

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSLAM AİLE HUKUKUNDA RABİBE (ÜVEY KIZ ÇOCUĞU)

Yüksek Lisans Tezi

Zehra TAVAN

İSTANBUL, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSLAM AİLE HUKUKUNDA RABİBE (ÜVEY KIZ ÇOCUĞU)

Yüksek Lisans Tezi
Zehra TAVAN

1	Tez Danışmanı	Prof . Dr. Münteha MAŞALI
2	Jüri Üyesi	Doç. Dr. Hacer Yetkin
3	Jüri Üyesi	Doç. Dr. Merve Özaykal

İSTANBUL, 2025

ÖZET

İSLAM AİLE HUKUKUNDA RABİBE (ÜVEY KIZ ÇOCUĞU)

Fıkıh ilminin bir alt branşı olan aile hukukunda temel konulardan biri nikahtır. Evlenme akdinde tarafların dinen evlenmeye uygun olması yani evlenmesi yasak olan kişilerden olmaması gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'de çeşitli ayetlerde “muharremât” denilen evlenmesi yasak olan kadınlar detaylıca sayılmış ve bir çerçeve oluşturulmuştur. Günlük hayatta kullanılan mahrem terimi daha geniş bir anlam ifade etmekte, evlenilmesi yasak olan erkek ve kadın hısımları kapsamaktadır. Nisâ Suresi 4/23. ayette ise kan hısımlığından, sıhrî hısımlıktan ve süt hısımlığından kaynaklı olarak erkeğin kendileriyle evlenmesi yasak olan kadınlara örnekler verilmiştir. Bu ayette geçen “kendileriyle zifafa girilen kadınların kızları olan ve evlerinde bulunan üvey kızlar” olarak açıklanan rabâib terimi sıhrî hısımlardandır, yani bir evlilik bağı münasebetiyle kendisiyle evlenilmesi üvey babasına haram olmuştur. Rabîbe kelimesinin çoğulu olan rabâib ifadesi Kur'an-ı Kerim'de sadece bu ayette geçmektedir. Erkeğin eşinin furûu, alt soyu da denilen rabîbe, üvey kız demektir ve eğer annesinin evliliği fiilen başlamışsa yani zifaf gerçekleşmişse üvey kız, üvey babaya haramdır, evlenmeleri daimi olarak yasaktır. Ebeveynlerden birinin çocukla kan bağının olmadığı üvey aile yapısında ise üvey kızın üvey baba ile beraber yahut üvey kardeşleriyle beraber aynı evde yaşayıp yaşayamayacağı, rabîbenin hangi şartlar yerine getirilirse üvey babasına haram olduğu, ayette kastedilen duhûl lafzının kapsamı gibi hukuki meseleler ortaya çıkmıştır. Tezin amacı da hayatın içinden olan bu meseleye dair özel bir çalışma yaparak, konuyla alakalı karşılaşılan güncel problemlere değinmektir. Bu çalışmada öncelikle rabîbe kavramının konumunu İslam hukuku içerisinde daha iyi kavrayabilmek için muharremât konusuna değinilmiş, rabîbenin tanımı verilmiş, Türk hukukunda evlenme engellerinden ve rabîbenin medeni hukuktaki yerinden söz edilmiştir. Ayrıca bu kavramın geçtiği ayetin ışığında özellikle rabîbeyi haram kılan şartlar çerçevesinde konu detaylı olarak ele alınmış ve rabîbe etrafında şekillenen bazı hukuki neticeler, fıkhi kaynaklar ışığında derlenerek tezin temel konusunun daha anlaşılır bir halde sunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rabîbe, üvey evlat, hüküm, muharremât

ABSTRACT

THE RABÎBA (STEP-DAUGHTERS) IN ISLAMIC FAMILY LAW

One of the basic issue in family law, which is a sub-branch of the science of fiqh, is marriage. In the marriage contract, the parties must be suitable for marriage in religion, that is, they must not be among those who are forbidden to marry. In the Holy Qur'an, in various verses, women who are forbidden to marry, called “muharremât”, are listed in detail and a framework is established. The term mahram, which we also use in daily life, has a wider meaning and includes male and female relatives who are forbidden to marry. In Surah Nisâ, verse 23, it gives examples of women who are forbidden to marry because of blood kinship, marital kinship and milk kinship. The term rabâib, which is explained in this verse as "step-daughters who are the daughters of the women with whom you have consummated your marriage and who are in your houses", is a marital kinship, that is, it is forbidden for her stepfather to marry her because of a marital tie. The term rabâib, which is the plural of the word rabîba, is only mentioned in this verse in the Holy Qur'an. The term rabîba, which can also be called the offspring of a man's wife, means stepdaughter, and if the marriage of her mother has actually begun, that is, if sexual intercourse has taken place, the stepdaughter is forbidden to the stepfather, and they are permanently forbidden to marry. In cases where one of the parents has no biological connection to the child, as in the case of stepfamilies, various legal issues arise—such as whether a stepdaughter may live in the same house with her stepfather or step-siblings, under what conditions the stepdaughter becomes permanently unlawful (haram) for the stepfather to marry, and the scope of the term duhûl as mentioned in the relevant verse. The aim of this thesis is to conduct a focused study on this real-life issue and address contemporary problems related to it. In order to better understand the position of the concept of rabîba (stepdaughter) within Islamic law, the study first touches upon the broader topic of muharremât (those whom one is permanently forbidden to marry). The definition of rabîba is provided, and the concept is then examined within the framework of Turkish civil law, particularly in the context of legal impediments to marriage and the place of rabîba in modern legal terms. Furthermore, based on the verse in which this term is mentioned, the study explores in detail the conditions under which a rabîba becomes unlawful for her stepfather. Legal implications that revolve around the concept of rabîba are also compiled and analyzed in light of

Islamic jurisprudential sources, with the aim of presenting the main subject of the thesis in a clearer and more comprehensible manner.

Keywords: Rabîba, stepdaughter, judgement, muharramât

ÖNSÖZ

İslam aile hukukunda bir evlenme engeli olan rabîbe, konumu itibariyle aile hukukunda önemli bir yere sahiptir. Kocanın, çocuğun biyolojik babası olmadığı karma aile yapısı ölüm, boşanma, savaşlar gibi nedenlerle toplumda sürekli güncelliğini koruyan bir yapıdır. Buna binaen rabîbenin özelliklerini fikhî açıdan ele almak gerektiği düşünülmüş ve bu konuda müstakil Türkçe bir çalışmanın olmayışı da bu çalışmanın yapılmasının sebebini oluşturmuştur.

Bu tez yazımı tamamlanırken pek çok kişinin desteği olmuştur. Öncelikle tez danışmanım ve kıymetli hocam Prof. Dr. Münteha Maşalı'ya bana ayırdığı kıymetli zamanı için, sorularıma özenle dönüş yapması ve son ana kadar çalışmaya yaptığı kıymetli katkılardan dolayı çok teşekkür ediyorum.

Bu konuda, değerli görüşlerini paylaşarak tavsiyelerde bulunan Prof. Dr. Kemal Yıldız hocama şükranlarımı sunarım.

Tez savunmasında jüri üyesi olarak bulunan Doç. Dr. Hacer Yetkin ve Doç. Dr. Merve Özaykal hocalarıma kıymetli tavsiyeleriyle teze sağladıkları katkı için müteşekkirim.

Burada tek tek zikredemesem de lisans ve yüksek lisans sürecimde üzerimde emekleri olan tüm hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunarım.

Tez yazım sürecinde maddi-manevi desteğini esirgemeyen, her türlü fedakarlığı gösteren kıymetli eşim Dr. Muhammed Tavan'a en kalbi duygularıyla teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu süreci sevgili kızım Şeyma ve değerli oğlum Ahmed ile birlikte tamamlamayı nasip eden Allah'a hamd ederim.

Son olarak, üzerimde büyük emekleri bulunan ve desteklerini hep yanımda hissettiğim sevgili anne, babam ve kardeşlerime de minnetlerimi sunarım.

Zehra TAVAN

İstanbul 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	IV
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Yöntemi	1
II. Araştırmanın Kaynakları	4
III. Literatür Değerlendirmesi	5
BİRİNCİ BÖLÜM: İSLAM HUKUKUNDA VE MEDENÎ KANUNDA EVLENME ENGELLERİ	7
I. Kavramsal Çerçeve	7
II. İslam Hukukunda Evlenme Engelleri ve Rabîbenin Yeri	8
1. İslam Hukukunda Sürekli Evlenme Engelleri	8
1.1 Kan Hısımlığı Sebebiyle Haram Olan Kadınlar	8
1.2 Evlilikle Kurulan Akrabalık (Sıhriyet) Nedeniyle Haram Olan Kadınlar	9
1.2.1. Kişinin Karısının Usûlü (Üstsoyu)	9
1.2.2. Kişinin Karısının Furuû (Altsoyu)	9
1.2.3. Erkek Usûlün Eşleri (Babanın Nikahlısı)	10
1.2.4. Furuûn Eşi	10
1.3 Süt Hısımlığı	10
2. İslam Hukukunda Geçici Evlenme Engelleri	11
2.1 Kişiler Arasında Din Farklılığın Bulunması	11
2.2 Kadının Başka Birisi İle Evli Olması	12

2.3 Erkeğin Eşini Üç Kez Boşaması	12
2.4 Erkeğin Beşinci Bir Kadınla Nikahlanmak İstemesi.....	13
2.5 Sıhrî Civar Hısımlığının Bulunması.....	13
2.6 Hastalık Durumundan Kaynaklanan Evlenme Engeli.....	13
III. Türk Medeni Kanunu’nda Evlenme Engelleri ve Üvey Evlat Meselesi.....	14
1. Türk Medeni Kanunu’na Göre Evlenme Engelleri	14
1.1. Kesin Evlenme Engelleri.....	15
1.1.1. Hısımlık.....	15
1.1.2. Önceki Evlilik	16
1.1.3. Akıl Hastalığı	17
1.1.4. Mutlak Butlan Sebebiyle Evliliğin İptali	17
1.2. Kesin Olmayan Evlenme Engelleri	18
1.2.1. İddet Müddeti (Kanuni Bekleme Süresi)	18
1.2.2. Bulaşıcı Hastalıklar	19
2. Medeni Kanunda Bir Evlenme Engeli Olarak Üvey Evlat Meselesi.....	20
2.1. Üvey Ailenin Tanımı.....	20
2.2. Üveylikle İlgili Türk Medeni Kanunu Hükümleri ve Üvey Ebeveynin Hak ve Yükümlülükleri.....	22
2.3. Üvey Çocuğun Evlat Edinilmesi	24
İKİNCİ BÖLÜM: RABİBENİN TANIMI, KAPSAMI, HARAMLIĞININ DİNİ DELİLLERİ VE EVLENME ENGELİ OLUŞTURMASININ ŞARTLARI.....	27
I. Rabîbe’nin Tanımı	27
II. Rabîbe Kavramına Dahil Olan Kadınlar.....	31
III. Rabîbenin Haramlığının Dini Delilleri	33
1. Rabîbe’nin Haramlığının Ayetlerdeki Delilleri.....	33

1.1. Nisâ Sûresi 4/23. Ayet-i Kerîme	34
1.2. Nisâ Sûresi 4/3. Ayet-i Karîme	35
2. Rabîbenin Haramlığının Hadis-i Şeriflerdeki Delilleri	36
2.1. Ümmü Hâbibe'nin Rivayet Ettiği Hadis-i Şerîf.....	37
2.2. Abdullah b. Amr b. As'ın Rivayet Ettiği Hadis-i Şerîf.....	39
IV. Rabîbe'nin Evlenme Engeli Oluşturmasının Şartları ve Delilleri	40
1. Rabîbenin Üvey Babasının Evinde Olması Kaydı	40
1.1. “Fi Hucûriküm” İfadesinin Anlamı.....	40
1.2. Haramlık İçin Hücre Kaydı Şartının Bulunmadığı Görüşü.....	42
1.3. Hücre Kaydını Şart Olarak Görmeyen Cumhûrun Delilleri.....	44
1.4. Hücre Kaydını Şart Olarak Gören Zâhirîlerin Görüşleri.....	46
1.5. Hücre Kaydını Şart Olarak Gören Zâhirîlerin Delilleri.....	47
1.6. Mefhûm'ul-Muhâlefe Delilinin Rabîbenin Haramlığıyla İlişkisi	49
1.7. Ayette Hücre Kaydının Zikredilmesinin Hikmet-i Teşrî'i.....	52
2. Sıhrî Hısımlığın Oluşması İçin Rabîbenin Annesiyle Beraberlik Yaşanması (Duhûl) Kaydı.....	53
2.1. Duhûlün Manası ve Kapsamı	55
2.2. Zina İle Hürmet-i Müsâherenin Sübûtu	55
2.3. Zinaya Sebep Olabilecek Fiillerle Sıhrî Haramlığın Sübûtu.....	64
2.4. Şehvetle Bakma İle Hürmet-i Müsâherenin Sübûtu.....	69
2.5. Zifaktan Önce Annesinin Ölümüyle Rabîbe'nin Haramlığının Sübûtu	72
2.6. Zifafın Ayette Zikredilmesinin Hikmet-i Teşrî'i.....	73
3. BÖLÜM: RABÎBE KAVRAMI ETRAFINDA ŞEKİLLENEN FIKHÎ MESELELER	76
I. Eşin Annesiyle Evlenmek	76

1. Kızıyla Zifafa Girmediği Sürece Kayınvalidenin Damada Helal Olması Görüşü	77
2. Mücerred Nikâh Akdiyle Annenin Damada Haram Olması Görüşü.....	78
2.1. Cumhurun Ayet-i Kerîme Delili	80
2.2. Cumhurun Hadis-i Şerîf Delili	83
II. Farklı Nedenlerle Rabîbe ve Annesini Aynı Nikâhta Cem' Etmek	85
III. Rabîbe İle Üvey Babasının Oğlunun Evlenmesinin Helal Olması	88
IV. Rabîbe ve Zihâr İlişkisi	89
V. Rabîbe ve Liân İlişkisi	90
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA	97

KISALTMALAR

b. :	İbn
bkz. :	Bakınız
DİA :	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Dr. :	Doktor
Ed. :	Editör
h. :	Hicrî
Hiz. :	Hazreti
m.:	Madde
ö. :	Ölüm tarihi
Prof:	Profesör
s. :	Sayfa
s.a.v :	Sallallâhu aleyhi ve sellem
TKM :	Türk Medeni Kanunu
TMK :	Türk Kanunu Medenisi
trc. :	Çeviren
ts. :	Tarihsiz
y.y.:	Yayın yeri yok

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Yöntemi

Araştırmanın konusu; ‘muharremât’ denilen kendisiyle evlenmesi bir erkeğe haram olan kadınlardan biri olan rabîbeyi yani üvey kız çocuğunu tanıtmak, İslam Aile hukukundaki yerini ve önemini göstermek, Türk Hukukunda kendisiyle ilgili meselelere değinmek ve de rabîbe etrafında şekillenen fıkhi meseleleri ve fetvaları uygun bir biçimde zikretmektir. Araştırmanın konusu olan üvey kız çocuğu, evlenilmesi haram olan kadınlardan bir tanesidir. Ancak rabîbe, annesiyle ilişki yaşanması halinde üvey babasına ebediyyen haram olurken, ilişki yaşanmadan boşanma veya ölüm gibi bir nedenden dolayı ayrılma gerçekleşirse evlenmesi geçici olarak haram olan kadınlar gibidir ve üvey babasıyla evlenmesi İslam Hukukuna göre caizdir. Hem bu çift yönlü özelliğiyle hem de Kur’an’ı Kerim’de Nisâ Suresi 4/23. ayette zikredilen kendine has koşullar sebebiyle rabîbe, muharremât içerisinde ayrı bir yere sahiptir. Ayetin meali şöyledir: “Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren süt anneleriniz, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikah altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.”

Görüldüğü üzere bu ayette kan hısımlığından, sıhrî hısımlıktan ve süt hısımlığından kaynaklı olarak kendileriyle evlenmesi yasak olan kadınlara örnekler verilmiştir. Bu ayette geçen “kendileriyle zifafa girilen kadınların kızları olan ve evlerinde bulunan üvey kızlar” olarak açıklanan rabâib terimi sıhri hısımlardandır, yani bir evlilik bağı münasebetiyle kendisiyle evlenilmesi üvey babasına haram olan kız çocuğudur. Rabîbe kelimesinin çoğulu olan rabâib ifadesi Kur’an-ı Kerim’de sadece bu ayette geçmektedir. Erkeğin eşinin furûu, alt soyu da denilen rabîbe, üvey kız demektir ve ayette şart olarak zikredildiği üzere eğer annesinin evliliği fiilen başlamışsa yani zifaf gerçekleşmişse üvey kız, üvey

babasına haramdır, evlenmeleri daimi olarak yasaktır.

Bu ayette rabîbe özelinde iki koşuldan söz edilmektedir. Birincisi üvey kızın babasının evinde, himayesinde olmasıdır. Cumhur, hücresinde bulunma olarak zikredilen bu kaydın, genel olan bir durumdan söz ettiğini ve rabîbeyi haram kılmada bir şart olmadığını söylemişlerdir. Zahîri mezhebi ise bu görüşün tersini savunmaktadır ve eğer rabîbe üvey babasının evinde değilse üvey babasına haram olmaz demişlerdir. Ayette ikinci bir şart olarak geçen rabîbenin annesiyle duhûl yapmış olma kaydı ise alimler arasında duhulün tanımı ve muhtevası açısından önemli bir ihtilaf konusudur denebilir. Görüldüğü üzere rabîbe, ayet ve hadislerde konusu geçen, klasik eserlerde de yerini almış, aslında insan var olduğundan beri hayatın içerisinde varlığını koruyan bir meseledir. Ölüm, savaşlar, boşanmaların artması gibi nedenler hayatın içinde sürekli var olan meseleler olduğu için rabîbe meselesinin aile yapısı içerisinde sürekli canlı kalan bir yapıda olduğu ve gelecekte de olacağı açıktır.

İslam aile hukukunda rabîbeye dair meselelerde farklı yorumlar bulunduğu için bu konu çalışmaya değer görülmüştür. Konunun seçilmesindeki amaç mezhep içi tartışmaları daha iyi anlamak, ulemanın konuda nasıl bir yol izlediğini belirlemek, Türk hukuk sistemlerine kıyasla rabîbe özelindeki konularda farklılıkları ve benzerlikleri ifade etmek ve konu çevresinde şekillenen diğer fikhî meselelerle ilgili fetvaları da göstermektir. Konunun İslam aile hukuku çerçevesinde mezheplerin içtihatlarında ihtilafların mevcudiyeti bu konunun daha kapsamlı bir incelemeyi gerektirdiğini göstermektedir. Ayrıca sürekli evlenme engelleri ve geçici evlenme engelleri gibi muharremât üzerine akademik çalışmalar olmakla birlikte rabîbe özelinde herhangi bir çalışmanın olmaması da çalışmayı özgün kılmaktadır.

Çalışma giriş ve sonuç bölümlerinin arasında ele alınan üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde rabîbenin içine dahil olduğu muharremât konusu ele alınacaktır. Sürekli evlenme engeli bulunan kadınlar ve geçici evlenme engeline sahip kadınlar açıklanacaktır. Böylece rabîbenin aile hukukunda nerede konumlandığını görmek faydalı olacaktır. Ancak bu bölüm kısa ve net bir şekilde ele alınacaktır, zira bu konuda yapılan çalışmalardan hemen hepsi muharremât konusu etrafında şekillenmiştir. Bu sebeple tezimizin ilk bölümünde giriş mahiyetinde muharremât konusuna değinilecektir. Daha sonra evlenilmesi haram olan kadınların ve üvey kız çocuğunun Türk hukukunda nerede konumlandırıldığı açıklanacak ve böylece iki hukuk sistemi arasındaki benzerlik ve farklılıklar

netleşmiş olacaktır.

Tezin ana bölümü olarak nitelendirilebilecek ikinci bölümde rabîbe konusu üzerinde yoğunlaşılacak ve bu konu daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Rabîbenin tanımı, haram kılınmasının Kitab ve sünnetteki delilleri, ahkâm tefsirlerinde ve hadis kitaplarında bu konudaki rivayetler ve açıklamalar, ayette rabîbe için şart koşulan üvey babasının evinde bulunma ve annesiyle zifafa girme şartlarının ihtilaflarıyla birlikte açıklanması, zifafa girmenin mahiyeti ve zinaya sebep olabilecek şehvetli fiillerin ve bakmanın rabîbeyi haram kılıp kılmayacağı gibi konular bu bölümde ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde ise rabîbe özelinde klasik fıkıh kaynaklarında, farklı fikhî konularla ilgili ne gibi fetvalar verildiği tespit edilecek ve bunların tahlili yapılacaktır. Örnek vermek gerekirse, rabîbe ve annesinin aynı nikahta cem’ edilip edilemeyeceği, rabîbenin üvey babasının oğluna haram olup olmadığı, rabîbe-zihar ilişkisi ve rabîbe-lian ilişkisi gibi meselelere bu bölümde yer verilecektir.

Bu çalışmada deney, anket gibi yöntemler kullanılmayacağı için, yorumlayıcı bir yaklaşıma dayalı, insanlar ve sosyal süreçler üzerine yapılan araştırma türü olan nitel araştırma yöntemleri kullanılacaktır. Veri toplama işlemi yapılacak ve döküman inceleme yöntemi ilgili tüm kaynaklarda uygulanacaktır. İçerik analizi incelerken birincil kaynak olan çeşitli kaynakları gerek kitaplar ve kanunlar gerekse internet sitelerinden toplayarak gözden geçirecek ve konu ile ilgili detaylı bilgilere ulaşmaya çalışılacaktır.

Ayrıca teze başlarken literatür taraması tekniğini de kullanılmıştır. Bunu yaparken bu konuda önceden yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Geniş çaplı bir okuma yapılmış, böylece rabîbe konusu üzerinde eksik kalmış ve geliştirilmeye açık noktalar daha net bir şekilde görülmüştür. Bu konu özelinde bütüncül bir şekilde Türkçe olarak yazılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Muharremât üzerine yazılan tezler bulunmakla birlikte bu çalışmalarda rabîbe konusu birkaç sayfayı geçmeyecek şekilde ele alınmıştır. Hatta bazı tezlerde sadece isminin zikredilmesiyle yetinilmiş, rabîbenin haram olmasını sağlayan şartlara ve mezhepler arası ihtilaflara çok yüzeysel şekilde değinilmiştir. Rabîbe etrafında şekillenen farklı konulardaki meselelere ise hemen hiç yer verilmemiştir. Bütün bunlar da göz önünde bulundurularak bu çalışmada söz konusu hususlar da işlenmek suretiyle konu daha geniş bir perspektifte ele alınmış ve literatürdeki bu boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

II. Araştırmanın Kaynakları

Evlenilmesi haram olan kadınlar ve özelde rabîbe, aile hukukunu ilgilendiren bir mesele olduğundan bu çalışmada öncelikle fıkıh kitaplarından istifade edilmiştir. Rabîbenin haram kılınmasında özellikle duhûl şartında var olan ihtilafların fazlalığından dolayı Hanefî mezhebinin yanında diğer mezheplerin eserlerine de başvurulmuştur. Rabîbenin haramlığı öncelikle ayetle sabit olduğu için tefsir eserlerinden de faydalanılmıştır. Hadis kitaplarında da rabîbenin haramlığıyla ilgili rivayetler bulunduğu için yeri geldikçe istifade edilmiştir. Ayrıca mevzuya dair TDV *İslâm Ansiklopedisi* maddelerinden yararlanılmıştır.

Çalışmayı oluştururken sıklıkla başvuruhan Hanefî kaynaklar arasında eş-Şeybânî'nin *el-Asl*, Cessâs'ın *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Kudûrî'nin *et-Tecrîd*, Serahsî'nin *el-Mebsût*, Kâsânî'nin *Bedâi'ü's-Sanâi'*, Mevsîlî'nin *el-İhtiyâr*, 'Alâ'uddîn el-Buhârî'nin *Keşfu'l-Esrâr* adlı eseri zikredilebilir. Ayrıca Ömer Nasuhi Bilmen'in *Hukuk-i İslamiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu* bu süreçte sıklıkla başvuruhan kaynaklardandır.

Şâfiî kaynaklardan; İmam Şâfiî'nin *el-Ümm* ve *el-Müsned*, Mâverî'nin *el-Hâvî'l-Kebîr*, Râfî'î'nin *el-'Azîz Şerhu'l-Vecîz* adlı eserinden de sıkça istifade edilmiştir.

Mâlikî kaynaklardan; İmam Mâlik'in *Muvatta'*, Kâdî 'Abdulvehhâb'ın *el-İşrâf* ve *Uyûnu'l-Mesâ'il* adlı eserleri, Mekkî b. Ebî Tâlib'in *el-Hidâye ilâ Bulûği'n-Nihâye*, Kurtubî'nin *el-Câmi' li-Âhkâmi'l-Kur'ân*, el-Karâfî'nin *Envâru'l-Burûk fî Envâri'l-Furûk* adlı eserlerinden de faydalanılmıştır.

Hanbelî literatüründe ise Ahmed b. Hanbel'in *el-Mesâ'il*, İbn Kudâme'nin *el-Muğnî*, Ebu'l-Ferec el-Hanbelî'nin *eş-Şerhu'l-Kebîr 'alâ Metni'l-Mukni'*, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin de *Zâdu'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-İbâd* adlı eserlerinden yararlanılmıştır.

Hadis kitaplarında Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim başta olmak üzere *Kütüb-i Sitte*'den de istifade edilmiştir. Tefsir eserlerinden Fahreddin er-Râzî'nin *Mefâtihu'l-Ğayb* adlı eserine atıflar yapılmıştır.

Son dönemde yapılan çalışmalara gelince; Abdulkerîm Zeydân'ın, *el-Mufasssal* adını taşıyan, kadınlara mahsus durumlardaki fikhî hükümleri içeren kapsamlı bir çalışma olan eserinin ve fikhî

usulündeki metot farklılıklarının pratikte ne gibi örneklerle sebep olduğunu güzel bir dille işleyen Mustafa Said el-Hınn'ın *İslam Hukukunda Yöntem Tartışmaları*'nın da tez oluşumunda katkısı büyüktür.

İstifade edilen makaleler şunlardır: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinde yayımlanan Şamil Dağcı'nın *İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-1(Sürekli Evlenme Engelleri)* makalesi, Emrullah Dumlu'nun *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisinde* kaleme aldığı *Hürmet-i Mîsâhere ve İlgili Bazı Meseleler* adlı makalesi.

Diyanet İslam Ansiklopedisinde ise “*Muharremât, Zina, Mefhum, Nikah, Zihar*” gibi maddeler okunmuş ve istifade edilmiştir.

III. Literatür Değerlendirmesi

Daha önce de ifade edildiği gibi rabîbe üzerine yazılan Türkçe müstakil bir teze rastlanmamış olup, ulaşıldığı kadarıyla rabîbenin konu edildiği muharremât ile ilgili ülkemizde yazılan tez çalışmaları şu şekildedir:

- Mustafa Kalender'in 2000 yılında yazdığı *İslam Hukukunda Hısımlık ve Oluşturduğu Evlenme Engelleri* adlı yüksek lisans tezinde ikinci bölümde “Sürekli Evlenme Engeli Bulunan Hısımlar” başlığı altında üçüncü olarak kız-üvey baba hısımlığı konusu ele alınmıştır. Burada öncelikle rabîbenin tanımı verilmiş sonra da evlenme engeli oluşmasının şartlarından bahsedilmiştir.
- Hafize Çınar'ın 2008 yılında kaleme aldığı *İslam Hukukunda ve Medeni Hukukta Evlenme Engelleri* başlığını taşıyan mukayeseli yüksek lisans tezinde, birinci bölümde sürekli evlenme engelleri ve sonuçları ele alınmıştır. Üçüncü başlıkta sıhrî hısımlıktan doğan evlenme engellerine değinilmiştir. Rabîbe meselesi bu bölümde eşin fûruû başlığında işlenmiştir. Burada da rabîbenin tanımı verilmiş ve ayet ışığında bu evlenme engelinin oluşması için gereken şartlar işlenmiştir.
- 2010 yılında *İslam Aile Hukukunda Evlilikten Doğan Akrabalık ve Hükümleri* adlı tezi yazan Gülşah Çiğdem Yabanova, tezin üçüncü bölümünü “Evlenme Sebebiyle Meydana Gelen Evlenme Manisi” olarak adlandırmıştır. “Sihriyetin Şartları” adlı başlıkta ikinci kısımda eşin fûruû (eşin başka kocadan olma kızlarıyla kız torunları) konusunu ele almış ve

ilk olarak Nisâ suresi 4/23. ayetteki ilgili kısımdan bahsedilerek rabîbenin üvey babasına haram olma şartlarına değinilmiştir.

- Hatice Savaş'ın 2022 yılında tamamladığı *İslam Aile Hukukunda Hürmet-i Musahere* adlı yüksek lisans tezinde ikinci bölüm hürmet-i müsâhere konusuna ayrılmıştır. Burada “Devamlı Evlenme Engeli Bulunan Hısımlar” başlığı altında karının fûruû yani rabîbe konusu da işlenmiştir. Kısa şekilde terim açıklanmış ve evlenme engeli oluşturma şartları sayılmıştır. Ayrıca mezhepler arası birkaç ihtilafa yer verilmiştir. Son olarak Türk Medeni Hukukunda bu konuyla ilgili maddeye değinilmiştir.
- Tuncay Sezgin'in, 2024 yılında tamamladığı '*İslam Hukukunda Evlenme Engeli Olarak Sıhriyet ve Hukuki Sonuçları*' adlı tezinde rabîbenin sadece adı geçmekle birlikte, çalışma sıhriyetin oluşmasında etki eden zina, fasit nikah, zinaya sebep olabilecek fiiller gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır.
- Anılan tezlerde rabîbe konusu tezin ana konusu olmaması hasebiyle gayet yüzeysel bir şekilde ele alınmıştır. Bu çalışmanın ana konusunu teşkil etmesi sebebiyle rabîbe daha detaylı bir şekilde incelenecek, ayrıca medeni hukukta bu konuyla ilgili kısımlara da yer verilecektir. Bu tezlerde hiç söz edilmemiş olan rabîbe özelinde hükümler ise derlenerek etraflıca sunulmaya gayret edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM: İSLAM HUKUKUNDA VE MEDENÎ KANUNDA EVLENME ENGELLERİ

I. Kavramsal Çerçeve

Ailenin temelini teşkil eden evlilik bütün ilâhî dinlerde, kadın ve erkeğin kendilerine özgü bir mahremiyet ve paylaşım alanı oluşturmalarına ve insan soyunun devamına katkı sağlamalarına imkân veren yegâne meşrû ilişki olarak kabul edilmiştir.¹ Bu meşrû ilişkiye imkân sağlayan ise nikâhtır. Nikâhın hem Kur'an'ı Kerim'de hem de sünnet-i seniyyede belirtilen belli başlı koşulları vardır. Nikahın aynı mecliste birbirine uygun ifadelerle icap ve kabulden oluşması, tarafların ehliyet denilen; kendi hukuki işlemlerini yapabilecek olgunluğa erişmiş olması veya velisinin izni, taraflar arasında, kan, süt veya hısımlık nedeniyle evlenmelerine engel olacak bir yakınlığın olmaması bu şartlardan bazılarıdır.

Evlenmesi kan veya süt yahut kayın hısımlığından dolayı haram olan kadınlar fıkhîta “muharremât” olarak adlandırılmıştır. Bu tezin konusu olan rabîbe de, annesiyle yapılan evlilikten kaynaklı bir hısımlık oluşmasından dolayı üvey babasına belli şartları taşıması dahilinde haram olmaktadır. Annesiyle evlenip, onunla cinsel ilişki yaşamamanın rabîbeyi haram kılmasının yanında, annesiyle yapılan gayri meşru bir ilişkinin yani zinanın yahut annesine bakma, dokunma gibi durumların rabîbeyi haram kılıp kılmayacağı mezhepler arasında tartışılmıştır, dolayısıyla ihtilaflı bir konudur. Rabîbenin haram olmasıyla ilgili şartlara ve onun etrafında şekillenen fikhî hükümlere değinmeden önce, rabîbenin kendisiyle evlenilmesi bir erkeğe haram olan kadınlar içerisinde nerede bulunduğunu görmek konuyu daha anlaşılır kılacaktır. Daha sonra ise Türk Medeni Kanunu'nda evlenme engellerine ve üvey evladın konumuna değinilecek, iki hukuk sistemi arasındaki benzerlik ve farklılıklar netleştirilecektir.

II. İslam Hukukunda Evlenme Engelleri ve Rabîbenin Yeri

İslam aile hukukunda rabîbenin yerini daha iyi anlayabilmek için muharremât olarak isimlendirilen, kendisiyle evlenilmesi farklı nedenlerden dolayı bir erkeğe haram olan kadınlara

---

1 Fahrettin Atar, "Nikah", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nikah>

değınmek gerekmektedir. Rabıbe de haram olan bu kadınlardan bir tanesini teşkil etmektedir. Muharremâttan olan kadınlar İslam hukukunda, evlenilmesi ebediyyen bir erkeğre haram olanlar ve evlenilmesi geçici olarak haram olanlar şeklinde ikiye ayrılmıştır. Alimler bu tasnifi yaparken Kur'an ve sünnette haram olduğu bildirilen kadınları sınıflandırmışlardır. Kendisiyle evlenmesi sürekli olarak haram olan kadınları ve geçici olarak haram olan kadınları farklı başlıklar altında ele almak yerinde olacaktır.

1. İslam Hukukunda Sürekli Evlenme Engelleri

Aralarında bir kan bağının olması yani neseben akrabalık nedeniyle, sıhriyet denilen evlilik bağıyla oluşan akrabalık nedeniyle ve de süt emmeden kaynaklı oluşan akrabalıkla bir kadının bir erkekle evlenmesi ebediyyen haram olur.

1.1 Kan Hısımlığı Sebebiyle Haram Olan Kadınlar

Nesep akrabalığı sebebiyle evlenilmesi haram olan kadınlar Nisâ sûresi 23. ayette “Sizlere, analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek ve kız kardeşlerinizin kızları...” (Nisâ, 4/23) şeklinde zikredilmiştir. Dolayısıyla, zikri geçen bu yedi kadınla evlenmek, erkeğre nesep akrabalığı sebebiyle ebediyen haram kılınmıştır. Bu yedi kadın, dört kategoride toplanır. Bu sınıflandırma şu şekildedir:

- a. Şahsın usulü: Annesi, anne ve babasının annesi, onların anneleri vb. (yukarı doğru).
- b. Şahsın Fırûu: Kızı, kızı ve oğlunun kızı, onların kızları vb. (aşağıya doğru).
- c. Uzak da olsa anne-babanın veya onlardan birinin fıruları: Bu kişiler anne-baba aynı olan kız kardeşleri, anneleri farklı ancak aynı babadan olan kız kardeşleri, babaları farklı, aynı anneden olan kız kardeşleri, bu kimselerin kızları ve oğullarının kızları ve bu şekilde soyun aşığıısına uzananların tamamıdır.
- d. Dedelerin veya ninelerinin doğrudan veya birinci dereceden fırûu: Bu kadınlar: kendi halaları, kendi teyzeleri, annesinin teyzeleri, babasının teyzeleri, onların teyzeleri ve daha öncekilerdir.

1.2 Evlilikle Kurulan Akrabalık (Sihriyet) Nedeniyle Haram Olan Kadınlar

Müsâhere, bir aileden kız almak yoluyla meydana gelen damatlık, kayınvalidelik, kayınpederlik gibi hısımlıktır ki ‘sihriyet’ olarak da ifade edilmektedir.² Buna göre eşlerden biriyle diğer eşin altsoyu ve üstsoyu arasında daimi bir evlenme engeli oluşmaktadır ve evlilik boşanma, ölüm, fesih gibi nedenlerle son bulsa dahi bu hısımlık son bulmamaktadır. Erkek esas alınarak, evlilikle kurulan akrabalık neticesinde evlenme engellerini ; kişinin karısının usûlü ve furûu ile kendi usûl ve furûunun eşleri olmak üzere dört alt başlık halinde toplamak mümkündür.

1.2.1. Kişinin Karısının Usûlü (Üstsoyu)

Bir adam bir kadınla evlendiğinde, kayınvalidenin haram olması için nikâh akdinden sonra cinsel birlikteliğin de gerekip gerekmeyeceği konusunda ihtilaf bulunmakla birlikte, genel kabul gören görüşe göre, bu nikah akdi tek başına erkeğe kayınvalidesini haram kılmaktadır. Fiilî bir birliktelik gerekmemektedir. Bu haramlığın delili şu ayet-i kerîmedir: “...eşlerinizin anneleri...size haram kılındı.” (Nisâ 4/23)

1.2.2 Kişinin Karısının Furûû (Altsoyu)

Kadının boşanma, ölüm gibi bir nedenden sonra eşinden ayrılmasından sonra, başka biriyle evlenmesi durumunda, ayette zikredilen anneyle beraberlik şartı yerine getirildiğinde, bu kadının ilk eşinden olan kızları üvey babasına haram olmaktadır. Üvey babasına haram olan bu kız çocuğu, bu çalışmanın ana konusu olan rabîbedir. Allah(c.c) şöyle buyurmuştur: “... kendileriyle birleştığınız eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (nikâh ortadan kalktığında) kızlarınızı almanızda size bir sakınca yoktur...”³ Buna göre kadının neseben veya süt yoluyla olan kızı, önceki tek eşinden kızları veya farklı eşlerinden kızları ve bunların kızları, kadının oğlunun kızları da rabîbeye dahildir ve annesiyle beraberlik yaşanması durumunda üvey babasına ebediyyen haramdır. Ayrıca bu ayette zikredilen, rabîbelerin üvey babasının evinde bulunması şartı mevcut ve hâkim olan bir durumdan bahsetmek için ayette zikredilmiştir ve cumhûra göre rabîbenin haram olması için bir şart değildir.

---

2 Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 7. Baskı (İstanbul: Ensar Yayınları, 2019) 400.

3 Nisâ Sûresi 4/23.

1.2.3 Erkek Usûlün Eşleri (Babanın Nikahlısı)

Kişi babasının veya anne ve babası tarafından dedelerinin eşleri ile evlenemez. Yasağın kaynağı Nisâ sûresi 4/22. ayettir. Allah Teâlâ “Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir edepsizliktir, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.” buyurarak bu kadınlarla evlenmeyi yasaklamıştır. Kişinin öz annesi ve ninesi arasındaki haramlık sıhriyetten değil nesepten kaynaklı bir haramlıktır. Burada kast edilen kadınlar ise kişinin üvey anne veya ninesini kapsamaktadır.

1.2.4 Fûruûn Eşi

Allah-u Teâlâ Nisâ suresi 4/23. ayette “...kendi sülbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı...” buyurarak ,oğulların,torunların hanımlarıyla yani gelinlerle evlenmeyi ebediyyen haram kılmıştır. Oğlunun oğlunun veya kızının oğlunun eşleri de bu kategoride değerlendirilmektedir. Bu ayet-i kerîme, kişinin kendi sülbünden olmayan evlatlığının hanımıyla evlenilebileceğini göstermektedir. Zira, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) evlatlığı olan Zeyd b. Hârise, Peygamberimiz'in amcasının kızı Zeyneb bint Cahş ile evlenmiş, ancak daha sonra onu boşamıştır. Hz. Zeyneb iddetini tamamladıktan sonra Peygamberimiz kendisi ile evlenmiştir. Kur'an-ı Kerim'in “... Zeyd onunla evlenip ayrıldıktan sonra müminlere, evlâtlıklarının -kendileriyle beraber olup ayrıldıkları- eşleriyle evlenmeleri hususunda bir sıkıntı gelmesin diye seni o kadınla evlendirdik...”⁴mealindeki ayeti, evlat edinen ile evlatlığın eşi arasında evlenme engeli olmadığını ortaya koymaktadır.

1.3 Süt Hısımlığı

Kan hısımlığı ve sıhrî hısımlıktan sonra üçüncü daimi evlenme engeli ise süt hısımlığıdır. Arapça karşılığı radâ olan süt emme, en az dokuz yaşında olan bir kadının sütünün vakti muhsanında(ilk iki yaş) bir çocuğun midesine girmesi olarak tanımlanmıştır.⁵ Mezhepler arasında ihtilafli bir mesele olmakla birlikte, Ebu Hanife'ye göre emilen süt az bir miktarda olsa bile hısımlığa

---

4 Ahzâb 33/37.

5 Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 473.

sebepe olur. Bu emme sonucunda çocuğa süt veren kadın ile onun belirli derecedeki akrabalarıyla arasında bir hısımlık kurulmuş olur. Ayet-i kerîmede “...sizi emziren anneleriniz, süt bacılarınız size haram kılındı...”⁶buyrulur haramlığı sabit olmuştur.

Rivayete göre Hz. Ali, Peygamberimiz (s.a.v.)'e, Hz. Hamza'nın kızı Ümâme ile evlenmesini teklif ettiğinde Hz. Peygamber (s.a.v.); "O, bana helal olmaz, çünkü benim süt kardeşimin kızıdır. Kan akrabılığı sebebiyle haram olan her şey, süt emme ile de haram olur."⁷ buyurmuştur. Bu ayet ve hadis çerçevesinde alimler süttan doğan hısımlık sebebiyle haram olan kadınların çerçevesini şu şekilde çizmişlerdir:

- Kişinin süt usulü yani süt anne ve süt ninesi
- Kişinin süt fûruû yani süt kızı ve kızının süt kızı
- Süt anne babasının nesep ve süt kızları
- Süt hala ve süt teyzeler
- Eşinin süt annesi ve süt ninesi
- Süt babanın süt anne haricindeki eşi
- Süt oğlunun, süt torununun eşi

2. İslam Hukukunda Geçici Evlenme Engelleri

Bu kategoride zikredilen kadınlar belli özellikleri taşıdıkları zaman bir erkeğe haram olurlar ancak bu özellikler ortadan kalabilir ve o zaman bu kişiyle evlenmeleri mümkün olur. Bu başlık altında pek çok örnek mevcuttur ancak en bilinen geçici evlenme engelleri aşağıda zikredilmiştir.

2.1 Kişiler Arasında Din Farklılığın Bulunması

İslam Hukukunda Hristiyan veya Yahudi bir kadınla evlenilebilir ancak bu iki din dışındaki bir dine mensup bir kadınla evlenilemez. Ayrıca İslam hukukuna göre müslüman bir kadın, ehli kitap dahi olsa gayr-i müslim biri ile evlenemez. Kur'an'da bu kişiler şöyle zikredilmiştir: “İman

---

6 Nisâ Sûresi 4/23.

7 Buhâri. Nikâh. 20; Müslim. Radâ 1, 3.

etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Şundan emin olun ki imanlı bir cârîye, sizin hoşunuza gitse de müşrik bir hür kadından iyidir. İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan erkeklerle de kadınlarınızı evlendirmeyin...⁸

Allah-u Teâlâ Mâide sûresinde şöyle buyurmuştur: “... Gayri meşrû ilişkide bulunmak veya gizli dost tutmak şeklinde değil de meşrû bir nikâhla evlenmek şartıyla mümin kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar -mehirlerini verdiğiniz takdirde- size helâldir...”⁹

2.2 Kadının Başka Birisi İle Evli Olması

Hala evli olan veya boşanma veya ölüm iddeti bekleyen kadın ile evlenilemez. İddet bekleyen kadının iddetinin bitmesi gerekir. Allah “Elinizin altında bulunan cârîyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı...” buyurmaktadır.¹⁰ Ayrıca iddet bekleyen kadınla nikahlanmayı şu ayet ile yasaklamıştır “...Bekleme emri süresine ulaşmadıkça evlenme akdi yapmaya kalkışmayın...”¹¹

2.3 Erkeğin Eşini Üç Kez Boşaması

Eşini üç kez boşamış olan bir erkek bu kadınla tekrar evlenemez. Ancak bu kadın başka biriyle geçerli bir evlilik yapar ve zifafa girerse, daha sonra da boşanma, ölüm gibi bir nedenle ikinci eşinden ayrılırsa ilk kocasıyla tekrar evlenebilir. Ayette bu durum şöyle zikredilmiştir: “İkinciden sonra koca eşini bir daha boşarsa, bundan sonra kadın, boşayandan başka bir koca ile evlenmedikçe ona helâl olmaz. İkinci koca da onu boşarsa, birinci kocası ile bu kadının, Allah’ın kurallarına riayet edecekleri kanaatine varırlarsa, tekrar evlilik hayatına dönmelerinde bir sakınca yoktur. Bunlar Allah’ın kurallarıdır, bilmek isteyenler için onları açıklamaktadır.”¹²

---

8 Bakara 2/221.

9 Mâide 6/5.

10 Nisâ 4/24.

11 Bakara 2/235.

12 Bakara 2/230.

2.4 Erkeğin Beşinci Bir Kadınla Nikahlanmak İstemesi

İslam hukukunda belirli şartlarla birden fazla kadınla nikahlanmaya izin verilmiştir. Ancak Nisâ sûresinde “...beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâhlayın. Haksızlık etmekten korkarsanız tek kadın veya mülkiyetinizde bulunan câriye ile yetinin; bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.”¹³ buyrulurken bunun sınırı belirlenmiştir. Dört eşi bulunan bir kimse bu evlilikleri devam ettiği sürece beşinci bir kadınla evlenemez.

2.5 Sıhrî Civar Hısımlığının Bulunması

Bir erkeğin iki kız kardeşi, iki teyzeyi, iki halayı veya yeğenle teyzeyi aynı nikah altında toplayarak evlenmesi yasaklanmıştır. Allau Teâlâ Nisâ sûresinde “...iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı...”¹⁴ buyurmaktadır. Hz. Peygamber(sav) de “Kadınla halası veya teyzesi cem olunmaz.” buyurmuştur.¹⁵ Kişi bu kadınlardan birisi ile evliyse, herhangi bir nedenden dolayı eşinden ayrılmadıkça zikredilen diğer kadınlarla evlenemez.

2.6 Hastalık Durumundan Kaynaklanan Evlenme Engeli

Bunlardan birincisi fizyolojik kusurlardır ki bunlar, erkekte bulunan iktidarsızlık (innîn), bel soğukluğu gibi cinsî münasebete mâni kusur ve hastalıklardır. Bu durumun kazaî boşanma (tefrik) sebebi olduğunda, Ebû Hanîfe de dâhil, bütün İslâm hukukçuları ittifak halindedir. 1917 Aile Hukuku Kararnamesi bu hükmü aynen kanunlaştırmıştır.

İkinci durum bulaşıcı hastalıklardır ki bunlardan kasıt; cüzzam, baras (alaca hastalığı) ve zührevî hastalıklardır. Hanefiler dışındaki üç mezhep bunları da her iki taraf için belirli şartlarla bir boşanma sebebi olarak kabul etmektedir.¹⁶

Bu sayılan geçici evlenme engellerine ek olarak, kişinin ihramlıyken evlenmesi, liân yaptığı kadınla evlenmesi gibi ulemanın bazı noktalarda ihtilaf ettiği geçici evlenme engelleri de

---

13 Nisâ 4/3.

14 Nisâ 4/23.

15 Buhâri, Nikâh,28; Müslim, Nikâh 33.

16 Nuri Kahveci, Yahya Bilginer, “Medeni Hukukla Mukayeseli Olarak İslam Hukukunda Geçici Evlenme Engelleri”,*Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (Haziran 2021) 135.

bulunmaktadır. Ancak konunun dışına çıkmamak için bu konulara değinilmeyecektir. Bir sonraki başlıkta Türk Hukukunda evleneme engellerine ve üvey evlat meselesine değinilerek iki hukuk sistemi arasındaki benzerlik ve farklılıklar zikredilecektir.

III. Türk Medeni Kanunu’nda Evlenme Engelleri ve Üvey Evlat Meselesi

1. Türk Medeni Kanunu’na Göre Evlenme Engelleri

Toplumun huzur ve sağlığını temin etmenin en önemli yollarından birisi toplumun yapı taşı olan aile kurumunu en doğru şekilde inşa etmektir. Bu yüzden kültürden kültüre değışse de aile kurarken uyulması gereken kurallar, kanunlar hep olmuştur. İlgili kanunların genel amacı sonradan problem oluşturabilecek durumları en başta önleyerek aile yapısını kuvvetli kılmak ve aileyi sürdürülebilir tutmaktır. Bu yüzden nikah akdi yapılmadan önce eşlerin aralarında evlenmeye engel bir durumun bulunmaması şartı aranır. Evlenme engelleri denilen bu şartlardan birisi çiftler arasında mevcutsa evlenemezler; evlenmeleri halinde evlilik batıl olur ve evliliğin iptali gerekir. İsviçre Medeni Kanunu esas alınarak hazırlanan ve 1926 yılında yürürlüğe giren Türk Kanunu Medenisi (TKM), 1 Ocak 2002 kabul tarihli Türk Medeni Kanunu’nun (TMK) yürürlüğe girmesiyle yürürlükten kalkmıştır. Yeni medeni kanun ile kanunda tek eşlilik esası getirilmiş, kadınların istediği mesleğe girmesinin önü açılmış, tanıklık, miras ve boşanma konularında kadın erkek eşit hale getirilmiştir.

Tez konusu ile ilgili olarak bakmak gerekirse, Türk Medeni Kanunu’nda evlenme ehliyeti ve engelleri başlığı altında ilgili maddeler yer almaktadır. Bu maddelerde öncelikle evlenme ehliyeti ele alınmaktadır. Evlenebilmek için bir erkek veya kadının on yedi yaşını doldurmuş olması gerekir, olağanüstü bir durumda ise on altı yaşını doldurması şartı aranır. (TMK m.124) Hemen bir sonraki şart, TMK 125. maddede zikredilen kişinin ayırt etme gücüne sahip olması gerektiğidir. Küçük ve kısıtlı kişilerin de ancak yasal temsilcisinin izniyle evlenebileceği vurgulanmaktadır. (TMK m.126-127-128) Ehliyet koşullarından sonra da evlenme engelleri başlığı ele alınmaktadır.

Kanun maddeleri esas alınarak aile hukukunda yapılan ayrıma göre evlenme engelleri kesin ve kesin olmayan evlenme engelleri şeklinde ikiye ayrılır. Detayları aşağıda verilecek olan kesin evlenme engelleri olarak sayılan hısımlık, önceki evlilik ve akıl hastalığı durumlarında evlilik geçersiz olur ve cezai yaptırımlar uygulanır. İddet müddeti içerisinde olmak veya bulaşıcı bir hastalığı varken

evlenmek ise kesin olmayan evlenme engellerine dahildir ve bu durumlarda evlilik geçerli olmakla birlikte birtakım hukuki sonuçlara yol açar. Kesin ve kesin olmayan evlenme engellerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu kısım başlıklar halinde ele alınacaktır.

1.1. Kesin Evlenme Engelleri

1.1.2. Hısımlık

Türk Medeni Kanunu'nun 129. maddesindeki hükme göre aşağıdaki kimseler arasında evlenme yasaktır:

1. Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında,
2. Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında,
3. Evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında.

Bu maddeden anlaşıldığı üzere kan hısımlığı, kayın hısımlığı ve evlatlık ilişkisi kesin evlenme engelleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim kan hısımlığı TMK. m. 17'de şu şekilde tanımlanmaktadır: “Kan hısımlığının derecesi, hısımları birbirine bağlayan doğum sayısı ile belli olur. Biri diğerinden gelen kişiler arasında üstsoy-altsoy hısımlığı; biri diğerinden gelmeyip de, ortak bir kökten gelen kişiler arasında yansoy hısımlığı vardır.”

Kayın hısımlığı ise TMK. m.18 de “Eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımları, aynı tür ve dereceden kayın hısımları olur. Kayın hısımlığı, kendisini meydana getiren evliliğin sona ermesiyle ortadan kalkmaz.” şeklinde tanımlanmıştır. Yani evlilik sona erse bile eşlerden birinin diğerinin alt soyu veya üst soyuyla, İslam hukukunda usûl ve furû‘ dediğimiz eski eşin annesi-babası, büyükannesi-büyükbabası, oğlu-kızı, torunu ile evlenmesi yasaktır. Burada boşandığı kadının kızının yani rabîbesinin, evlilik son bulsa dahi adamın hısmı olmaya devam edeceği bildirilmiştir.

Medeni hukukta, evlenme ortadan kalktıktan sonra da, önceki evlilikten doğan sıhri hısımlıklar devam eder. Ancak, evlilik sona erdikten sonra yeni bir sıhri hısımlık oluşmaz. Örneğin bir kadın ikinci bir evlilik yapsa ve bu evlilikten bir kızı olsa, bu kız annesinin önceden evlenmiş olduğu

kişi ile medeni kanuna göre evlenebilir.       Türk Medeni Kanunu 18/II gereğince bir kimse zail olan evliliğinden sonra doğan eşinin f ru  ile sıhrî hısım sayılmaz. Ancak bazı yazarlar Türk Medeni Kanununun 129. maddesinin ikinci bendinin, Türk geleneklerinin ve ahlaki yapısının göz önünde bulundurularak geniş yorumlanmasını ve eşlerin sonradan dünyaya gelen çocuklarının da evlenme yasağı kapsamında olması gerektiğini savunmuşlardır.¹⁷

 slam Hukuku açısından ise ‘zifafa girmediğiniz kadınların kızlarıyla evlenmeniz günah değildir’ ayeti esas alınarak, kadının eski eşinin f ru  ve erkeğin de eski eşinin f ru  ile evlenebilmesi için eşler arasındaki cinsi münasebetin vuku bulup bulunmadığına bakılmaktadır. Cinsi münasebet gerçekleşmiş ise, evlilik sona erse bile eşinin sonradan doğan f ru  ile evlenemez. Eğer kişi evlenene kadar evleneceği kadını görmezse, gerdeğe girmeden yanlış kişiyle evlendiğini alar ve iptal ettirirse,  slam hukukuna göre asıl istediği evliliği yapabilecekken modern hukukta bu mümkün olmayacaktır.¹⁸

Evlat edinmeye gelince Medeni Kanun’da evlat edinebilmenin şartlarının detaylı bir şekilde ortaya konulmasının akabinde evlat edinmeden doğan hükümler TMK 314. maddede ele alınmıştır. Bu maddeye göre evlat edinmekle birlikte evlatlık ile evlat edinen/edinenler arasında soy bağı kurulmakta olup biyolojik ana ve babaya ait olan haklar ve yükümlülükler evlat edinene geçmektedir. Bununla birlikte evlatlığın biyolojik ailesiyle arasındaki nüfus sicili bağı ve mirasçılık ilişkisi devam etmektedir. Böylece evlatlığın biyolojik ana ve babasıyla olan genetik soy bağı yanında evlatlık ile evlat edinen/edinenler arasında manevi nitelikte soy bağı kurulmaktadır. Taraflar arasında evlat edinme ile kurulan manevi nitelikteki bu bağın aile kavramı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kuşkusuzdur.¹⁹

Türk Medeni Kanunu’nda, evlat edinmekle; evlat edinenle evlatlık arasında hısımlık bağı kurulduğu kabul edildiği için evlat edinen ile evlatlık birbiri ile evlenemez. Ayrıca evlat edinen veya evlatlık diğerinin alt soyu ve eşi ile de evlenemez.

---

17 Selahattin Sulhi Tekinay, Türk Aile Hukuku,  stanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1984, 92.

18 Tekinay, Türk Aile Hukuku, 90.

19 Murat Demir GK, B. No: 2015/7216, 27/3/2019, 3.

1.1.2. Önceki Evlilik

TMK’da yer alan 130. madde gereğince “ Yeniden evlenmek isteyen kimse, önceki evliliğinin sona ermiş olduğunu ispat etmek zorundadır.”

İlk evlilik; boşanma, eşin ölümü, evliliğin iptaline ilişkin mahkeme kararı veya gaiplik nedeniyle evliliğin feshine ilişkin mahkeme kararı ile sona erebilir. İlgili hususların nüfus kütüğüne işlenmesi gerekmektedir.²⁰

Türk Medeni Kanunu’nda çok eşlilik kabul edilmediği için evli olan bir kişi her nasılsa ikinci bir eşle evlenmişse, ikinci evliliği mutlak butlanla batıl olur ve bu evliliği mahkemece iptal edilir.

1.1.3. Akıl Hastalığı

Akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbî sakınca bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla anlaşılmadıkça evlenemezler (TMK 133). Kişinin evlenmeye engel boyutta akıl hastalığının bulunması halinde evlenmesi mümkün değildir. Akıl hastalığının evlenmeye engel derecede olması ve bunun resmi sağlık kurulu raporuyla belgelenmiş olması gerekmektedir. Ancak resmi sağlık raporuyla evlenmelerinde tıbbi sakınca bulunmadığı tespit edilmişse akıl hastalarının evlenmesi mümkündür.

1.1.4. Mutlak Butlan Sebebiyle Evliliğin İptali

Batıl olan evlenmeler medeni hukukta, butlana neden olan koşulların önemine göre mutlak ve nisbî butlan olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Tez konusu ile ilgili olarak kesin evlenme engellerini içerdiği için bu bağlamda mutlak butlan sebebiyle batıl olan evlenmelere değinilecektir.

TMK 146. maddede de belirtildiği üzere “Mutlak butlan davası, Cumhuriyet savcısı tarafından re'sen açılır. Bu dava, ilgisi olan herkes tarafından da açılabilir.” Ayrıca batıl bir evlilik ancak hâkimin kararıyla sona erer. Mutlak butlan hâlinde bile evlenme, hâkimin kararına kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurur (TMK. 156).

Batıl olmasından kaynaklı evliliğin son bulması boşanmadan farklı bir durumdur. Boşanma

---

20 Esra Demirel, “Evlenme Engelleri Nelerdir”, (Erişim Tarihi 23 Kasım 2022). <https://www.esrademirel.av.tr/evlenme-engelleri-nelerdir/>

davasında, kanunen geçerli bir evliliği, kişiler kendi talepleriyle mahkemeye başvurarak sonlandırır. Butlan durumunda ise en baştan kanuna aykırı şartlar taşıması nedeniyle geçerli olmayan bir evlilik vardır.

Mutlak butlan sebepleri TMK 145. maddede şu şekilde sıralanmıştır:

“Aşağıdaki hâllerde evlenme mutlak butlanla batıldır:

1. Eşlerden birinin evlenme sırasında başka biriyle evli bulunması,
2. Eşlerden birinin evlenme esnasında sürekli olarak ayırt etme gücünden yoksun bulunması,
3. Eşlerden birinde evlenmeye engel olacak boyutta akıl hastalığının bulunması,
4. Eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede yakın hısımlığın bulunması.

Maddede görüldüğü üzere mutlak butlanı gerektiren sebepler; ayırt etme gücünün yanında kesin evlenme engellerinin tamamını kapsamaktadır. Yani kesin evlenme engellerinden biri eşler arasında bulunduğu zaman evlilik hukuken geçersizdir ve evliliğin mahkeme tarafından iptaline karar verildiğinde evlilik son bulur.

1.2. Kesin Olmayan Evlenme Engelleri

Kesin olmayan evlenme engelleri bir kişide mevcutsa, bu durumlar geçene kadar kişinin evlenmesine manidir. Aslında bu şartların fıkıhtaki geçici evlenme engelleri ile örtüştüğü söylenebilir. Kesin olmayan evlenme engellerinde kişi bir şekilde iddet müddeti beklerken yahut bulaşıcı bir hastalığı varken evlenmişse bu evlilik mutlak butlanla batıl olmamakta, evliliğin iptali gerekmemektedir.

1.2.1. İddet Müddeti (Kanuni Bekleme Süresi)

İslam hukukunda evliliği sona eren bir kadının başkasıyla evlenmeden önce beklemesi gereken süre olarak tanımlanan iddet, süre olarak farklı olsa da Türk Hukuku’nda da mevcuttur. Nitekim iddetin evlenme engeli olduğunu bildiren TMK 132. maddeye göre: “Evlilik sona ermişse, kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üçyüz gün geçmedikçe evlenemez. Doğurmakla süre biter. Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığının anlaşılması veya evliliği sona eren eşlerin yeniden

birbiriyle evlenmek istemeleri hâllerinde mahkeme bu süreyi kaldırır.”

Maddeden de anlaşıldığı üzere kadın evliliği sona erdikten ya da eşi öldükten sonra üç yüz gün bekleme süresinden sonra tekrar evlenebilmektedir. Eğer kadın bu üç yüz günlük süre içerisinde doğurursa çocuk boşandığı eşinden sayılır ve kadının kanuni bekleme süresi biter.²¹ Bu sürenin kabul ediliş nedeni en uzun gebelik süresini karşılayan üç yüz günlük süre içerisinde kadının önceki evliliğinden hamile olup olmadığının belli olması ve böylelikle nesebin karışmasına engel olunabilmesidir.²²

Doğum ile bekleme süresi biter, ayrıca bir mahkeme kararına gerek yoktur. Doğum dışında kadının üç yüz gün bitmeden tekrar evlenebilmesi için iki yol vardır; birincisi boşandığı aynı eşiyle tekrar evlenmek istemesi, ikincisi ise boşandığı eşinden hamile olmadığının gösterilmesidir. Bu iki durumda da süresi mahkeme tarafından kaldırılmalıdır. Kadının hamile olmadığını bir rapor ile mahkemeye sunması, mahkemenin bekleme kararının kaldırılmasına karar vermesi ve bu kararın kesinleşmesi aylarca sürebilir. Ayrıca kesin evlenme engeli olmayan bekleme süresi dolmadan her nasılsa kadın tekrar evlenirse ikinci evliliği geçersiz sayılmamaktadır.²³

1.2.2. Bulaşıcı Hastalıklar

Bu konuyla ilgili kanun maddesi Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda 123. maddede yer almaktadır. Maddenin içeriği şu şekildedir: “Frengi, belsoğukluğu ve yumuşak şankr ve cüzzama ve bir marazı akliye müptela olanların evlenmesi memnudur. Bu hastalıklar usulü dairesinde tedavi edilip sirayet tehlikesi geçtiğine veya şifa bulduğuna dair tabip raporu ibraz olunmadıkça musapların nikahları akd olunmaz.”²⁴

Bu maddede bir kişinin frengi, belsoğukluğu, yumuşak şankr, cüzzam hastalığının geçme tehlikesinin geçtiğinin resmi sağlık raporu ile raporlandırılmaması halinde evlenemeyeceği belirtilmiştir. Bu hastalıkların geçme tehlikesinin geçtiğine ilişkin sağlık kurulu raporu ibraz edildiği

---

21 Seda Gayretli Aydın, “Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi”. *TBB Dergisi*, 136(2018), 265.

22 Serap Helvacı-Fulya Erlüle, *Medenî Hukuk*, (İstanbul: Legal, 2016), 156.

23 Aydın, “Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi”, 266.

24 TC Sağlık Bakanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi,

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1593&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>

takdirde kişinin evlenmesi mümkündür.²⁵

Tezimizin konusu esas itibariyle üvey babası için bir evlenme engeli olan üvey kız çocuğu olduğu için, Medeni Kanun'da öncelikle evlenme engellerinden bahsetmenin konunun daha iyi anlaşılması açısından faydalı olacağı düşünüldü. Şimdi ise üvey evlatla ilgili olan maddelere bakılarak konu daha detaylı şekilde ele alınacaktır.

2. Medeni Kanunda Bir Evlenme Engeli Olarak Üvey Evlat Meselesi

Üvey kız evlat meselesi hısımlıktan kaynaklı sürekli bir evlenme engelidir ve ayette özel olarak belirtilmesi ve kendine has bazı şartları olması nedeniyle İslam Hukukunda başlı başına bir evlenme engeli olarak ele alınmaktadır. Ayrıca erkek evladın üvey anneye olan haramlığı babaların eşlerinin haram olmasıyla zikredilirken , kız çocuğunun üvey babaya olan haramlığı annesiyle ilişkiye girilen üvey kız olarak tanımlanmıştır yani fıkhıta hısımlıktan doğan evlenme engelleri başlığı altında üvey kız çocuğuyla üvey erkek evlat ayrı ayrı konu edilmektedir. Türk Hukukunda ise böyle bir ayırım bulunmamaktadır. Bahsi geçen kesin evlenme engellerinde de görüldüğü gibi üvey evlat hısımlıktan kaynaklı kesin evlenme engellerine dahildir, çünkü hukuk maddelerinden de açıkça anlaşıldığı üzere evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üst soyu veya alt soyu arasında kesin evlenme engeli oluşmaktadır. Evlilik bağıyla eşler arasında kayın hısımlığı kurulur ve bu sayede TMK 18. madde gereği, eşlerden birisiyle öteki eşin kan hısımları arasında da kayın hısımlığı meydana gelir.²⁶

Üvey evlatlar da, üvey anne-babası için eşin alt soyu konumunda oldukları için, evlilik son bulsa dahi evlenmeleri hukuken yasaktır. Türk hukukunda kayın alt soy hısımlığı, kesin evlenme engeli olarak düzenlenmiştir. (TMK m. 129/I b.2). Bu sebeple her nasılsa üvey çocuk ile üvey ana/baba arasında evlenme gerçekleşirse, bu evlilik mutlak butlanla sakat olur (TMK m. 145/I b.4). Böyle bir evliliğin iptalini Cumhuriyet savcısı dâhil her ilgili dava edebilir (TMK m. 146).²⁷

Görüldüğü üzere üvey evlat İslam Hukukunun yanında Türk hukukunda da bir evlilik

---

25 Demirel, “Evlenme Engelleri Nelerdir”, <https://www.esrademirel.av.tr/evlenme-engelleri-nelerdir/>

26 İdil İnal “Üvey Çocuğun Hukuksal Konumu”, 3.

27 Ayşe Nur Kılınç, “Üvey Çocukla Üvey Anne/Baba Arasındaki İlişkinin Hukuken Değerlendirilmesi”, 7. Uluslararası Hukuk Sempozyumu: (27-29 Mayıs 2021) 86.

engeli olarak sayılmaktadır. İsviçre’de de (İMK m. 95/II) üvey ana/babanın üvey çocuğuyla evlenme yasağı korunmaktadır.²⁸

2.1. Üvey Ailenin Tanımı

Daha önceki bir ilişkisinden çocuğu olan bir ebeveynin tekrar evlenerek çocuğu ve ikinci eşiyle oluşturduğu yeni aile yapısına üvey aile denir. “Üvey aile” adlandırması bazı yazılarda karşımıza çıkmaktadır ve halk arasında da en çok kullanılan tabir gibi görünmektedir. Ancak toplumda üvey kelimesinin insanlardaki izlenimi hoş olmadığı için ve bu ailelerde büyüyen çocukların psikolojilerini de dikkate alarak; kimi yazar ve hukukçular bu aile yapısını farklı şekillerde isimlendirmişlerdir. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

“Üvey çocuk” Serozan tarafından “aile içinde birlikte yaşadığı kadın veya erkekten biri anası ve babası olmayan çocuk” şeklinde tanımlanmıştır.²⁹

“Üvey ana/baba” ise bir çocuğun öz ana ve babası ile evli olan ve üvey çocuk ile birlikte yaşayan ancak çocukla biyolojik bağı bulunmayan sosyal ana/babadır.³⁰

Üvey aile, daha önce bir başkası ile kurduğu evlilik içi veya dışı ilişkiden çocuğu olan bir ebeveynin evlenerek eşi ve çocuğuyla birlikte oluşturduğu yeni ailedir.³¹

Üvey aile için tercih edilen bir diğer isim “karma aile” tabiri olup şu şekilde tanımlanmaktadır: Üvey ebeveyn çocuğun velayet hakkına sahip ana veya babasından biriyle evlenmiş olan kişidir. Bu tarz aileler literatürde genel olarak “üvey aile” (step family) veya “karma aile” olarak geçmektedir. Ancak Türkçe’de üvey aile kullanımının pek yaygın olmaması ve kelime anlamıyla dilimize pek uymadığından karma aile terimini kullanmak tercih edilmektedir. Nitekim ilgili terim Türk doktrininde ve MK’da üvey çocuk, üvey ana baba ise “diğer eş” olarak anılmaktadır.³²

Üvey aile tabiri yerine kullanılan bir başka ifade ise “yeniden yapılanan aile” ibaresidir. Buna göre bir kişinin boşanma sonrasında, çocuğun velayet hakkına sahip ebeveynlerinden herhangi

---

28 Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s. 55, prg. 47.

29 Rona Serozan, *Çocuk Hukuku* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017), 221.

30 Kılınç, “Üvey Çocukla Üvey Anne/Baba Arasındaki İlişkinin Hukuken Değerlendirilmesi”, 85

31 Tuba Kutoğlu, *Üvey Ailede Hukuki İlişkiler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 20.

32 İnal, “Üvey Çocuğun Hukuksal Konumu”, 4.

birisiyle evlenmesi ve bu ebeveyn ile aynı hane içinde yaşamını idame ettirmeye başlamasıyla yeniden yapılanan aileler kurulmuş olur. Şu halde çocuğun velayetine sahip olmayan ana veya babanın eşi, çocuğun üvey ebeveyni kabul edilmemektedir.³³

Yeniden yapılanan ailelerin oluşumu, en çok, daha önce bir evlilik geçirmiş olan bir kişinin eşinden boşanması, eşinin ölümü ya da eşinin terk etmesi sonucunda evlilik birlikteliğinin son bulmasından sonra daha önce evlenmiş veya hiç evlenmemiş bir başka kişiyle evlenmesi sonucu oluşmaktadır. Yeni kurulan bu evlilikte eşlerden birinin veya her ikisinin çocuk ya da çocukları olabilmektedir.³⁴

Tanımlarda görüldüğü üzere, çocuğun velayetine sahip bir ebeveyn, bu ebeveynin çocuğu ve daha önce bir başkasıyla evlilik yapmış yahut hiç evlenmemiş bir diğer ebeveynin bu yapıya dahil olup birlikte yaşamaya başlamalarıyla karma aile yapısı oluşmaktadır. Karma aile yapısıyla ilgili yapılan bazı araştırmalar, bu aile içerisinde yaşarken, en çok çocukların etkilendiğini ve zorlandığını göstermektedir. Çocukların bu ailede daha rahat bir yaşam sürmesini, mental ve psikolojik olarak zorlanmamasını ve eğitim hayatlarında da bu aile yapısından kaynaklı başarılarının olumsuz yönde etkilenmemesini sağlamak gerekmektedir. Her ne kadar karma aile yapısının düzenine yönelik kanunlar olsa da bazı noktalar ucu açık bırakılmıştır ve bazı hukukçulara göre kanun açıkları da mevcuttur. Daha anlaşılır kılmak için bu konuyla ilgili kanun maddelerine aşağıda değinilecektir.

2.2. Üveylikle İlgili Türk Medeni Kanunu Hükümleri ve Üvey Ebeveynin Hak ve Yükümlülükleri

Son yıllarda bünyesinde üveylik ilişkisi bulunduran aile sayısının hızla arttığı tahmin edilmektedir. Bu noktada boşanma ve boşanma sonrası yeniden evlenme oranlarındaki artışın etkisi söz konusudur. Buna karşılık Türk Medenî Kanununda üveylik ilişkisiyle ilgili az sayıda düzenleme bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi “Üvey Çocuklar” kenar başlıklı m. 338’dir.³⁵ Bu kanun maddesi ise şu şekildedir: “Eşler, ergin olmayan üvey çocuklarına da özen ve ilgi göstermekle

---

33 Mahoney, “A Legal Definition Of The Stepfamily”, 22- 23.

34 Samuel T. Gladding, *Aile Terapisi: Tarihi, Kuram ve Uygulamaları* (Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları, 2012), 112.

35 Kılınç, “Üvey Çocukla Üvey Anne/Baba Arasındaki İlişkinin Hukuken Değerlendirilmesi”, 85.

yükümlüdürler. Kendi çocuğu üzerinde velâyeti kullanan eşe diğer eş uygun bir şekilde yardımcı olur; durum ve koşullar zorunlu kıldığı ölçüde çocuğun ihtiyaçları için onu temsil eder.” (TMK. m.338)

Hükümün gerekçesinde bu yeni düzenleme ile İsviçre Medeni Kanunu 299. maddesinden esinlenilerek esasen bir sosyal ahlâk kuralının özel hukuk kuralı hâline getirildiği ifade edilmiştir.³⁶ Bu düzenlemenin hukukî sonuçları olarak şu hususlar üzerinde durmak gerekir: Üvey ana/baba ile üvey çocuk arasında ne soybağı ne de velâyet ilişkisi kurulur. (Bunun tek istisnası üvey çocuğun üvey ana/baba tarafından evlat edinilmiş olmasıdır) Şu hâlde üveylik ilişkisi kurulduğunda soybağının ne velâyete bağlı sonuçları ne de velâyete bağlı olmayan sonuçları doğar. Üvey çocuk, üvey babanın soyadını almaz. Benzer şekilde üvey çocuk üvey ana/babanın mirasçısı olmaz. Üvey ana/babanın sadece somut olayda TMK m. 325’in şartları gerçekleştiğinde üvey çocukla kişisel ilişki kurma hakkı gündeme gelebilir. Zira üvey çocukla üvey ana/baba arasında kurulan yakın ve duygusal ilişki mevcut ise, bu kişisel ilişkinin evliliğin sona ermesinden sonra devam ettirilmesinde çocuğun yararı da vardır.³⁷ Kılınç bu bağlamda kişisel ilişki kurma hakkının gereğinin, daha ziyade eşlerin üvey çocuğun eğitime ve kişisel bakımına yardım yükümlülüğü şeklinde karşılaştığını belirtmiştir.

İdil İnal’ın ifade ettiğine göre hükümde yazılı olan “...durum ve koşullar zorunlu kıldığı ölçüde çocuğun ihtiyaçları için onu temsil eder” ibaresiyle üvey ana veya babanın büyük masraflar altına sokulmak istenmediği anlaşılmaktadır.

Karma aileler, kanun koyucu tarafından ana baba statüsüne getirilmiş olmadıklarından; yani bu kişiler arasında biyolojik veya evlatlık ve evlat edinen bağı olmaması nedeniyle, üvey ebeveynin ergin olmayan üvey çocuğa karşı hukuken hiçbir yükümlülüğü yoktur. Üvey ana veya babanın üvey evladına karşı olan hak ve yükümlülükleri doğal ana babanınakilere nazaran yok denebilecek kadar azdır. Hükümden açıkça anlaşıldığı üzere, üvey ebeveyn sadece velayet erkine sahip olan eşine destek olma ve çocuğa özen ve ilgi gösterme yükümlülüğü altındadır. Hatta hukuki hiçbir sorumluluğunun olmadığını söylemek bile mümkündür.³⁸

Eşlerin ergin olmayan üvey çocukları bakımından getirilen bu yükümlülüğün, doktrinde üvey

---

36 Prof. Dr. İlhan Helvacı Dersleri “Türk Medeni Kanunu” erişim: 2 Ocak 2025

<https://www.ilhanhelvacidersleri.com/turk-medeni-kanunu/turk-medeni-kanunu-madde->

37 Kılınç, “Üvey Çocukla Üvey Anne/Baba Arasındaki İlişkinin Hukuken Değerlendirilmesi”, 86.

38 İnal “Üvey Çocuğun Hukuksal Konumu”, 8.

çocuklar bakımından olumlu ancak yetersiz bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir. Zira bu durum üveylik ilişkisinin söz konusu olduğu ailelerin fiili yaşamına uygun değildir. Gerçekte üvey ana/baba üvey çocuğun yaşamına bizzat katılmakta ve dolayısıyla müdahil olabilmektedir. Günümüzde üvey çocuklarını okula getirip götüreren, hastalandıklarında onlarla bizzat ilgilenen, onlara yemek hazırlayan ve derslerine yardımcı olan üvey ana/babaların varlığı karşısında bu düzenlemenin yetersizliği vurgulanmıştır. Yukarıda ifade edildiği üzere, üvey ana babaya diğer eşin velâyet hakkını tamamlayıcı bir yükümlülük getiren bu hüküm, üvey çocuğun ekonomik anlamda korunması noktasında da yetersizdir. Yine üvey ana/baba tarafından bu yükümlülüğe aykırı davranılmasının yaptırımı kanunda düzenlenmemiştir.³⁹

Avukat İdil İnal da üvey anne/babanın, velayet yükümlüsü eşine destek olmaması veya ergin olmayan üvey çocuğa özen ve ilgi göstermemesi haline karşılık ne yapabileceği konusunda hiçbir açıklık olmadığını ve kanaatine bu durumun bir kanun boşluğu oluşturduğunu dile getirmiştir. Üvey ana babanın ergin olmayan üvey çocuğa destek olma yükümü evlilik devam ettiği sürece devam eder. Ancak bu destek üvey ana babanın iradesiyle her zaman sona erdirilebilir. Evliliğin boşanmayla son bulması halinde ise bu yükümlülük kendiliğinden düşer.

Yakın tarihli yargı kararlarında, üvey ana/babanın üvey çocuğuna kötü muamelede bulunması, evlilik birliğini temelinden sarsıcı bir sebep olarak değerlendirilmektedir. Bu kararlarda üvey ana/babanın üvey çocuğa karşı bu tür davranışlarının, boşanmada ağır kusur oluşturduğu sonucuna da varılmaktadır.⁴⁰

Ayşenur Kılınç'ın ifade ettiğine göre, üvey ana/babanın üvey çocuğa kötü muamelelerini engellemek için hâkim, öncelikle hem velâyet sahibi olan hem de üvey ana/babayı bu hususta uyarır, onlara bu konuda danışman atamak gibi hafif önlemlere başvurur. Ancak, hâkim tarafından bu tür hafif önlemlerin duruma çare olmadığı hâllerde, üvey çocuğun ana/babadan alınarak bir aile yanına ya da kuruma yerleştirilmesine de karar verilebilir. Elbette hâkim, son çare olarak, gerekirse üvey çocuğun kişiliğini üvey ana/babadan koruyamayan ana/babanın velâyetinin kaldırılmasına (TMK m. 348, 349) da karar verebilir.

---

39 Kılınç, "Üvey Çocukla Üvey Anne/Baba Arasındaki İlişkinin Hukuken Değerlendirilmesi", 87

40 Kılınç, "Üvey Çocukla Üvey Anne/Baba Arasındaki İlişkinin Hukuken Değerlendirilmesi", 88

2.3. Üvey Çocuğun Evlat Edinilmesi

Üvey çocuğun evlat edinilmesinde, üvey ana/baba üvey çocuğunu evlat edinerek üvey çocukla arasında yapay soy bağının kurulmasını sağlar (TMK m. 282/II). Böylece üvey ana/babanın evlat edindiği üvey çocuğu üzerinde velâyet hakkı da doğar. Bu durum kanunda özel bir şekilde düzenlenmiştir. Hükme göre, eşlerden biri, en az iki yıldan beri evli olmaları veya kendisinin otuz yaşını doldurmuş bulunması koşuluyla diğerinin çocuğunu evlât edinebilir (TMK m. 306/III). Esasen bu hüküm ile üvey çocuğun evlat edinilmesi bakımından getirilen en önemli kolaylık, eşlerin birlikte evlat edinebilmelerinde aranan beş yıllık asgari evlilik süresinden vazgeçilmiş olmasıdır. Zira üvey ana/babanın evlat edineceği üvey çocuğunun ana/babasıyla evliliğinin iki yıl sürmüş olması yeterlidir.⁴¹

Otuz yaşını doldurmuş bir kadın veya erkek, çocuğun velayetine sahip olan eşle evlenip TMK 305/1 hükmündeki bir yıl süreyle bakma ve eğitime koşulunu yerine getirerek üvey evladı, evlat edinebilecektir. Burada çocuğun üstün menfaati ilkesi göz ardı edilmiştir. Eşler henüz birbirini tam olarak tanımadan ve çocukla bir ebeveynlik ilişkisi kurmadan, sadece 30 yaşını doldurmuş olması sebebiyle, çocuğun velayet yetkilerinin verilmesi yanlıştır.⁴²

Serozan'a göre TMK 314/I hükmü gereğince, evlat edinme işlemiyle birlikte, ana babaya ait olan hak ve yükümlülüklerin evlat edinene geçtiği hükme bağlanmıştır. Söz konusu üvey çocuk olunca eş, üvey çocuğu tek başına evlat edinir, çocuğun velayet hakkına sahip olan ana veya baba işleme katılıp kendi çocuğunu eşle birlikte evlat edinemez, bu durum eşlerin birlikte evlat edinebilecekleri kuralının bir istisnasıdır. TMK 314 hükmündeki kurala göre velayet hakkı ve sorumlulukları, çocuğu evlat edinene geçer, bu nedenle çocuğun öz ana veya babası velayet hakkını kaybeder, fakat bu duruma engel olmak için öz ana veya babanın çocuğun velayetini yitirmediği istisna yani ayrık olarak tanınmamıştır.⁴³

Türk Hukukunda velayet sahibi ana veya babanın velayet yetkisini kaybedip kaybetmediği açıkça söylenmemektedir yani eksik bırakılan bir husustur. Bu yüzden böyle bir durumda velayet

---

41 Kılınç, "Üvey Çocukla Üvey Anne/Baba Arasındaki İlişkinin Hukuken Değerlendirilmesi", 90-91.

42 İnal "Üvey Çocuğun Hukuksal Konumu", 12.

43 Serozan, *Çocuk Hukuku*, 135, 221, 227.

sahibi ebeveynin velayetini kaybedip kaybetmeyeceği, velayet yetkisine üvey ebeveynle birlikte sahip olup olunamayacağı hukukçular arasında tartışma konusu olmuştur.

Üvey çocuğun karma aile içinde evlat edinilmesi sonucunda, yapay soy bağı ile üvey ebeveyninin evlatlık çocuğu statüsünü alır ve bu işlem sonucunda ona mirasçı olma hakkını kazanır. Türk hukukunda komple evlat edinme sistemi kabul edilmemiştir. TMK’na sınırlı evlat edinme sistemi alınmıştır, bu şekilde evlatlıkların öz ana babalarıyla olan doğal soy bağları kopmaz ve çocuğun velayet yetkisine sahip olmayan öz ebeveyninden olan miras hakkı da devam eder. (TMK m. 500)⁴⁴

Yukarıda değinilen bilgiler ışığında şunları söylemek mümkündür: Öncelikle İslam Hukukunda üvey kız çocuğunun Kur’an’da rabîbe olarak adlandırılması, üvey babanın onu terbiye etmesini, işleriyle ilgilenmesini, evinde yaşamasına imkan vermesini öğütleyen niteliktedir. Medenî hukukta ise benzer bir isimlendirme yahut uygulama bulunmamaktadır ancak isterse üvey ebeveyn üvey evladını evlat edinerek yapay soy bağı oluşturabilmekte ve evlat edindiği çocuk ona mirasçı olabilmektedir. Ancak İslam Hukukunda evlat edinmenin bir soybağı oluşturmadığı bilinmektedir. Hem İslam Hukukunda hem de günümüz hukukunda ortak olan nokta ise bu evlilikle üvey evladın üvey ebeveynine karşı bir sıhrî akrabalığın yani kayın hısımlığının oluşuyor olmasıdır ki bu da üvey evlatla evlenmeyi yasaklayan bir özelliktir. Ancak bu yasaklamanın gerçekleşmesi için İslam Hukukunda nikaha ilave olarak anneyle zifafa girilmiş olması ayette şart koşulmaktadır.

Medeni hukukta evlilik sona erdikten sonra yeni bir sıhrî hısımlık oluşmaz yani adamın eski karısı evlense ve bu evlilikten bir kızı olsa, bu kızın annesinin ilk eşiyle evlenmesinde bir sakınca yoktur. İslam hukuku ise burada anne ile cinsel ilişki yaşamış olmayı esas almıştır ve ilişkinin var olduğu bir durumda kadının sonradan doğan kız çocukları da bu adamın üvey kızı olmaktadır ve evlenmeleri uygun değildir.

Hısımlık iki hukuk sisteminde de kesin evlenme engelli olarak görülmektedir. Türk hukukunda kişinin önceki evliliğinin sona erdiğini ispatlama zorunluluğu ise İslam’daki erkeğin çok evlilik yapabilmesinin cevazıyla uyuşmamaktadır.

---

44 İnal “Üvey Çocuğun Hukuksal Konumu”, 14.

Kesin olmayan evlenme engellerinde iddet müddeti İslam'da da geçici bir evlenme engellidir. Bulaşıcı hastalıklara gelince İslam'da cinsî münasebete mani bir hastalık ittifakla kazaî boşanma sebebidir. Bulaşıcı hastalıklara gelince Hanefiler dışındaki üç mezhep bunların da her iki taraf için belirli şartlarda boşanma sebebi olduğunu kabul ederler. Ancak şunu söylemek gerekir ki İslamda Türk hukukuna kıyasla geçici evlenme engellerinin çeşitliliği daha fazladır.

İKİNCİ BÖLÜM: RABİBENİN TANIMI, KAPSAMI, HARAMLIĞININ DİNİ DELİLLERİ VE EVLENME ENGELİ OLUŞTURMASININ ŞARTLARI

I. Rabîbe'nin Tanımı

Rabîbe yani üvey kız çocuğu, bir erkeğin karısının önceki kocasından olan kızıdır. Kelimenin arapça karşılığı “râbibe”, çoğulu ise “rabâib”dir. Rabîbe kelimesi Kur'an-ı Kerîm'de de kan(nesep), süt emme(radâ') yahut sıhrî hısımlıktan dolayı evlenilmesi haram olan kadınların sıralandığı Nisâ Sûresi 4/23. ayette çoğul formunda geçmektedir. Ayet-i kerîmenin meali şu şekildedir “Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, ... kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız(rabîbeleriniz) –eğer anneleriyle zifafa girmemişseniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur...”⁴⁵ Bunun dışında herhangi bir ayette adı geçmemiştir. Konuyla ilgili hadis-i şeriflere ileride değinilecektir.

الرَّابِيَّة: Rabîbe: Bakımı üstlenen, dadı, bakıcı demektir. Bu çalışmanın ana konusu ise bazı lügat eserlerinde râbîbetü'r-racül / ربيبة الرجل şeklinde geçer ve kadının başkasından olan çocuğu ve erkeğin üvey çocuğu anlamına gelir.⁴⁶ والراب: Râb, annenin eşidir, yani üvey babadır. الرابة: Râbbe ise babanın karısıdır, üvey annedir.⁴⁷ Rabîb ise erkeğin karısının başkasından olan oğludur.⁴⁸

Rabîbe'ye merbûbe de denilmektedir. (المربوبة)⁴⁹ Merbûbe ise üvey kız çocuğu demektir. Rabîbeyi hâdine (bakılan, büyütülen) şeklinde tanımlayan müellifler de olmuştur.⁵⁰ Nitekim rabîbe diye adlandırılmasının nedeni annesinin kocasının onu terbiye ediyor ve bakımıyla ilgileniyor olmasıdır. Terbiye etmese dahi rabîbe diye adlandırılabilir çünkü terbiye etme ihtimali olan

45 Nisâ 4/23.

46 Ebû 'Abdurrahmân el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'Ayn* (Beyrut: Mektebetu'l-Hilâl, 1988.) VIII, 257.

47 Ebû Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî el-Fârâbî, *Tâcu'l-Luğa ve Şihâhu'l-'Arabiyye* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1987), I, 131.

48 Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım İbnü'l- Enbârî, *el-Eddâd* (Beyrût: 1987), 142.

49 Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. el-Muşennâ et-Teymî el-Basrî, *Mecâzu'l-Kur'ân* (nşr. Muhammed Fuâd Sezgin), (Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 1961), I, 121.

50 Ebû'l-Kâsım İsmail b. 'Abbâd b. el-Abbâs et-Tâlekânî, *el-Muhît fî'l-Luğa* (Beyrut: 1994) II, 427; Ebû el-Hasan 'Alî b. İsmail b. Side el-Mursî, *el-Muhassas* (Beyrut: Dâru İhyâ'it-Turâsî'l-'Arabî, 1996), I, 54.

kimselerdendir.⁵¹ Bu itibarla rabîbenin terbiye eden ve edilen için de kullanılması söz konusudur ki bu bağlamda fâil kipinde olup mef'ul manadadır.⁵² Allahu Teâlâ'nın وَرَبَّانِيكُمْ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ ayetinde zikrettiği rabâib kelimesi de terbiye edilenler olarak anlaşılmaktadır.⁵³ Rabâib ise rabîbenin çoğuludur ki rabîbe erkeğin karısının kızıdır ve kocanın bu kızı terbiye etmesi sebebiyle kıza rabîbe denilmiştir. Merbûbe normalde terbiye edilen demektir, ancak rivayetlerden dolayı rabîbe olarak kullanıma geçmiştir. Makbûle olması gerekirken kabile denilmesi de böyledir. Kadının kocasına karısının oğlunun terbiyecisi (rabîb) yani onunla ilgilenen kimse de denilmektedir.⁵⁴

Kurtûbî'ye (ö.671/1273) göre de “Rabîbe kadının başka kocasından olan kızıdır. Bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi annesinin eşinin evinde terbiye edildiği içindir ve o merbûbedir.”⁵⁵ Karâfi'nin (ö.684/1285) tanımı ise şu şekildedir: “Rabîbe, adamın karısının başkasından olan çocuğudur. Kendi çocuğunu terbiye ettiği gibi çoğunlukla rabîbeyi de bu adam terbiye eder. Sonra kullanımı genişletilmiş ve terbiye edip bakmasa bile rabîbe diye adlandırılmıştır. “He” harfinin eklenmesiyle fâil kalıbındadır ancak manası mef'uldür. Annelerinin eşlerinin hücrelerinde olmaları ğalıptır, genellikle bu şekilde olur.”⁵⁶

Tanımlarda görüldüğü üzere; bir kadının önceki eşinden bir kız çocuğu olduğu halde evlenmesi söz konusudur. Ancak Mâlikî âlimi İbn Ebû Zeyd (ö. 386/996) eserinde verdiği bilgide, kadının ikinci kocasından olan kızının; ilk kocasının rabîbesi olduğunu ifade ederek konuyu farklı bir yönden ele almaktadır: “Asbağ şöyle dedi: “Kim eşiyle beraberlik yaşadıktan sonra ayrılırsa, kadın başka bir adamla evlense, sonra kadının bir kızı olsa, bu kız çocuğu ilk eşine haramdır, onun rabîbesidir. İleride olacak her çocuk ve emzirdiği her çocuk ona rabîbe olur ve haram olur.”⁵⁷

---

51 Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed en-Nehhâs el-Murâdî, *Me'âni'l-Kur'ân* (Mekke: Câmi'atu Ummu'l-Kurâ, h. 1409), II, 54.

52 Ebû Muhammed 'Abdullâh b. Muhammed İbn Ferhûn el-Ya'murî, *el-'Udde fî İ'râbi'l-'Umde* (y.y: Dâru'l-İmâm el-Buhârî), III, 169.

53 Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım İbnü'l- Enbârî, *el-Eddâd* (Beyrût: 1987), 142.

54 Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân* (y.y.: Dâru Hicr, 2001), VI, 558.

55 Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Âhkâmî'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Misriyye, 1384/1964), V, 112.

56 Ebû'l-'Abbâs Ahmed b. İdrîs el-Karâfî, *Envâru'l-Burûk fî Envâri'l-Furûk* (y.y.: 'Âlemu'l-Kutub), II, 54.

57 Ebû Muhammed 'Abdullâh b. Ebî Zeyd el-Kayravânî, *en-Nevâdir ve'z-Ziyâdât 'alâ mâ fi'l-Mudevveneti min Ğayrihâ mine'l-Ummehât* (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1999), V, 78.

Rabîbenin bir diğer anlamı ise sütleri için evde beslenen küçükbaş hayvanlardır. Ebu Ubeyd: “Rabâibde zekat yoktur” hadisiyle ilgili şöyle söylemiştir: “Rabâib sözü, insanların sütleri için evlerinde besledikleri küçükbaş hayvanlardır. Otluga gitmezler (sâime değildirler) Tekili ise rabîbedir.” Hz. Aişe’den rivayet edilen hadiste de “Bizim iki tane siyahımızdan başka yemeğimiz yoktu; su ve hurmaydı. Ensardan da iki tane komşumuz vardı. Onların küçükbaş hayvanları (rabâib) vardı. Bize sütlerini gönderirlerdi.” buyurulmuştur.⁵⁸

Bu konuda başka bir hadis-i şerîf ise şu şekildedir: Ebû Bürde dedi ki: “Efendimiz’in (sav) elini tuttum ve onu eve getirdim. Cariyeye “Kurbanın etinden bize ikram et, yedir” dedim. Hz. Peygamber “Bu kurban değildir, et için kesilen koyundur. Kurban, namazdan sonra olur.” dedi. “Ya Rasûlallah, bir tane rabîbemiz (bir yaşını doldurmamış oğlak) var onu keseyim mi?” dedim. “Evet, ancak senden sonra kimseye yeterli olmaz (helal olmaz)” dedi.⁵⁹ Hadisin başka bir rivayetinde ise Hz. Peygamber bayram namazı sonrası hutbede “...Kim kurbanını namazdan önce keserse et koyunu olur.” buyurmuştur. Yani bu hayvanın ziyafet amaçlı kesilmiş gibi olduğunu ve kurban için geçerli olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Ebû Bürde hayvanı namazdan önce kestiğini söylemiştir. Bu rivayet de ilk hadis-i şerifte olduğu gibi devam etmiştir.⁶⁰

Ebu Nasr el-Cevherî (ö. 393/1003) ise şu tanımlamada bulunmuştur: الرُّبَى : Yeni doğum yapmış koyuna denir. Çoğulu rubâbdır. (رُبَابٌ) Mastarı ribâbdır. (رِبَابٌ) Rubâ, doğum yaptığı günden sonraki ilk iki aylık süreçtir. Ebû Zeyd, rubânın keçi için olduğunu, diğer alimler koyun ve keçinin hepsine kullanıldığını söylemiştir. Aynı şekilde bu kavramlar deve de kullanılır.⁶¹

Bazı dil âlimleri râbîbeyi tanımlamadan önce rab kelimesini tanımlamışlardır. Ancak bazı alimler kelimenin terbiyeden türediğini söylerken bazıları da rab kelimesinden türediğini söylemişlerdir. Birkaç örneği şu şekildedir:

İsimlerinden üçüncü kısım; kullanımı Allah Teâlâ’ya özel olan isimlerdir. İsim tamlamasında

---

58 Ebû ‘Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. ‘Abdullâh el-Herevî, *Ğarîbu'l-Hadîs* (Haydarâbâd: Dâîratu'l-Ma‘ârifîl-‘Usmâniyye, 1964), IV, 436.

59 Ebû'l-Kâsım Suleymân b. Ahmed eş-Şâmî et-Taberânî, *el-Mu‘cemu'l-Kebîr* (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye), XXII, 193.

60 Buhari, *Edahî*, I, VI, 234

61 Ebû Nasr el-Cevherî, *es-Sihâh*, I, 131.

ise ortak kullanılabilir. O isim Rabbdir / الرَّبُّ Sıfattan alınmış bir isimdir. Dört anlam üzerine ihtilafa düşmüşlerdir:

Birinci mâna: Mâlik anlamındadır. Evin sahibi, mâliki darken olduğu gibi.

İkinci mâna: Efendi demektir. Çünkü efendi rab diye adlandırılır. Allahu Teala Yûsuf sûresi 12/41. ayette şöyle buyurdu: "...Biriniz eskiden olduğu gibi efendisine(rab) şarap sunmaya devam edecek...." (Yûsuf 12/41)

Üçüncü mâna: Yöneten manasındadır: (وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ) Mâide sûresi 5/63. ayette bu anlamdadır ki bunlar alimlerdir. İlimleriyle insanların hayatlarını düzenlemeye kâim oldukları için, rabbânî olarak adlandırılırlar. Evi düzenlediği için ev hanımına da rabbetü'l-beyt denir.

Dördüncüsü: Terbiyeden türemiştir. Nisâ 4/23. ayette olduğu gibi. Kadının çocuğu râbîbe diye adlandırılır. Bunu sebebi de kadının kocasının onu terbiye etmesidir.⁶²

Görüldüğü üzere Şâfiî fakîhi Mâverdî (ö. 540/1058) râbîbe kelimesinin terbiyeden türediğini ifade etmektedir.

Şâfiî alim İbn'ul-Attâr (ö. 724/1324) eserinde şöyle demektedir: "Rabîbe zevcenin kızıdır. Rabden türemiştir. O, rabîbeyi terbiye eder, işleriyle ilgilenir ve durumunu düzeltir. Fukahadan terbiyeden türediğini zannedenler vardır ki onlar yanlış yaparlar. Çünkü türemenin şartı aslî harflerde ortak olmaktır. Rabbin son harfi be'dir, terbiyenin ise ye'i müsennadır."⁶³

Mâliki Arap dili alimi İbn Ferhûn (ö. 769/1368) ise şu şekilde bir alıntıyla konuyu açıklamıştır:

Kadı İyaz dedi ki: Rabîbe kelimesi "الرب" rab kelimesinden türemiştir. O ıslahtır, düzeltmedir. Çünkü o terbiye eder. İşleriyle ilgilenir ve durumunu düzeltir. Fukahadan bazısı terbiyeden türediğini zannederek hata yapar. Çünkü türemenin şartı; asli harflerde ortaklıktır.⁶⁴

İbn Fâris'in eserindeki bilgidен anlaşıldığına göre; râbîbe'nin rab kelimesinden türediğinden

---

62 Ebû'l-Hasen 'Alî b. Muhammed el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr fî Fıkhi Mezhebi'l-İmâmi'sh-Şâfi'i* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419-1999), XV, 257.

63 Ebû'l-Hasan 'Alî b. İbrâhîm b. Dâvûd b. Selmân b. Suleymân 'Alâ'uddîn b. el-'Attâr, *el-'Udde fî Şerhi'l-'Umde fî Ehâdîsi'l-Ahkâm* (Beyrût: 2006), III, 1265.

64 İbn Ferhûn, *el-'Udde fî İ'râbi'l-'Umde*, III, 169.

bahsettiği söylenebilir. Eserinde şöyle demiştir:

وَالرَّبُّ: Bir şeyi düzeltendir. Allah Teâlâ için de kullanılmıştır çünkü mahlukatın hallerini düzeltendir.

الرَّابُّ: Üvey evladın işleriyle ilgilenen kişidir.

Hadis-i şerîfte Hz. Peygamber: «يُكْرَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ الرَّجُلُ امْرَأَةً رَابِيَةً» "Adamın üvey evladıyla evlenmesi mekruhtur" buyurmuştur.⁶⁵

Yakın dönemin Hindistanlı âlimi Halîl Ahmed Seharenpûrî (ö.1927); *Bezlü'l-Mechud fi Halli Süneni Ebî Dâvûd* adlı eserinde bu konuyla ilgili şöyle demiştir: “رَبٌّ” kelimesi aslen mâlik ve bir şeyin terbiyesiyle ve ıslahıyla ilgilenen sahibi manasındadır. Rabîbe, zevcenin kızıdır. Bu mefhumdan kelime olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çünkü rabîbe annesinin kocasının himayesi altında yaşar. Kelimenin mutlak lafzıyla Rabbü'l-alemîn kastedilir. Allahu Teâlâ haricinde bir şey için kullanımı kast edildiğinde izafe edilmesi gerekir, rabbu'd-dâr / evin sahibi tamlamasında olduğu gibi.”⁶⁶

II. Rabîbe Kavramına Dahil Olan Kadınlar

Çalışmanın ilk bölümünde rabîbenin tanımı verilmekle birlikte kapsamı ele alınmadığından bu bölümde kavramın içeriğini tespit etmek yerinde olacaktır. Zira kadının sadece neseben kızı değil kızından ve oğlundan torunları hatta süt kızları da rabîbeye dahildir. Bu itibarla konuyla ilgili olarak öncelikle klasik eserlerde ulemânın rabîbe kavramına dahil ettikleri kadınlardan bahsedilecek, akabinde bu bilgiler değerlendirilmek suretiyle rabîbenin kapsamı belirtilmiş olacaktır.

Fıkıh literatüründe rabîbe kavramının kapsamını belirleyecek bilgilerin daha ziyade evlenilmesi haram olan kadınlar çerçevesinde dillendirildiği söylenebilir. Nitekim Muhammed b. Hasan eş-Şeybani (ö. 189/805) *el-Asl* eserinde şöyle demiştir: “Üvey kıza gelince, adam bir kadınla evlense ve kadının başkasından kızı olsa, sonra kadınla beraberlik yaşasa, kızı veya kızının kızı, ne kadar uzak olsa da torunlarına kadar adama helal olmaz. Kadınla beraberlik yaşamadan kadın öldüyse

---

65 Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Fâris el-Kazvînî, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa* (y.y.: Dâru'l-Fıkr, 1979), II, 382; Ebû Hilâl el-Hasen b. 'Abdullâh Ebû Hilâl el-'Askerî, *et-Telhîsu fî Ma'rifeti Esmâ'i'l-Eşyâ'* (Dimeşk: Dâru Tılâs, 1996), s. 372.

66 Halîl Ahmed Seharenpûrî, *Bezlü'l-Mechud fi Halli Süneni Ebî Dâvûd*, I, 38.

veya boşandıysa, kadının kızı da, kızının kızı da ona helal olur.⁶⁷

Ahmed b. Hanbel (ö. 241/856) de şu fetvayı vermiştir: “Bir adam hakkında, adamın eşi olsa sonra karısı ölse, karısının da kızı olan bir tane oğlu olmuş olsa, bu adam oğlunun kızıyla evlenebilir mi? diye sordum. “Evlenemez, aynı şekilde onun kızı olsa, kızının kızı olsa yine evlenemez” dedi.⁶⁸ Kirmânî (ö. 280/894) ise şöyle demiştir: “Rabîbenin kızı ve kızının kızı, ne kadar uzaklaşsa da, rabîbe menzilesindedir. Hasan şöyle dedi: “Yirmi torun sonra olsa bile helal olmaz.”⁶⁹ Benzer şekilde İbn Münzir (ö. 318/931) eserinde Katâde’nin şöyle dediğini nakletmiştir: “Rabîbe’nin kızı, kızının kızı, çok çok uzak torunu olsa da aynı şekilde haramdır.”⁷⁰

el-Hâvî'l-Kebîr adlı eserin müellifi Mâverdi’ye göre (ö. 450/1058) “Rabîbe, zevcenin kızıdır. Bir kadınla evlenip akit yapıldığı zaman kızıyla aynı nikahta toplanması haram olur. Anneyle beraberlik yaşanırsa, kadının kızı adama ebediyyen haram olur. Aynı şekilde kadının kızının kızıyla da, oğlunun kızının da aynı nikah altında toplanması haram olur. Beraberlik yaşanırsa; her ne kadar uzaklaşsa bile (torun olarak) ebediyyen haram olur. Akitle anne ile kızı bir nikahta toplamak yani cem’ haram olur ve duhul ile de ebediyyen haramlık gerçekleşir. Rabîbenin kızı da rabîbe diye adlandırılır. Bu sebeple rabîbe gibi haramdır.”⁷¹

Rabîbenin haram olmasının sebebini, üvey babanın evinde olduğu için; bunlara bakmaktan veya onlarla yalnız kalmaktan sakınmanın meşekkati olarak açıklayan İbn Kudâme (ö. 620/1223); bu mana kızında, kızının kızında da gerçekleşir, demiştir.⁷²

Râfi’î (ö. 623/1226) de rabîbeyi evlenmeden doğan hısımlık içerisinde şöyle konumlandırmaktadır: “Sıhrî hısımlığın üç sebebi vardır. Bunlardan dört tanesi ebedi olarak haramdır: Birincisi; adamın eşlerinin anneleri... İkincisi; oğlun eşleri... Üçüncüsü; babanın eşleri... Dördüncüsü;

---

67 Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî, *el-Asl* (Beyrut: Dâru İbn Hâzım, 2012), IV, 361, 362.

68 Ebû ‘Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Mesa’il - Rivâyetu İbni Ebi'l- Fadl Sâlih*, (Hindistan: ed-Dâru'l-İlmiyye), 29.

69 Ebû Muhammed Harb b. İsmâ’il b. Halef el-Kirmânî, *Mesâ’ilu Harb el-Kirmânî* (y.y: Câmi’atu Ummu'l-Kurâ, 1422H.), I, 373.

70 Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nîsâbü’rî, *Kitâbu Tefsîri'l-Kur’ân* (Medine: Dâru'l-Me’âsir, 1423/2002), II, 630.

71 Mâverdi, *el-Hâvî'l-Kebîr*, IX, 201.

72 Ebû Muhammed ‘Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemâ’îlî, *el-Muğnî* (y.y.: Mektebetu'l-Kahire, 1968), VII, 117.

karısının kızlarıdır. Onun kızı senin öz kızın gibidir. İster neseben olsun ister emzirme yoluyla olsun aynıdır.”⁷³

Detaylı bir açıklama da Hanbelî fakîhi, Kâdî'l-kudât İbnü'n-Neccâr'dan (ö. 643/1246) gelmiştir: “Rabîbeler, beraberlik yaşamış olduğu kadınların neseben veya süt yoluyla kızlarıdır, her ne kadar uzaklaşsa bile kızı, kızının kızı şeklinde devam eder. İster bunlar rabîbin kızı olsun veya rabîbenin oğlunun kızı olsun ister yakından olsun ister uzaktan olsun, ister vârislerden olsun ister olmasın, ister hücrelerinde olsun ister olmasın fukahânın geneline göre aynıdır. Çünkü rabîbenin tahriminde herhangi bir tesiri yoktur.”⁷⁴

el-İhtiyâr adlı eserinde Mevsîlî (ö. 683/1284) de kadının kızının kızların ve kadının oğlunun kızların da beraberlik yaşanınca rabîbe ismine dahil olduğunu söylemiştir.⁷⁵

Tüm bu bilgiler ışığında, rabîbenin tanımına hangi kadınların dâhil olduğunu şu şekilde tarif etmek yerinde olacaktır: Rabîbe, bir erkeğin; beraberlik yaşadığı karısının, neseben veya emzirme yoluyla olan kızlarının hepsidir. Ayette geçen 'rabâib' kelimesi, kadının aynı kocadan olan birden fazla kızına şamil olduğu gibi, farklı kocalardan olma kızlarının tamamına ve bu kızlardan doğan fûrûlarına da şamildir. İster yakın olsun kadının kızı, kızının kızı yahut oğlunun kızı şeklinde, isterse pek çok torun sonra olsun fark etmez. İster mirasçı olsun ister olmasın aynıdır. Zahiriler haricindeki ulemâya göre rabîbe adamın yanında, terbiyesinde olsun veya olmasın yine aynıdır; bunun haram kılmada bir tesiri yoktur. Annesiyle nikah akdi yapmak, rabîbeyi annesiyle aynı anda nikahlamayı adama haram kılar; anne ile zifafın gerçekleşmesi; rabîbeyi üvey babasına ebediyyen haram kılar. Adamın karısının başka kocasından olan kızlarıyla evlenmesinin haram olduğunun delili Nisâ Sûresi 4/23. ayet iken; bu kızların fûrûuyla evlenmesinin kocaya haram olması ise icma ile sabittir.⁷⁶

Üvey kızın babaya haramlığı, Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesinde de “Zevcenin kızları, evlat ve ahfadının kızları memnudur: Ancak zevceye takarrub (*halvet veya cima*) gerekir.” şeklinde

---

73 Ebû'l-Kâsım 'Abdülkerîm b. Muhammed b. 'Abdülkerîm el-Kazvînî er-Râfî'i, *el-'Azîz Şerhu'l-Vecîz* (Beyrût:1997), VIII, 34.

74 Ebû Abdullâh Muhammed b. Mahmûd İbnü'n-Neccar, *Ma'ûnetu 'Ülî'n-Nühâ Şerhu'l-Muntehâ*, IX, 88.

75 Ebu'l-Fadl 'Abdullâh b. Mahmûd el-Hanefî el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li Ta'lîl'l-Muhtâr* (Kahire: Matba'atu'l-Halebî, 1937), III, 85.

76 İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VI, 569.

ifade edilmiştir.⁷⁷

III. Rabîbenin Haramlığının Dini Delilleri

Bu bölümde rabîbeyle ilgili olduğu düşünülen ayet ve hadislerden bahsedilecektir.

1. Rabîbe'nin Haramlığının Ayetlerdeki Delilleri

Rabîbe, bir evlilik bağının kurulması sonucunda haram olan kadınlardan olduğu için fikhî eserlerde sıhrî hısımlıktan dolayı haram olan kadınlar arasında zikredilmektedir. Sadece annesiyle nikah akdinin yapılmış olması rabîbeyi üvey babasına haram kılmazken; annesiyle beraberlik yaşandığında üvey babasına haram olmaktadır. Bu şartı yeterli görmeyip aynı zamanda üvey babayla aynı evde yaşaması gerektiğini savunan alimler de olmuştur. Rabîbeyi haram kılan ayet ve hadislerle gelince, kendileriyle evlenililmesi haram olan kadınların detaylıca sayıldığı Nisâ 4/23. ayette rabâib şeklinde çoğul formda kullanılan rabîbe, bu ayet-i kerîme dışında Kur'an'ı Kerîm'de başka bir yerde geçmemektedir. Rabîbenin haramlığının en büyük delili budur. Ancak el-Bâkillânî (ö. 403/1013) Nisâ 4/3. ayette geçen yetimler lafzının rabîbelerle ilgili olduğunu söyleyen te'vilin doğru olduğunu ifade etmiştir.

1.1. Nisâ Sûresi 4/23. Ayet-i Kerîme

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ الَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمُ الَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَمَا جُنَاحُ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

Meâli:

“Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren anneleriniz, süt bacılarınız, eşlerinizin anneleri, kendileriyle birleştiginiz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (nikâh ortadan kalktığında) kızlarını almanızda size bir sakınca yoktur. Kendi sulbünüzden

77 Hukuk-1 Aile Kararnamesi, Bab-1 Sâni, Fas1-1 Evvel “Nikahı Memnû Olanlar Hakkındadır” Madde 19.
<https://www.mehir.org/storage/publications/Qv1AbyHmY1tT0p0F1cQ0ZAuN6GiJyPRx9NTYjyFc.pdf>

olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir, Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (en-Nisâ 4/23)

Ayette geçen kadınların çoğu; nesep yoluyla, süt emme yoluyla yahut bir nikahtan kaynaklı sürekli olarak haram olan kadınlardır. Ancak ayetin sonunda bahsedilen iki kız kardeşi birden almak sürekli değil geçici bir evlenme engelidir. Rabîbenin ise farklı bir yönü vardır; şöyle ki annesiyle nikahlanıp cinsel ilişki yaşayan üvey babasına ebediyyen haram olurken, annesiyle nikahlanıp; cinsel ilişki yaşamadan, ölüm veya boşanma nedeniyle ayrılan üvey babasına rabîbe haram olmaz. Bir yönüyle sürekli evlenme engeli bulunan kadınlardan sayılırken, bir yönüyle de geçici evlenme engeli bulunan kadınlardandır.

Ayetin rabîbe ile ilgili olan kısmı ise şu ifadelerdir:

وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ...

“...kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (nikâh ortadan kalktığında) kızlarını almanızda size bir sakınca yoktur...”⁷⁸

Görüldüğü üzere ayette zâhiri manada iki şart göze çarpmaktadır; birincisi üvey babasının hücresinde, evinde olma kaydı bir diğeri de kocanın, üvey kızın annesiyle zifafa girmiş (duhûl) olmasıdır. Annesiyle zifafa girmek, kızı üvey babaya haram kılar. Yalnız nikah akdiyle haramlık sabit olmaz. Bu kayıt üzerinde alimlerin icması vardır. Yani üvey kızla evlenmek ancak annesiyle zifafa girdikten sonra haram olur.⁷⁹

Rabîbenin haram olmasıyla ilgili olan bu şartlarda; rabîbenin üvey babasının evinde olmasa dahi haram olup olmayacağı yahut anneyle zifaktan kastın cinsi münasebet mi olduğu yoksa cinsi temasın da zifafın kapsamına girip girmeyeceği gibi konular ihtilaflıdır. İlerleyen bölümlerde bu konular detaylıca ele alınacaktır.

Ayetin rabîbe ile alakalı kısmıyla ilgili olarak eserlerdeki açıklamalara gelince İmam Buhari (ö. 256/870) ayeti şöyle tefsir etmiştir:

78 Nisâ 4/23.

79 Mustafa Said el- Hınn, *İslam Hukukunda Yöntem Tartışmaları* (Kayseri: Rey Yayınlan, 1993), 438-439.

(ربائبكم اللاتي في حجوركم) Kadınlarınızın, sizden olmayan, başkalarından olan kız çocukları da haram kılındı, onlar ister evinde olsun ister olmasın aynıdır.

(في حجوركم) Rabîbede galip olan, yaygın olan, annesinin kocasının evinde olmasıdır. Ancak hücrede olup olmaması haramlık için şart değildir.

(فلا جناح عليكم) : Adam, karısıyla beraberlik yaşamadan önce ayrıldıktan sonra, eşinin kızıyla nikâhlanmasında bir beis yoktur.⁸⁰

1.2. Nisâ Sûresi 4/3. Ayet-i Karîme

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانْكَحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا

Meâli:

“Eğer, (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız, o takdirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur.” (Nisâ 4/3)

Bu ayetin ilk kısmıyla ilgili olarak âlimler; babası ölünce, yetime sahip çıkan velilerin, akrabaların, bu yetimin malı olduğunda, ona da sahip olabilmek için, genellikle bu kızla evlenmek istediklerini, ancak velisi olmadığı için mehir verme gibi konularda adaletli davranmaları, yahut mallarını alıp batıl şekilde yememeleri ve yetimlerin bu malları kullanmasını engellememeleri için Allah-u Teâlâ'nın kullarını uyardığını söylemişlerdir. Ancak farklı bir te'vil daha yaparak ayeti açıklayan Mâliki fakîh Bâkillânî; *el-İntisâr li'l-Kur'ân* adlı eserinde şu ifadelere yer vermiştir:

“Bu ayetin te'vilinde şöyle denildi: İslamın başında beraberlik yaşadıkları kadınların kızlarıyla evlenmeleri mübahtı. Rabîbesiyle evlenen kişilerden; rabîbenin velisi olduğu, onu terbiye ettiği ve işleriyle ilgilendiği için; rabîbeyle diğer eşler arasında adaleti sağlayamayacağı korkusu da vardı. Bunu bildiği için Allah-u Teâlâ şöyle buyurdu: “Yetimler arasında adaleti sağlamaktan korkarsanız...” Yani siz onlardan biriyle evlendiğinizde karı koca hakkı oluşur ve diğer eşlerinizle onların arasında adaleti

80 Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî, *el-Câmi'u'l-Musnedu's-Sahîhu'l-Muhtasar* (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422H.), VII, 10.

sağlama zorunluluğu ortaya çıkarsa; hücrenizde olmayan ve sorumluluğu size ait olmayan diğer kadınlarla evlenin. Bu doğru bir te'vîldir.⁸¹

Bâkillânî'nin bu ifadesinin çok güçlü bir delil olmadığı görülmektedir, alimler arasında tek kalmış bir görüş gibi görünmektedir.

2. Rabîbenin Haramlığının Hadis-i Şeriflerdeki Delilleri

Rabîbenin haramlığıyla ilgili çok fazla hadis-i şerif olmamakla beraber eserlerde sıklıkla geçen birkaç hadis şu şekildedir:

2.1. Ümmü Hâbibe'nin Rivayet Ettiği Hadis-i Şerîf

Zeyneb binti Ebû Seleme (r.anha)'nin Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habîbe'den (r.anha) rivayet ettiğine göre Ümmü Habibe (r.anha) dedi ki: “Ya Rasûlallah! Ebu Süfyan'ın kızı, kız kardeşim için sende bir şey var mıdır?” Hz. Peygamber: “Ne olacak” dedi. O: “Onunla evleneceksin” dedi. “Kız kardeşinle mi?” dedi. O: “Evet” dedi. Efendimiz(sav): “Nikahlanmamı arzu eder misin?” dedi. O: “Evet, zaten senin tek eşin değilim, kız kardeşim bana hayırdan ortak olanların en sevimlisidir.” dedi. “O bana helal değildir.” dedi. O: “Ebu Seleme'nin kızıyla evlenmek istediğini duydum.” dedi. Hz. Peygamber: “Ümmü Seleme'nin kızı mı?” dedi. O: “Evet” dedi. Efendimiz (sav): “Hücremdeki üvey kızım olmasa bile o bana helal olmazdı. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Beni ve onun babasını Süveybe emzirdi. Kız kardeşlerinizi ve kızlarınızı bana teklif etmeyin.” dedi.⁸²

Hadisi şeriften anlaşıldığı üzere, Ümmü Habîbe validemiz, Efendimiz'e (sav) kız kardeşiyle evlenmesini teklif etmiş, Efendimiz'in (sav) onun kendisine haram olduğunu söylemesi üzerine; Hz. Peygamber'in kendi rabîbesi Dürre binti Ebu Seleme'ye hıtbeye yaptığını yani evlilik teklifinde bulunduğunu duyduğunu söylemiştir. Efendimiz (sav) ise onun hem rabîbesi olması, hem de süt kardeşi olan Ebû Seleme'nin kızı olması dolayısıyla iki yönden kendisine haram olduğunu belirtmiştir.

Hadis-i şerife bakıldığında muharremâtta olma nedenlerinin üç örneği bir arada

---

81 Ebû Bekr Muhammed b. et-Tayyib el-Bâkillânî, *el-İntisâr li'l-Kurân* (Beyrut:Dâru'l-Feth - Dâru İbn Hazm, 2001), II, 580.

82 Şâfi'î, *el-Musned*, II, 20; Buhârî, *es-Sahîh*, VII, 9; Müslim, *es-Sahîh*, II, 1072; Nesâ'î, *es-Sunenu'l-Kubrâ*, VII, 436.

görülmektedir. Birincisi bir erkeğin; eşinin kız kardeşini, halasını veya teyzesini aynı nikah altında birleştirmesinin haram olmasıdır. Nisâ Sûresi 4/23. ayette Allah-u Teâlâ “iki kız kardeşi birden almak size haram kılındı” buyurmaktadır. Eşyle nikahının sonlanması bu hanımları erkeğe helal kılar. Bu yüzden bu evlenme engeli geçici evlenme engelleri arasında zikredilir. Ömer Nasûhi Bilmen (ö. 1971) bu konuda şöyle demiştir: “Bir kimse, vefat eden nikahlısının kız kardeşi ve halası gibi cem’i caiz olmayan mahremlerinden biriyle hemen evlenebilir. Fakat ric‘î veya bâin talakla boşadığı eşinin iddeti bitmedikçe böyle mahremlerinden biriyle evlenemez. Zira iddet içinde nikah bir yönüyle devam eder.”⁸³

Ümmü Habîbe (r.anha) annemizin bu teklifi neden yaptığına gelince İmam Şâfiî (ö. 204/820) bu konuda şöyle bir açıklamada bulunmuştur: “Efendimiz’e (sav) kız kardeşiyle evlenmesini teklif etti çünkü o zaman iki kız kardeşle beraber evlenmenin haram olduğunu bilmiyordu.”⁸⁴

İkinci evlenme engeli ise Dürre’nin (r.anha) haramlığının ilk nedeni olarak Efendimiz’in (sav) bahsettiği rabîbesi olma durumudur. Bilindiği üzere Hz. Peygamberin eşlerinden Hz. Aişe (r.anha) annemiz dışında diğer tüm hanımları daha önce evlilik yapmıştı. Hanımlarından dört annemizin Efendimiz (sav) ile evlendiklerinde çocukları vardı ve bazıları rabîb/rabîbe olarak O’nunla (sav) yaşama fırsatına nâil oldular. Küçük yaştan itibaren O’nun (sav) yanında büyüdükleri için de küçük yaşta müslüman oldular ve içlerinden yemek yeme adabı gibi ev yaşantısıyla ilgili konularda hadis rivayetlerinde bulunanlar da oldu.⁸⁵

Hz. Peygamber’in ilk üvey çocukları; risâletten on beş sene önce evlendiği Hz. Hatice’nin (ö. 620), O’nun vefatının akabinde evlendiği Hz. Sevde’nin (ö. 23/644), bilahare Uhud Savaşından sonra nikâhlandığı Ümmü Seleme’nin (r.anha) (ö. 62/681) ve nihayet Hudeybiye senesinde hanımı olan Habeşistan muhaciri Ümmü Habîbe’nin (ö. 44/664) çocuklarıdır.⁸⁶ Yine Yusuf Kabakçı’nın makalesinde değindiğine göre sayısı kesin olmamakla beraber Efendimiz’in (sav) toplamda on iki tane üvey evladı vardı. Hz. Peygamber’in üvey çocuklarına sahip çıkıp onlara öz evlatları gibi muamele

---

83 Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 82.

84 Şâfi’î, *el-Musned*, II, 20.

85 Bu rivayetlerden biri de Peygamber Efendimiz’in(sav), rabîbi Ömer b. Ebû Seleme’ye (r.a) yemek adabını öğrettiği şu hadistir: “Oğlum, besmele çek, sağ elinle ye ve hep önünden ye!” (Buhârî, *Sahîhu’l-Buhârî*, “Et’ime”, 2 (No. 5376), 7:68)

86 Yusuf Kabakçı, “Hz. Muhammed’in Üvey Çocukları”, *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 6/2(Aralık 2022), 564.

etmesi, maddî ihtiyaçlarının yanında terbiyeleri ile yakından ilgilenmesi, bazılarını evlendirmesi O'nun örnekliği konusunda önemli uygulamalardır.

Hiz. Peygamber'in râbîbelerinden olan Zeyneb binti Ümmü Seleme (r.anhâ), Hiz. Ümmü Seleme'nin kızıdır. Görüldüğü üzere kız kardeşiyle ilgili hadisi rivayet etmiştir. Hiz. Zeyneb, ilk çocukluk döneminde Hiz. Peygamber'in yanında olduğundan "rabîbetü Resûlillâh- Resûlullâh'ın üvey kızı" diye anılmıştır.

Hiz. Dürre'yi Peygamber Efendimiz(sav)'e haram kılan diğer vasıf ise, Hiz. Dürre'nin babası Ebu Seleme ile Peygamber Efendimizi (sav) Hiz Süveybe'nin emzirmesidir.⁸⁷ Yani aslında Rasûlullah (sav) Hiz. Dürre'nin süt amcasıdır. Bu yüzden onunla evlenmesi haramdır. Şu hadis-i şerif de bu konuyla ilgili diğer bir delildir: "Nesep sebebiyle haram olan, süt emme sebebiyle de haram olur."⁸⁸ Yani yeğeni konumunda olan Hiz. Dürre, Efendimiz'in (sav) rabîbesi olmasaydı dahi onunla evlenmesi helal olmayacaktı.

Peygamber Efendimiz (sav) hadis-i şerifte şöyle buyurmaktadır :

«وَاللّٰهُ لَوْ لَمْ تَكُنْ رَبِّيبَتِيْ فِيْ حَجْرِيْ مَا حَلَّتْ لِيْ اِنَّهَا لَا بِنْتُهُ اَخِيْ مِنْ الرِّضَاعَةِ اَرْضَعْتَنِيْ وَاَبَاهَا تُؤَيِّبُهُ»

"Hücredeki üvey kızım olmasa bile o bana helal olmazdı. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Beni ve onun babasını Süveybe emzirdi."

Bu noktada Mâlikî alim Karâfî (ö. 684/1285) لَوْ lafzının cümleye kattığı anlamla ilgili olarak şöyle demiştir: "Lev'in denk olma manasına gelince, Efendimiz'in (sav) söylediği, kadınların Ümmü Seleme'nin kızıyla evlenmeyi istediğini konuştukları O'na ulaşınca dedi ki لَوْ لَمْ تَكُنْ رَبِّيبَتِيْ فِيْ حَجْرِيْ مَا حَلَّتْ لِيْ اِنَّهَا لَا بِنْتُهُ اَخِيْ مِنْ الرِّضَاعِ hücredeki rabîbem olmasa da bana helal olmazdı çünkü süt kardeşimin kızıdır. Lev ile sağlanan fayda şer'î faydadır. İster müsâhere hürmeti olsun ister emzirme haramlığı olsun aynıdır. Manası, bana aslen onun iki vasfından dolayı helal değildir, demektir."⁸⁹

---

87 Bu hadisin devamında İmam Buhari'nin eklediği bilgi şu şekildedir; Urve dedi ki Süveybe, Ebu Leheb'in azatlı kölesidir, onu azat etmiştir, o da Peygamber Efendimiz'i(sav) emzirmiştir. Ebu Leheb ölünce, ailesinden bazıları onu rüyasında çok kötü halde görmüş, Ebu Leheb'e: "Ne ile karşılaştın?" demiştir, Ebu Leheb: "Parmaklarını göstererek, Süveybe'yi azadım sebebiyle bana (buradan) su sunuldu" demiştir. (Buhârî, *es-Sahîh*, V, 1961)

88 Buhârî, "Nikâh", 20.

89 Karâfî, *Envâru'l-Burûk fî Envâri'l-Furûk*, I, 98.

Bu hadis-i şerifte, rabîbe ile ilgili Osmanlı alimi el-Kemâhi (ö. 1757)'ye göre, hadiste rabîbenin haramlığının süt emmeden daha şiddetli olduğuna işaret edilmektedir. Kemâhi, Kurtubî'den alıntı yaparak, hükmü iki sebeple illetlendirme söz konusu olduğunu, birinde haramlığını rabîbe olarak sunduğunu, bir de sütkardeşinin kızı olarak sunduğunu, bunun nedeninin ise bir tane manisi olsa haram olması için yeterliken iki manisi varken hiç evlenemeyeceğine dikkat çekmek için olduğunu dile getirmiştir.”⁹⁰

2.2. Abdullah b. Amr b. As'ın Rivayet Ettiği Hadis-i Şerîf

Evzai'nin Amr b. Şuayb'dan, o da babasından o da dedesi Abdullah b. Amr b. As'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber: “Herhangi bir adam bir kadınla evlense ve beraberlik yaşamadan önce kadından ayrılrsa veya kadın vefat ederse kızıyla evlenmesinde bir beis yoktur. Herhangi bir adam, bir kadınla evlense, beraberlik yaşamadan önce kadından ayrılrsa veya kadın ölse, adamın bu kadının annesiyle evlenmesi helal olmaz.” buyurmuştur.⁹¹

Bu hadisi şerif kadınla sadece nikah akdi yapmanın anneyi haram kıldığını savunan cumhur için bu haramlığa bir delil olarak görülmüşken annenin haramlığı için adamın eşiyle zifafa girmesini şart koşanlar bu hadisi delil olarak kabul etmemiştir. Amr b. Şuayb hadisinin zayıf olduğu, Muhammed b. Cerîr et-Taberî'nin hadisi zayıf kabul ettiği söylenmiştir. Ancak pek çok sahabeden hadisini manasına uygun fetvalar nakledilmiştir.⁹²

IV. Rabîbe'nin Evlenme Engeli Oluşturmasının Şartları ve Delilleri

Rabîbenin haram kılınması ile ilgili ayette açıkça zikredilen iki şart bulunmaktadır ki âyete bakıldığında; “... وَرَبَّائِكُمُ الَّذِينَ فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ الَّذِينَ نَحَلُّكُمْ بِهِنَّ” ifadesinde ilk olarak “fi hucûriküm” lafzıyla üvey babanın evinde olması zikredilmiş; sonrasında ise “dehâltüm bihinne” kaydıyla da anneleriyle zifafa girmiş olma şartı getirilmiştir. Bu iki kayıt da, rabîbe noktasında ana meselelerdendir

90 Osman b. Yakup b. Hüseyin b. Mustafa el-Kemâhî, *el-Müheyyâ fi Keşfi Esraril-Muvatta*, II, 434.

91 Ebû Bekir Ahmed b. 'Alî er-Râzî el-Cessas, *Âhkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1994), II, 162; Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Mâturîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sunne* (Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 2005), III, 95; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VI, 569; Ebû Muhammed 'Abdulvehhâb b. 'Alî, *el-İşrâf 'alâ Nuketi Mesâ'ilil-Hilâf* (Beyrut: 1999), II, 703.

92 Abdülkerim Zeydan, *el-Mufasssal, Mezheplere Göre Bütün Yönleriyle Kadın ve Aile Fıkhı Ansiklopedisi* (İstanbul: Asalet Yayınları, 2019), 393.

ve bu şartlara dahil olan konularda üzerinde ittifak edilen hususlar olmakla birlikte, ihtilaf edilen konular çoğunluktadır, denebilir. Öncelikle hücre kaydı ve bu konuya dair meselelere bakılacak olup sonrasında ise duhûl kaydı etraflıca ele alınacaktır.

1. Rabîbenin Üvey Babasının Evinde Olması Kaydı

1.1. “Fî Hucûriküm” İfadesinin Anlamı

Hacr veya hicr şeklinde okunabilen kelimenin çoğul formu “hucûr”dur. Üvey kızın üvey babasına haram olmasının zahiri şartı olarak görünen hücre kaydının ayet-i kerîmeye kattığı manalar alimlerce şu şekilde ifade edilmiştir:

* «فِي حُجُورِكُمْ» evlerinizdeki manasındadır.⁹³ Mekkî b. Ebî Tâlib (ö. 437/1045) de hicr kelimesine aynı anlamı yüklemiş ve şöyle demiştir: “Allah hücrelerinizde olan veya evlerinizde olan demiştir.”⁹⁴ *Mefâtihu'l-ğayb* adlı eserinde Fahreddin er-Râzî Ebu Ubeyde’nin de fî hucûrikum ifadesine fî buyûtikum (evlerinizde olan) manası verdiğini belirtmiştir.⁹⁵

*“فِي حَجَرِي” hacr, hicr şeklinde okunabilir. Te’kid içindir. Her ne kadar ondan uzak olsa da onun hücreindedir. Bu kayıt, adette olana dikkat çekmek içindir. Dâvûd ez-Zâhirî bunu hükme bağlamıştır. (Yani haramlık için şart koşturmuştur.)⁹⁶

*الحجور (hucûr) hicrin çoğuludur. Burada iki mana vardır. İbn Sikkit hicr ve hacr şeklinde okunur, demiştir ki ona göre Allahu Teâlâ’nın فِي حُجُورِكُمْ ifadesinden muradı sizin terbiyenizde olanlar, manasındadır. Bu mecazın sebebi ise çocuğu terbiye eden kişi onu hücreinde oturtur. Hücre terbiyeden ibaret olur.⁹⁷

* {فِي حُجُورِكُمْ} İndeküm (yanınızdaki) manasındadır. Ancak bu şart değildir. Çünkü onlar;

---

93 Ma’mer b. el-Muşennâ, *Mecâzu'l-Kur’ân*, I, 121.

94 Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî, *el-Hidâye ilâ Bulûğî'n-Nihâye* (y.y: Mecmu’atı Buhûsî'l-Kitâb ve's-Sunne, 2008), II, 1275.

95 Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, X, 28.

96 İbn Ferhûn, *el-'Udde fî I'râbi'l-'Umde*, III, 169.

97 Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, X, 28.

kadınların eşlerinin hücrelerinde olmasalar bile anneyle beraberlik yaşanınca haram olurlar.⁹⁸

*Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210) tefsirinde şöyle demektedir: “ الحُجُور (hucur) hicrin çoğuludur. Burada iki mana vardır. İbn Sikkit hicr ve hacr şeklinde okunur demiştir. Allah-u Teâlâ’nın فِي حُجُورِكُمْ ifadesinden muradı sizin terbiyenizde olanlar, manasındadır. Bu mecazın sebebi ise çocuğu terbiye eden kişi; onu hücrelerinde oturtur. Hücre terbiyeden ibaret olur. Tıpkı falanca kişinin bakımı altında denirken hadâne kelimesi kullanıldığı gibi, aslı hadnun’dur ve kucak, sine, bağır manasındadır. Ebu Ubeyde de fî hucûrikum ifadesine fî buyûtikum (evlerinizde olan) manası vermiştir.”⁹⁹ Râzî, cumhur ile aynı görüştedir ve hücre kaydının ağlebiyet ifade ettiğini, genelde, çoğunlukla rabîbenin üvey babasının evinde olduğunu, bu yüzden bu kaydın zikredildiğini; haramlık için ise üvey babanın evinde bulunmanın bir şart olmadığını ifade etmiştir.¹⁰⁰

Hucûr kelimesinin ayetteki anlamı; âlimlerin tanımlarından da görüldüğü üzere; yanınızdaki, evinizdeki, terbiyenizde, yetiştirmenizde, himayenizde gibi anlamlara gelmektedir. Ayetin bu zâhiri manasını kabul ederek, rabîbe eğer üvey babasının evinde değilse, üvey babasına haram olmaz diyen Zâhirîler dışında, cumhur hücre kaydının bir şarttan çok, genellik ifade ettiğini, yani rabîbenin genelde annesinin yanında üvey babasının evinde olduğu için ayette böyle geçtiğini ve haram olmasına bir etkisinin olmadığını söylemişlerdir. Bu ihtilafın delilleri aşağıda ele alınacaktır.

1.2. Haramlık İçin Hücre Kaydı Şartının Bulunmadığı Görüşü

Cumhura göre annesiyle zifafa girilmiş bir rabîbe üvey babasına helal değildir; rabîbe ister üvey babasının yanında olsun ister başka bir yerde yaşasın fark etmez. Bu kaydın haramlığın tesirine etki etmediği görüşündedirler. Cumhûr hücrelerinde olma kaydının genel bir durumdan bahsetmek amacıyla getirildiğini, çoğunlukla rabîbenin üvey babasının evinde olacağını ileri sürmüş ve bu kabulü şu ayet-i kerîmeyle örneklemiştir: “...Mescidlerde itikafa çekildiğinizde kadınlarınıza yaklaşmayın...”¹⁰¹ ayetinde itikafta bulunan kişi genellikle mescidlerde olur, ancak mescidden çıkmış olsa dahi itikaf edenin kadınlara yaklaşması mutlak olarak yasaktır. Yani, ayetin zâhirinden hareketle,

98 Ebû Yûsuf el-Munteceb b. Ebû'l-İzz el-Hemedânî, *el-Kitâbu'l-Ferîd fî İ'râbi'l-Kur'âni'l-Mecîd* (Medine: Dâru'z-Zemân, 2006), II, 238.

99 Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ömer et-Teymî er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2000), X, 28.

100 Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, X, 28.

101 Bakara 2/187.

mescidden çıkan birisi, hanımına yaklaşabilir, denemez. Aynı şekilde üvey babasının yanında olmayan rabîbe de üvey babasına helal değildir, denmiştir. Genel bir durumu ifade eden kaydın mefhumunu delil göstermek, yani hükmün gerçekleşmesi için bunu şart kılıp bu şart bulunmadığında hükmün yokluğuna karar vermek doğru değildir.¹⁰²

Bu hususta klasik eserlerde pek çok açıklama mevcuttur. Nitekim İmam Muhammed'in konu ile ilgili ifadesi şu şekildedir: "Ayet-i kerîme şu şekilde te'vil edildi: Rabîbe aynı evde değilse adama haram olmaz. Bu bize göre uygun değildir. Allahu Teâlâ: "Beraberlik yaşamadıysanız haram değildir" buyurdu. Üvey evladın anneye beraberlik yaşandığı zaman haram olduğunu gösterir, aynı evde bulunması veya terbiyesi altında bulunmasıyla değil. Aynı hücrede veya terbiyesi altında bulunmasıyla annesinin kocası üzerine haram olmaz, beraberlikle haram olur."¹⁰³

İmam Şâfi'nin bu konudaki açıklaması ise şöyledir: "Hücredeki" ifadesi, zâhiriyle, üvey evladın hücrede olduğu zaman haram olduğunu gösterir. Bu görüşü Dâvûd ez-Zâhirî benimsemiştir. Hücresinde olmadığı zaman üvey evladın helal olduğunu söylemiştir. Diğer alimler ise buna muhalefet etmiştir. Çünkü onlar şöyle demiştir: "Kayıt, galip olan duruma göre geldiği için rabîbe mutlak olarak haramdır."¹⁰⁴

Meşhûr Hanefî alimlerinden Cessâs (ö. 370/981) da haramlık için rabîbenin üvey babasının evinde terbiye edilmesinin şart olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Biz şunu bildik ki; رَابِئَةُ kavlinde, kadının kocasının terbiyesi; haram olması hususunda şart değildir. Kadının kızı rabîbe diye adlandırıldı çünkü çoğunlukta olan şudur; kadının kocası rabîbeyi terbiye eder. Mağlumdur ki, bu mana üzere ismin gerçekleşmesi, haram olması hususunda terbiyesinin varlığını gerektirmez. فِي خُجُورِكُمْ adete bağlı bir şeydir, çünkü kadının kızı kocasının evinde olur, ancak evinde olunması haram olması için bir şart değildir, adamın onu terbiye etmesinin burada şart olmadığı gibi. Galip olan hâlê göre konuşulur. "فِي خُجُورِكُمْ" kavli de bu vecihtedir."¹⁰⁵

---

102 Zeydan, el-Mufasssal fi Ahkâmi'l-Mer'e ve'l-Beyti'l-Müslim, VII, 396.

103 Şeybânî, el-Asl, IV, 361-362; Buhârî, es-Sahîh, V, 1962; Mevsilî, el-İhtiyâr, III, 85.

104 Şâfi'î, el-Musned, II, 20; Râzî, Mefâtihu'l-Ğayb, X, 28; Kemahî, El-Müheyya fi Keşfi Esraril-Muvatta, II, 434.

105 Cessas, Ahkâmu'l-Kur'ân, III, 72; Ebû Muhammed 'Abdulmun'im b. 'Abdurrahîm b. Fers, Ahkâmu'l-Kur'ân (Beyrut: Dâru İbn Hâzım, 2006) II, 132; Ebû Muhammed 'Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemâ'ilî, Ravdatu'n-Nâzir ve Cennetu'l-Munâzir fî Usûli'l-Fıkh alâ Mezhebi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel (y.y., Muessesetu'r-Reyyân, 1423/2002)

Mekkî b. Ebî Tâlib'in (ö. 437/1045) bu konudaki görüşü ise şöyledir: "وَرَبَائِكُمْ الَاتِي فِي حُجُورِكُمْ" ayetinde, tüm alimler, hücrelerinde olsun veya olmasın annesiyle beraberlik yaşandığında rabîbenin haram olduğunda ittifak etmiştir. Ancak Hz. Ali'den gelen bir rivayet bunun dışındadır. Ayet-i kerîmenin zahirine tabi olarak, eşin hücrelerinde olmadığı zaman, annesi öldükten sonra kızıyla nikaha cevaz vermiştir."¹⁰⁶ Bu konuda; Zâhirîler Hz. Ali'den gelen bu rivayeti; rabîbenin üvey babasının evinde olmazsa helal olacağına dair delil olarak kullanmışlardır ki ileride bu rivayet zikredilecektir.

Rabîbenin üvey babasının evinde bulunması şartıyla ilgili olarak Hanbelî fakîhi İbn Kudâme (ö. 620/1223) meşhur eseri *el-Muğnî*'de şöyle demiştir: "Efendimiz (sav) Ümmü Habibe'ye (r.anha) "Bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi sunmayın" dedi. Çünkü terbiye etmenin, diğer muharremâtta olduğu gibi rabîbenin haramlığında da bir tesiri yoktur. Ayet-i kerîmeye gelince; (hücre kaydı) şart değildir. Bu şekilde vasıflamasının sebebi gâlibi'l-hâl böyle olmasındandır."¹⁰⁷

Fukahânın rabîbenin hücrede olmasını, gâlib, âmm, gâlibi'l-hâl, âmm el-ekser gibi hemen hemen aynı manaya gelen ifadelerle açıkladıkları görülmektedir. Hepsi de ayette hücre kaydının, rabîbenin genellikle annesiyle beraber üvey babasının evinde yaşadığını göstermek için zikredildiğinden bahsetmektedir. Onlara göre bu rabîbenin haram kılınmasında etkisi olan bir şart değil, genel durumu ifade etmek için kullanılan bir ibâredir. Bu ayeti zâhir manasıyla kabul edip benimseyenin Dâvûd ez-Zâhirî olduğunu ve bunu delillendirirken de Hz. Ali'den nakledilen rivayetleri kullandığını söylemişlerdir. Cumhûr bu görüşünü aşağıdaki deliller vasıtasıyla temellendirmiştir.

1.3. Hücre Kaydını Şart Olarak Görmeyen Cumhûrun Delilleri

Dört mezheb alimlerinin de ittifak ettiği bu görüşte; en çok kullanılan ve eserlerde zikredilen deliller aşağıdaki gibidir:

a) وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ "İtikaftayken hanımlarınızla birlikte olmayın." (Bakara 2/187) ayetinde, şayet adam bir mescidde itikafa girse, eşiyle birlikte olmak için mescidden çıkabilir mi çıkamaz mı? Mescidi zikretmesi, itikaftayken beraberliğin mescid dışında helal olduğunu göstermez. Aynı şekilde üvey evladın da annesiyle beraberlik haram kılmaştır, onun terbiyesi altında

---

II, 138.

106 Mekkî b. Ebî Tâlib, *el-Hidâye ilâ Bulûğ'i'n-Nihâye*, II, 1275.

107 İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, VII, 112.

bulunması veya aynı hücrede bulunması değil.¹⁰⁸

b) “Fakirlik korkusuyla çocuklarınızın canına kıymayın”¹⁰⁹ ayetinde olduğu gibi, rabîbe ayetinin de mefhum-ı muhalifi yoktur. Öldürme mutlak olarak haramdır ancak geçim sıkıntısıyla kayıtlanmıştır, çünkü bu çoğunlukla yapılan bir şeydir.¹¹⁰

c) Bu ayet-i kerîme, eğer annesiyle zifafa girilmemişse üvey kızla evlenmenin günahının olmayacağını göstermektedir. Şayet üvey kızın kocasının evinde bulunması da şart olsaydı, zifafa girmemiş olmayı şart koştuğu gibi; haramlığın kalkması için şart olarak bunu da zikrederdi.¹¹¹

d) Allahu Teâlâ "فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بَيْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ" buyurdu. Eğer her iki vasfa da haramlık bağlı olsaydı, her biri mübahlık zikredildikten sonra zikredilirdi. Şöyle ki:

"فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بَيْنَ أَوْ لَمْ تَكُنِ الرَّبَائِبُ فِي حُجُورِكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ"

buyururdu. Yani “beraberlik yaşamadıysanız yahut rabîbeleriniz hücrelerinizde değilse size günah yoktur.” buyururdu. İki şarta bağlı olan, biri nefyolunduğu zaman diğeri de nefyolunmayı gerektirir. Durum böyle olmasaydı nefy duhûle has kılınmaz, hucûrula beraber getirilirdi. Hucûr olmaksızın zikredilmezdi.¹¹² Zekiyüddün Şâban *Usûlü'l-Fıkh* adlı eserinde; mevcut kaydın kaldırıldığına dair delil bulunan mukayyede rabîbe ayetini delil göstererek şöyle demektedir:¹¹³ Rabîbe kelimesi “evlerinizde bulunan” kaydı taşımaktadır. Bu kaydın kaldırıldığına dair delil ise aynı ayette “Eğer onlarla (rabîbelerin anneleriyle) zifafa girmemişseniz (evlenmenizde) beis yoktur” buyrulmaktadır. Eğer rabîbenin hücrede olması da haramlık sebebi olsaydı Yüce Mevlâ helalliği gösterirken sadece zifafa girmeyi ifade etmekle yetinmez ve “Eğer onlarla (rabîbelerin anneleriyle)

---

108 Şeybânî, *el-Asl*, IV, 361-362.

109 İsrâ 17/31.

110 Şâfi’î, *el-Musned*, II, 20; Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb İbnu’l- Kayyim el-Cevziyye, *Zâdu'l-Me’âd fî Hedyi Hayri'l-İbâd* (Beyrut: Müessesetu'r-Risâle,1994), V/111.

111 Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur’an*, II,129; Zeydan, *el-Mufasssal*, VII, 398.

112 ‘Alâ’uddîn el-Buhârî, *Keşfu'l-Esrâr*, IV, 206; ‘Osmân b. ‘Alî b. Mehcen el-Bârî’î Fahrüddîn ez-Zeyla’î el-Hanefî, *Tebyînu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dakâik ve Hâşiyeti's-Şelebî* (Kâhire: el-Matba’atu'l-Kubre'l-’Emîriyye, 1313H.), II, 102.

113 Mukayyed lafzı, bir fıkıh usulü terimi olarak; belirli olmayan bir ferdi veya fertleri göstermekle birlikte; vasıf, şart, zaman, mekan gibi sıfatlarla kayıtlığına dair delil bulunan lafızdır. Başka bir nasta mutlak olarak gelmemişse mukayyed haline göre amel edilir. Rabîbe ayetinde kadınlarınızdan ifadesi de zifafa girmiş olma kaydı taşımaktadır. Bunun sonucu ise nikahlanan kadınla zifafa girilmemişse onun kızıyla evlenmenin haram olmamasıdır.

zifafa girmemişseniz ve üvey kızlarınız da sizin evlerinizde ve gözetiminizde değilse (evlenmenizde) beis yoktur.” buyururdu. Helalliğin sübûtunda sadece zifafa girilmemiş olmasının şart koşulması, haramlıkta üvey kızın üvey baba gözetiminde olması şartının bulunmadığını gösterir.¹¹⁴

e) İster hücrede olsun ister olmasın fark yoktur. Çünkü nastaki hücre kaydı adete göre aktarılmıştır, şart değildir. Bu Peygamber Efendimiz’in (sav) şu sözü gibidir: “Yirmi beş deve de bir binti mehad (iki yaşında bir dişi deve); otuz altı deve de bir binti lebun (üç yaşında bir dişi deve) verilir.”

Burada kastolunan anne develerin bu durumu yaşamaları değil, iki veya üç yaşına ayak basmış olmasıdır.¹¹⁵ Aynı şekilde hücre kaydı onları yapacakları kötü fiillerden uzaklaştırmak için bir uyarı manası da taşıyor, hükümle herhangi bir irtibatı yoktur da denilebilir. Bu ise şu ayetlerdeki gibidir:¹¹⁶ “Kat kat faiz yemeyin.”¹¹⁷ ve “Büyüyecekler de mallarını alacaklar diye o malları israf ile ve tez elden yiyip tüketmeyin.”¹¹⁸

f) Rabîbe, kocanın evinde olmasa bile, annesiyle beraberlik yaşandığı zaman haram olur. Bu görüş Dâvûd ez-Zâhirî’nin hilafınadır. Efendimiz (sav) “Adam herhangi bir kadınla evlense, beraberlik yaşamadan önce kadından boşansa kızıyla evlenebilir. Annesiyle evlenmesi caiz değildir.” buyurmuş ve hücre kaydına itibar etmemiştir. Bunun sebebi, helal veya haram kılma hususunda hücrenin herhangi bir tesirinin bulunmamasıdır. Hücrede olması ise çoğunluğa göredir¹¹⁹

g) Hücrede olmasa bile Rabîbe olarak adlandırılır mı? Hadiste, Ümmü Seleme’nin (r.anha) kızını rabîbe olarak adlandırmıştır. Hücrede olduğuna delalet eden olumlu veya olumsuz bir şey zikretmemiştir.¹²⁰

---

114 Zekiyüddin Şâban, *İslam Hukuk İlminin Esasları* (Ankara: TDV Yayınları, Şubat 2018), 414.

115 Bunların (zekat olarak) alınabilmeleri için annelerin belirtilen özelliklerde (gebe veya emziren) olmaları şart değildir. Hz. Peygamber (sav.) bunu, deve iki yaşına geldiğinde genellikle ikinci yavrusuna gebe kalan annesiyle birlikte olduğu, üç yaşına girdiğinde de ikinci yavrusunu emziren annesiyle birlikte olduğu için söylemiştir. Dolayısıyla söz genellikle yaygın olan durumu ifade etmiş olur: Zeydan, *el-Mufasssal*, VII, 397.

116 Zeyla’î, *Tebyînu’l-Hakâik*, II, 102.

117 Âl-i İmrân 3/130.

118 en-Nisâ 4/6.

119 Kâdî ‘Abdulvehhâb, *el-İşrâf ‘alâ Nuketi Mesâ’ili’l-Hilâf*, II, 703; Ebû Muhammed ‘Abdulvehhâb b. ‘Alî, *el-Ma’üne ‘alâ Mezhebi ‘Âlimi’l-Medine* (Mekke: Mektebetu’l-Mustafâ, 1995), I, 815.

120 Şihâbuddîn Ahmed b. İsmail b. ‘Oşmân el-Gûrânî, *el-Kevseru’l-Cârî ilâ Riyâdi Ehâdîsi’l Buhârî* (Beyrût: 2008), VIII,

h) Câbir b. Zeyd'e hücreinde olmayan karısının kızı hakkında; annesiyle beraberlik yaşamasına rağmen onunla evlenmesi helal midir, diye soruldu. O da "Hayır, nerede olursa olsun fark etmez, o annesiyle evlenip beraberlik yaşanırsa haram olur." dedi.¹²¹

1.4. Hücre Kaydını Şart Olarak Gören Zâhirîlerin Görüşleri

Yukarıda fukahânın da değindiği üzere; ayette zikredilen "...kendileriyle birleştiginiz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı" ifadesini Dâvûd ez-Zâhirî; zahir manasıyla kabul etmiştir ve hücrede bulunmayan üvey kızın; üvey babasıyla nikahlanmasında bir beis görmemiştir. Nitekim Kâdî 'Abdulvehhâb Dâvûd ez-Zâhirî'nin görüşünden şu şekilde bahsetmiştir: "Dâvûd ez-Zâhirî şöyle dedi: Beraberlik yaşasa bile annesinin kocasına rabîbe haram olmaz, sadece hücreinde olursa haram olur." Bu hususta bütün fakihler buna muhalefet etmişlerdir. Dâvûd ez-Zâhirî {وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي تَحْلُبْنَ} ayetini delil getirmiştir. Rabîbeyi iki şartla haram kılmıştır. Bunlar anneyle beraberlik ve rabîbenin üvey babasının hücreinde olmasıdır. İki şarttan biri yoksa haramlık da ortadan kalkar, demiştir¹²²

Zâhirî mezhebine mensup, bu mezhebin en büyük temsilcisi İbn Hazm (ö. 456/1064) da bu görüşü savunmaktadır ve *el-Muhallâ* adlı eserinde konuyla ilgili olarak şöyle demiştir: "Allah-u Teâlâ kadının veya cariyenin kızı olan rabîbeyi ancak annesiyle beraberlik yaşandığında ve kocanın evinde olduğunda haram kılmıştır. Bu iki emir bir arada olmazsa rabîbe haram olmaz. Hücreinde olma iki kısımdır: Birincisi; adamın evinde beraber yaşaması. İkincisi ise vekalet manasında değil de velayet gibi üvey kızın işleriyle ilgilenmesi. Bu iki anlamdan her biri rabîbe için hücreinde olma kaydıyla gerçekleşir."¹²³

İfadelerden de anlaşıldığı üzere Zâhirî mezhebi, rabîbenin üvey babasına haram olabilmesi için anneyle zifafın yeterli olmadığını, rabîbenin de üvey babasıyla aynı hücrede yaşaması gerektiğini savunmuştur. Bu sonuca varmalarındaki en büyük delil ise Hz. Ali'den nakledilen bir hadisedir. Pek çok eserde nakledilen bu olay ve mezhebin diğer delillerini bu bağlamda ele almak yerinde olacaktır.

452.

121 Ebû İshâk İbrâhîm b. İshâk el-Bağdâdî, *Ğaribu'l-Hadîs* (Mekke: Câmi'atu Ummi'l-Kurâ, 1405H.), I, 231.

122 Ebû Muhammed 'Abdulvehhâb b. 'Alî, *Uyûnu'l-Mesâ'il* (Beyrut: 2009), 309-310.

123 Ebû Muhammed 'Alî b. Ahmed İbn Hazm el-Endelûsî, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2002), IX, 141.

1.5. Hücre Kaydını Şart Olarak Gören Zâhirîlerin Delilleri

a) Pek çok eserde de sözü edilen ve Hz. Ali'den gelen fetva şu şekildedir:

Malik b. Evs b. el-Hadsan en-Nasri dedi ki: “Benim yanımda bir tane kadın vardı. Benim çocuğumu doğurdu, sonra vefat etti. Onun bir tane kızı olduğu öğrenildi. Ali b. Ebî Tâlib (r.anh) ile karşılaştık. “Neyin var?” dedi. “Eşim vefat etti” dedim. “Kızı var mı?” diye sordu. Ben “Evet ” dedim. “Senin evinde miydi?” dedi. “Hayır, Tâif’teydi” dedim. “O halde onunla evlen” dedi. “ Peki; gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanınızda kalan üvey kızlarınız (ile de evlenmeniz size haramdır) ayeti ne olacak?” dedim. O da: “O senin evinde değildi, haramlık ancak hücrenizde olduğunda geçerlidir.” dedi.¹²⁴

Bu rivayetle ilgili Cessâs şöyle demiştir: “Abdurrezzak İbrahim şöyle dedi: “İbrahim b. Ubeyd (Hz. Ali’nin sözünün ravilerinden) bu söz haricinde başka bir ifadede bulunmadı, bu kişi mechuldür. Böyle bir ifadeye denk gelinmemiştir. Bununla beraber, Cessâs, ilim ehlinde hiç kimsenin bunu kabul etmediğini söylemiştir.”¹²⁵

Karâfî ise yine aynı rivayetle ilgili şunu ifade etmiştir: “İmâd b. Kesîr, Müslim’in şartına göre bu rivayetin isnadı kavidir, sabittir, dedi. Hz. Ali hücreyi şart olarak kabul etti, annesinin kocasından uzak olan rabîbenin haram olmayacağını söyledi.”¹²⁶

b) Buhârî şârihlerinden İbn Battâl el-Kurtubî (ö. 449/1057) eserinde şu ifadelere yer vermiştir: “Fukaha, annesiyle beraberlik yaşanır, rabîbenin, her ne kadar üvey babasının hücreinde olmasa dahi annesinin kocasına haram olacağına icma etmiştir. Zâhir ehli, fukaha cemaatinden ayrılmıştır. Demişlerdir ki: “Rabîbe ancak hücreinde olursa haram olur.” Bunu şu ayetle delillendirdiler:

" وربائكم اللاتي في حجوركم " Rabîbenin haramlığını iki şarta bağlamışlardır. Birincisi rabîbenin hücrede bulunması, diğeri annesiyle beraberlik yaşanması. İki şarttan biri olmazsa, haramlık da olmaz. Demişlerdir ki: “Koca ona neden haram kılındı, çünkü aynı evde yaşadığında örtünmesinden kaynaklanan meşakkatten dolayı. Bu mana (örtünme zorluğu), sadece rabîbe üvey babasının

---

124 Ahmed b. Hanbel, *el-Mesa'il*, 91; Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed b. Sehl el-Harâitî es-Sâmerî, *el-Muntekâ min Kitâbi Mekârimi'l-'Ahlâk ve Me'âlihâ* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1406), I, 222; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 143; Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, X, 28.

125 Cessâs, *Âhkâmu'l-Kur'ân*, II, 162.

126 Karâfî, *Envâru'l-Burûk fî Envâri'l-Furûk*, II, 54.

hücresinde olursa gerçekleşir.”¹²⁷

c) Cumhûrun delillerinden bir tanesi de yukarıda da zikri geçen; Hz. Peygamberi(sav)'in Ümmü Habibe'den nakledilen hadisinde, Hz. Peygamber'in Dürre binti Ebû Seleme hakkında hücrede olduğuna delalet eden olumlu veya olumsuz bir şey zikretmemesidir. Zâhirîlerin bu delile karşı itirazları ise şu şekildedir:

“Dediler ki; neden hücresinde olmasını zikretmedi? Deriz ki; aynı şekilde beraberliği de zikretmedi. Bu haberde sadece onun rabîbesi olması zikredilmiştir ve bu da nikah akdiyle gerçekleşir. Onunla evlenmesiyle haram olmamasında ihtilaf etmemişlerdir.”¹²⁸

d) İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye'nin eserinde nakledilen bir rivayette ise hem Hz. Ömer'in (r.anh) hem de Hz Ali'nin (r.anh) hücre kaydını şart kabul ettiği görülmektedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki klasik eserlerin hemen hiçbirinde bu rivayete rastlanmamıştır. Fetvaları ise şu şekildedir:

“İbrahim b. Meysera'dan rivayet edildiğine ve Ubeydullah b. Mabe'd'in haber verdiği göre babası veya dedesi, başkasından çocuğu olan bir kadınla evlendi. Bir müddet beraber yaşadılar. Sonra genç bir kadınla nikahlandı. İlk eşinin çocuklarından biri şöyle dedi: “Annemizin üzerine evlendin, annemiz yaşlandı, genç bir kadın sebebiyle annemizden uzak kaldın. Onu boş.” “Hayır, sadece kızınla nikahlanırsam ayrılırım.” dedi. Boşandı ve kızıyla nikahlandı. Ne kız, ne de babası aynı hücrede değildi. Süfyan b. Abdullah'ın yanına geldim. Ömer b. Hattab'a sor dedim. Benimle beraber gel, dedi ve Mina'da beni onun huzuruna girdirdi. Olayı ona anlattım. Hz Ömer: “Bunda bir beis yoktur. Git ve filana sor, sonra gel bana haber ver.” dedi. Bu falancanın, Ali olduğunu düşünüyorum, dedi. Ona sordum ve dedi ki “Bunda bir beis yoktur.” Zâhirî ehlinin fetvası bu şekildedir. Zevcin hücresinde olmadığı zaman, neseben karısının kızı olmakla birlikte rabîbeyi mübah kıldığına dair Hz. Ali'nin ve Hz. Ömer'in görüşlerini nakledenlere göre süt kızı nasıl haram kılmaktadır? Haramlığı için Allah şu üç kaydı zikretmiştir; hücresinde olması, karısından olması ve annesiyle beraberlik yaşaması. Dolayısıyla hücresinde olmadığı halde süt kızıyla evlenmesi nasıl haram kılınmaktadır ki o da sözlük anlamı ile rabîbe diye de anılmamaktadır. Ayrıca bu süt kızını üvey babası terbiye de

---

127 Ebû el-Hasan 'Alî b. Halef b. 'Abdumelik İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 2003), VII, 211-212.

128 İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 145.

etmemektedir.”¹²⁹

Bu rivayette şu hususlar dikkat çekmektedir: Üvey babasının, annesini boşamasını isteyen bir kişiye, üvey babası ancak üvey oğlunun yani rabîbinin kızıyla evlenirse annesini boşayacağını söylemiştir ve oğul da bunu kabul etmiştir. Durum Hz. Ömer’e sorulduğunda, rabîbin kızı adamın hücresinde olmadığı için buna cevaz vermiş ancak teyit etmek için de Hz. Ali’ye sordurmuştur. O da bunda bir beis olmadığını söylemiştir. Yani hücrede olmadığı için -bu rivayete göre- iki büyük sahabi de rabîbin kızıyla evlenilmesine cevaz vermiştir.

Başka bir ayrıntı ise rivayetin devamında İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye’nin eklediği ifadelerdir. Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki, cumhûr neseben veya süt kızı olsun fark etmez annesiyle beraberlik yaşandığında rabîbeyi haram olarak görürken; İbnü'l-Kayyim ise süt çocuğun rabîbeye dahil olamayacağını çünkü üvey babasının evinde terbiye edilmediğini ve lügat olarak da rabîbe diye adlandırılmadığını dile getirerek bu konuda cumhûrdan ayrılmaktadır.

Rabîbenin haramlığı için üvey babanın evinde bulunmasının şart olarak görülüp görülmemesinde oluşan bu ihtilafı Mustafa Said el-Hınn(ö. 1342/2008) eserinde şöyle değerlendirmiştir: “Görüldüğü gibi bu mesele; “manayı yorumlama” ve “metnin zâhir manası ile amel etme” çevresinde dönüp dolaşmaktadır.”¹³⁰

1.6. Mefhûm’ul-Muhâlefe Delîlinin Rabîbenin Haramlığıyla İlişkisi

Cumhûrun mezkûr delillerinde de isminin geçmesi ve onlar tarafından delil olarak kullanılan ayetlerin pek çoğunun mefhûm-u muhalefet deliline dahil olması sebebiyle bu konuyu etraflıca ele almak yerinde olacaktır. Bu noktada öncelikle mefhûm-u muhalefetin mahiyeti, kimler tarafından delil olarak kabul edildiği, hangi nasslar üzerinde kullanıldığı sorgulanacak ve rabîbe ayetine uygulanmasının imkanından bahsedilecektir.

Mefhum terimini usulcülerden “lafzın söz konusu dışındakini göstermesi” şeklinde tanımlayanlar olmuştur. Buna göre mefhumun, doğrudan lafzın kapsamında olmayıp onun işaret ettiği veya ona dayanılarak elde edilen mânaları belirten bir terim olduğu ve bu anlamlara sırf dil unsuruna

---

129 İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, *Zâdu'l-Me'âd*, V, 501.

130 Hınn, *İslam Hukukunda Yöntem Tartışmaları*, 440.

dayalı bir zihinsel işlemle yani zihnin bir mânadan diğer bir mânaya geçmesiyle ulaşıldığı söylenebilir.

Mefhum, muvâfakat ve muhalefet mefhumları olmak üzere iki kısımda incelenir. Mefhûm-ı muvâfakat, “lafzın sükût ettiği konudaki mânasının sözün konusu olan anlamına uygun düşmesi” demektir. Nitekim “Onlardan (ana babadan) biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa kendilerine ‘öf’ bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle” meâlindeki âyetin (el-İsrâ 17/23) ibaresinden evlâdın ana babasına “öf” demesinin haram kılınmasının illetinin bu sözün ana babayı üzmesi ve onlara eziyet vermesi olduğunu herkes anlayabilir. Muvâfakat mefhumu Dâvûd b. Ali ez-Zâhirî dışındaki İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu tarafından sahih bir delâlet şekli ve geçerli bir hüccet olarak kabul edilmiştir.¹³¹

Mefhûmü’l-muhâlefe, muteber bir kayıt olmadığı için, söylenene aykırı olup söylenmeyen ifade için hükmün sabit olmasına lafzın delaletidir. Hanefiler söz konusu delâletin naslar hakkında delil olmayacağı görüşündedir. Bu itibarla mefhûm-ı muhâlefeti fâsid delalet yollarından saymakla birlikte insanların sözlerinde, akitlerinde, şartlarında ve diğer ibarelerinde örf ve adet hükmüne göre delil kabul ederler. Usulcüler, söylenmeyen şeyden hüküm kaldırılıyorsa bunun, adem-i aslî yahut berâet-i asliyye gibi bir delilden dolayı olduğunu söylemişlerdir.¹³²

Hanefiler dışındaki mezhepler ise bu delili belli şartlar dahilinde kullanmış ve buna göre hüküm vermişlerdir. Birkaç örnek vermek gerekirse:

*Hz. Peygamber(sav) “Onlara yetmiş defa bağışlanma dilesen de Allah onları bağışlamayacaktır (Tevbe 9/80) ayeti nazil olunca “Allah’a yemin ederim ki mukakkak yetmişten fazla yapacağım.” dedi. Yetmişten fazla yaparsa hükmün tersi olacağını düşündüğü ileri sürülmüştür.

*Ebu Ubâde Kasım b. Sellam “Zenginin borcunu ertelemesi zulümdür” hadisini duyunca “Bu, zengin olmayanın borcunu ertelemesinin zulüm olmayacağına delalet eder.” demiştir.

*İmam Şâfiî’ye göre Efendimiz’in (sav), azı dışı olan her yırtıcı hayvan etini yasaklaması azı dışı olmayan yırtıcı hayvanların mübahlığına delalettir.¹³³

---

131 Ferhat Koca, "Mefhum", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mefhum>

132 Hınn, İslam Hukukunda Yöntem Tartışmaları, 123.

133 Hınn, İslam Hukukunda Yöntem Tartışmaları, 128.

Hanefî alimler ise rabîbe ayetini de delil göstererek mefhûmü'l-muhâlefeti kabul etmemişlerdir. Bu konuda şu ayet-i kerîmeleri örnek göstermişlerdir:

* “Ey insanlar! Faizi kat kat olarak yemeyin” (Âl-i İmrân 3/130) ayetinde faizin azı da çoğu da haramdır, kat kat yenmezse helal olur denemez.

* “İffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın”(Nûr 24/33) Halbuki iffetli olmak istesin veya istemesin onları fuhuşa zorlamak haramdır.

* “Yanınızda olan üvey kızlarınız...haram kılındı” (en-Nisâ 4/23) ayetinde ise ister hücrede olsun ister olmasın Zâhirîler haricinde alimlerin çoğunluğuna göre rabîbe haramdır. İmam Muhammed bu konuda şöyle demiştir: “İmam Şeybânî mefhûmü'l-muhâlefetle amel etmenin doğru bir metot olmadığını açıkladı. Nisâ 4/23. ayette geçen {فِي حُجُورِكُمْ} kaydının hükümde müessir olmasını izah edenleri reddetti.”¹³⁴

Mefhûmü'l-muhâlefeti delil kabul eden alimlerin çoğunluğu da burada, Hanefiler gibi, bu kaydın mefhûmü'l-muhâlifinin kabul edilmeyeceği görüşündedir. Bunun nedeni ise mefhûmü'l-muhâlefetin çoğunlukla gerçekleşen bir durumun ifadesi olmaması gerektiği şeklinde ileri sürdükleri şartlardır. Şayet rabîbe ayetinde olduğu gibi çoğunlukta olan bir durumdan bahsediliyorsa o zaman bunu bir istidlal yöntemi olarak kullanmazlar. Hanbeli fakîh İbnu'n-Neccâr el-Fütûhî (ö. 972/1564) bunu şöyle ifade etmiştir: “Allah-u Teâlâ'nın "فِي حُجُورِكُمْ" sözü, şart değildir; çünkü bu şekilde vasıflamasının sebebi çoğunluğun haline göre nitelemesidir. Çoğunluğa göre zikredilen şeyin mefhûmü'l-muhâlifini almak sahih değildir.”¹³⁵

Özetle, hem mefhum-i muhalefeyi kabul edenler hem de mefhum-i muhalefeyi reddedenler tarafından, rabîbeyle evliliğin haramlığı için üvey babanın hücreinde bulunma şartı dikkate alınmamakta ve bu kaydın yaygın durumu ifade etmek için geldiği düşünülmektedir. Hem rabîbe ayetinin bu konuya dahil olması, hem de burada delil olarak sunulan ayetlerin daha önce de rabîbenin haramlığı için hücre kaydının şart olmadığını söyleyen cumhurun delilleri arasında geçmiş olmaları nedeniyle bu ayetleri neden zikrettiklerini daha net açıklayabilmek için mefhûmü'l-muhâlefet deliline yer verilmiştir. Hücre kaydıyla ilgili son olarak Allah'ın(c.c) neden bu kaydı zikrettiğine dair

---

134 Şeybânî, *el-Asl*, IV, 361-362.

135 Ebû Abdullâh Muhammed b. Mahmûd İbnu'n-Neccâr, *Ma'ûnetu 'ûli'n-Nühâ Şerhu'l-Muntehâ*, IX, 88.

faýdalardan ve hikmetlerden söz edilecektir.

1.7. Ayette Hücre Kaydının Zikredilmesinin Hikmet-i Teşrî'i

Allah'ı Teâlâ'nın bir lafzı boş yere zikretmeyeceği kabulünden hareketle hücreinde bulunup bulunmaması sıhrî haramlığın oluşması için bir şart değilse de bu noktada üvey kızın hücrede yaşayabileceğine, annesiyle beraberlikten sonra helal olduğu için terbiyesi, bakımı ve işleriyle üvey babasının rahatça ilgilenebileceğine bir hatırlatma olarak düşünülebilir. Bu minvalde Abdülazîz el-Buhârî'nin ifade ettiğine göre hücreyi zikretmenin sebebi küçüğün hakkına riayet etmek içindir. Çünkü ona haram olan şeyi zayi etmesi ve ona dikkat etmemesi insanın adetindendir. Allah-u Teâlâ, hücreinde olmakla beraber haram olan kişilerin hakkına riayet etmeye işaret etmiştir. Kişi tabiatı gereği rabîb ve rabîbesine buğz ederek ve onlardan nefret edebilir. Hücrenin zikredilmesi insanları terbiyeye hırslandırmış ve tabiatın çağırdığı şeye muhalefet etmeye yönlendirmiştir. Çünkü burada küçük kız ve erkek çocuğunu zayi etme ihtimali vardır.”¹³⁶

Bu ayette hücrenin zikredilmesinin faydasına gelince; İbn Teymiyye(ö. 728/1328)'nin talebesi İbn Kayyım el-Cevziyye'nin(ö.751/1350) bu konudaki ifadesi şöyledir: “Eşinin evindeyken, annesinin yanında olması kadının kızının özelliğidir. Allah-u Teâlâ sanki şöyle demiştir: “Sizin hücrenizde olma özelliği olan üvey kızlarınız.” Bu şekilde zikretmede önemli bir fayda vardır. Rabîbenin, üvey babasının hücreinde olmasının cevazıdır. Üvey babasına, ondan uzaklaşmasını gerektirmez. Beraber yemekten sakındırmaz. Onunla yolculuk yapmayı ve halvette kalmayı engellemez. Ayrıca İbn Kayyım, bu hikmetin zâhirîlerce görülemediğini bu yüzden rabîbenin haram olmasını annesinin eşinin evinde olmakla şartlandırdıklarını dile getirmiştir.”¹³⁷

Farklı nedenlerle öz babasının evinde yaşamayan ve annesinin yanında üvey babasının evinde bulunan rabîb veya rabîbe muhtemeldir ki mahzundur. Ancak insan için en güzel kanunu koyan Allah'ı Teâlâ rabîbeyi üvey babasına haram kılmak suretiyle ona, babası gibi davranabileceği bir imkan bahsetmiştir. Böylece üvey babayı, rabîbenin maddi ve manevî ihtiyaçlarını rahatlıkla

---

136 Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed el-Buhârî el-Hanefî, *Keşfu'l-'Esrâr Şerhu 'Usûli'l-Pezdevî* (y.y Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî), IV, 206.

137 İbnu'l-Kayyım el-Cevziyye, *Zâdu'l-Me'âd*, V, 111.

giderebilecek bir pozisyona getirmiştir. Aslında bu durum günümüzde de savaşlar, ölüm ve boşanmalar nedeniyle sıkça karşılaşılan bir durumdur. O takdirde Allah'ın (c.c) kullarından istediği haram-helal ilişkisi çerçevesinde, üvey evlatlara zulmetmeden, kötü davranmadan, tıpkı kendi evladı gibi terbiye etmesinin ne kadar kıymetli olduğu anlaşılmalıdır ve toplum sağlığı için de bunun hayati önemi görülmelidir. Buna uygun yaşamak için çaba sarf edilmelidir.

2. Sıhrî Hısımlığın Oluşması İçin Rabîbenin Annesiyle Beraberlik Yaşanması (Duhûl)

Kaydı

Fakihlerin çoğunluğuna göre zifafa girdiği kadının kızıyla evlenmesi erkeğe haramdır; bu kız adamın evinde yaşasın veya yaşamasın fark etmez. Annesiyle zifafa girmek kızı haram kılar; sırf nikâh akdinin yapılmış olması, rabîbe için sıhrî hısımlığı sağlamaz. Bu kayıt üzerinde alimlerin icmaı vardır. Bunun en büyük delili ise Nisâ suresi 4/23. ayettir. Şeybânî : {فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ} “Beraberlik yaşamadıysanız herhangi bir günah yoktur” ayetinde hükümde tesir edici olan şeyin; üvey kızın annesiyle yaşanan beraberliğe bağlı olduğunu gösterir.” demiştir.¹³⁸

(وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي جُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ . .)

“...kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (nikâh ortadan kalktığında) kızlarınızı almanızda size bir sakınca yoktur.”¹³⁹ ayetinde ilim ehlinin çoğu, adam kadınla evlense, sonra beraberlik yaşamadan önce ayrılrsa veya kadın ölse, kızıyla evlenmesi bu adama helal olur, demiştir. Mâlik b. Enes, Süfyân es-Sevrî ve Evzâî’ de bu görüştedir.¹⁴⁰

Mâturîdî de bu ayet hakkında şöyle demiştir: “Bir kadınla evlenip beraberlik yaşamadan önce, karısından ayrılan veya karısı ölen kişinin; karısının kızının helal olduğuna ilim ehli icma etti ve beraberlik yaşadığı zaman kızının haram olduğunu söyledi.”¹⁴¹

Daha önce rabîbenin haramlığıyla ilgili deliller zikredilirken bahsedilen hadis-i şerif bu konudaki bir diğer delili teşkil etmektedir. Nitekim hadis şu şekildedir: Evzâî’nin Amr b. Şuayb’dan, o

138 Şeybânî, *el-Asl*, IV, 361.

139 en-Nisâ 4/23.

140 İbnu'l-Münzir, *el-Evsat*, VIII, 483.

141 Mâturîdî, *et-Te`vilât*, III, 93.

da babasından, babası da dedesi Abdullah b. Amr b. As'dan rivayet ettiğine göre Efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur “Herhangi bir adamın bir kadınla evlenmesi ve beraberlik yaşamadan önce kadından ayrılması veya kadının vefat etmesi durumunda, adamın, kadının kızıyla evlenmesinde bir beis yoktur. Bir adam, bir kadınla evlense, beraberlik yaşamadan önce kadından ayrılrsa veya kadın ölse, adamın bu kadının annesiyle evlenmesi helal olmaz.”¹⁴²

Fakihlerden gelen fetvaların birkaç örneği ise şu şekildedir:

* “Üvey kızıyla evlenmesi helal mi ?” diye sordu.

- “Anneyle beraberlik yaşadıysa, kızı helal değildir; anneyle beraberlik yaşamadıysa kızı helaldir.”¹⁴³

* Abdurrezzak (ö. 211/827) *el-Musannef* adlı eserinde Sevrî'den rivayetle dedi ki: “Anneyle beraberlik yaşanmazsa; üvey evlatla evlenmekte sıkıntı yoktur.”¹⁴⁴

* Mâlikî alim Kâdî Abdulvehhâb : “Anne, kızıyla sadece sahih bir akitle haram kılınır, kız ise anneden faydalanma şartıyla haram kılınır.”¹⁴⁵ demiştir.

Tüm bu delillerden ve fetvalardan anlaşıldığı üzere annesi, üvey babasıyla zifafa girerse rabîbenin üvey babasına haram olacağı açıktır. Burada bir ihtilaf görünmemektedir. Ancak ayet-i kerîmede “duhûl” lafzıyla geçen kelime ve kapsamı hakkında alimler arasında görüş ayrılığı vardır. Duhul sadece cinsel ilişki midir; yoksa cinsel temas, mübâşeret de bu kapsamda değerlendirilebilir mi? Kadının cinsel organına bakmak da rabîbenin haramlığını gerektirir mi ? Ölüm duhûl yerine geçer mi? Bir kadınla gayri meşru bir ilişki yaşamak kadının kızını adama haram kılar mı gibi sorularda ihtilaf bulunmaktadır ki aşağıda bu soruların cevabı sadedinde izahlara yer verilecektir.

Bu ayeti kerimeyle ilgili bir başka ihtilaf da şu hususta söz konusudur: Ayette rabîbenin

---

142 Cessas, *Âhkâmü'l-Kur'ân*, II, 162; Mâturîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*, III, 95; İbn Kudame, *el-Muğnî*, VI, 569; Kâdî 'Abdulvehhâb, *el-İşrâf 'alâ Nuketi Mesâ'ilil-Hilâf*, II, 703;

* Mâlik b. Enes bu rivayetin başka bir versiyonunu eserinde şöyle zikretmiştir: *Efendimiz(sav) şöyle buyurmuştur: “Herhangi bir kişi bir kadınla evlenirse ve beraberlik yaşarsa kızıyla evlenmesi caiz değildir. Beraberlik olmadıysa evlensin. (Mâlik b. Enes, *el-Mudevvene*, II, 194.)

143 Ahmed b. Hanbel, *Mesâ'ilü Ahmed b. Hanbel*, 235.

144 Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef* (Kahire: Dâru't-Te'sil, 2015) V, 318.

145 Ebû Muhammed Kâdî 'Abdulvehhâb b. 'Alî, *et-Telkîn fi'l-Fıkhi'l-Mâlikî* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004) I, 120.

hemen önünde zikredilen “ümmühât-ü nisâiküm” yani kadınlarınızın anneleri lafzı, kendinden sonra gelen rabîbelerdeki ilişkiye girme kaydıyla kayıtlanabilir mi? Bir başka ifadeyle mâtufta bulunan sıfatla mâtufu’n-aleyhin de kayıtlanması mümkün müdür? Eğer böyle kabul edilirse annelerle evlenmenin haram olması da ancak kızlarıyla zıfaf gerektirecektir. Bu konuda üç farklı yaklaşım mevcuttur. Bu görüşler zifaftan önce annenin ölümüyle rabîbenin haramlığının sübûtu başlığında ele alınacaktır. Bu bağlamda öncelikle duhûlün manasını ve kapsamını ele almak suretiyle konuya başlamak yerinde olacaktır.

2.1. Duhûlün Manası ve Kapsamı

Kocanın, karısına yanaşması ve onunla cinsel ilişkide bulunması, zıfaf hâli şeklinde tanımlanan duhûl, ayette rabîbeyi haram kılmak için gereken bir şart olarak zikredilmiştir. Bu nedenle alimler bu kelimenin anlamı ve kapsamı üzerinde düşünmüşler ve görüş bildirmişlerdir.

Bazı fıkıhçılar rabîbenin haram olması için zikredilen duhûlden kastın hakiki cinsel ilişki olduğunu kabul etmektedir, Hanefîler’e göre ise bu ifade cinsel teması ve bakmayı da içine alan umumi bir kelimedir. Hatta Hanefîler, bu ilişki ister helal yolla olsun ister zina ile olsun yine de sıhri haramlığı sağlayacağı görüşündedirler. Benzer görüşlere Malikî mezhebinde de rastlanmaktadır. İmam Ahmed cinsel ilişki haricinde faydalanmayı haramlık için yeterli görmezken; ona göre de zina ile hürmet’i-müsâhere sabit olur. Ancak İmam Ahmed’in bir diğer görüşüne göre şehvetli olan mübaşeret ile de sıhri haramlık sabit olur.¹⁴⁶ İmam Şâfi’î’ye göre ise zina sıhri haramlığa sebep olmaz, ayrıca eşine cinsel ilişki haricinde dokunması ile de haramlık taalluk etmez.

Hukûk-ı Âile Kararnâmesi, Osmanlı’da Hanefî mezhebi resmi mezhep olduğu halde, farklı mezheplerin ictihatlarından da yararlanmıştı. Bunun bir örneği de, Şâfi’î mezhebinden hareketle, zinanın sıhriyet sebebi olamayacağı görüşüne yer vermesidir. Kararname heyetinin zinayı hürmeti müsâhere için bir sebep olarak görmemelerinin nedenini zinanın isbatındaki zorluktan dolayı onu sıhriyet sebeplerinden saymadıklarını dile getirmişlerdir.¹⁴⁷

Mezheplerin bu konulardaki detaylı açıklamaları ve delilleri aşağıda ele alınmıştır.

---

146 Bilmen, Hukuk-i İslamiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu, II,78.

147 1917 Osmanlı Aile Kararnamesi, Esbab-ı Mucibe Layıhası, 81.

2.2. Zina İle Hürmet-i Müsâherenin Sübûtu

Evlilik dışı yahut meşru olmayan cinsel ilişki olarak da tanımlanan zina, İslam Hukuku'nda cezası en ağır olan had cezalarından birini gerektiren suçlar arasında yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'de ise zina kelimesi beş âyette geçmektedir. Bunlardan birinde (el-İsrâ 17/32) zinaya yaklaşılmaması gerektiği, onun çirkin bir iş ve kötü bir yol olduğu belirtilir; ikisinde (el-Furkân 25/68; el-Mümtehine 60/12) zina şirk ve adam öldürme gibi büyük günahlar arasında zikredilir. Diğer iki âyette de (en-Nûr 24/2-3) zina eden erkekle zina eden kadına yüzer sopa (celde) vurulması emredilir ve zina edenlerin ancak zina edenle veya bir müşrikle evlenebileceği vurgulanır. Kur'an'da geçen, ancak şeytana uyanların yapacağı işler olarak nitelendirilip kesin bir dille kınanan ve yasaklanan "açık hayâsızlık" anlamındaki fahşâ/fâhişe (çoğulu fevâhiş) kelimeleri de birçok âyette özellikle zina mânâsında (en-Nisâ 4/15, 25; el-En'âm 6/151; el-Ahzâb 33/30) veya öncelikli olarak zinayı ifade edecek şekilde geçer (el-Bakara 2/169; en-Nahl 16/90; en-Nûr 24/21; en-Neml 27/54).¹⁴⁸

Büyük günahlardan olan zina, ayetlerde keskin bir ifadeyle kötülenmiş, cezası belirtilmiş ve de insanların ona yaklaşmamaları emredilmiştir. Zinanın aile hukukunu ilgilendiren boyutu ise, zina edenler arasında sıhri hısımlığın oluşup da zina edenler arasında bir evlenme engeli oluşup oluşturmamasıdır. Bu konu ihtilafli bir meseledir ve hakkında iki zıt görüş bulunmaktadır. Nitekim Hanefî ve Hanbelî mezhebi zinanın evlenme engeli oluşturacağını dile getirmişlerdir. Şâfiîler ise Hanefîlere karşı görüştedir ve onlara göre zina ile hürmet-i müsâhere sabit olmaz. Malikî mezhebi içerisinde bu hususta ihtilaf söz konusudur. İmam Mâlik'e göre zina haramlığa sebep olmazken, mezhepte zinanın sıhri haramlığa sebep olacağını kabul eden alimler mevcuttur. Bu konuyu Ömer Nasuhi Bilmen şöyle açıklamıştır: "Mâlikîlere göre; zina eden kadının annesi, ninesi zina ettiği erkeğe ve erkeğin çocuk ve torunlarına haram olur mu? Bizzat zina eden kadın da zâninin usul ve fûruûna haram olur mu? Bunlarda ihtilaf vardır. Bir kavle göre haram olur. Diğer bir kavle göre bunda kerahet vardır. Bir kavle göre de haram olmaz, sahih olan da budur."¹⁴⁹

Mezhepler arasındaki bu ihtilafın asıl sebebi Nisâ Suresi 4/22. ayetteki "nikâh" lafzıdır. Ayette "Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu bir hayâsızlık,

---

148 Hüseyin Esen, "Zina", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zina#1>

149 Ömer Nasuhî Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 77.

öfke ve nefret gerektiren bir davranıştır. Bu, ne kötü bir yoldur.” buyrulmaktadır. Bu ayette “nikâh” kelimesinde farklı görüşlerin ortaya konulmasının sebebi, onun müşterek bir lafız olmasından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki nikâh kelimesi bazen nikah akdi, sözleşme bazen de cinsi münasebet için kullanılır, kimi zaman da iki anlamı birden ifade eder. Nitekim Ahzâb Sûresi 33/49. ayetin mealine bakıldığında: “ Ey iman edenler! Mümin kadınlarla evlenme akdi yapıp da sonra, birleşmeden onları boşadığınızda onlar üzerinde, hesaplayıp bekleteceğiniz bir iddet hakkınız yoktur. Onları bir şeyler vererek memnun ediniz ve güzellikle boşayınız.” buyrulmaktadır. Burada zikredilen nikâh lafzı nikâh akdi manasındadır.

Nisâ Sûresi 4/6. ayette ise cinsel ilişki manasında olduğu belirtilmiştir. Buna göre ayetin meâlî şöyledir: “Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin; eğer onların yeterli fikrî olgunluk düzeyine eriştiklerini tespit ederseniz hemen mallarını kendilerine verin...” Bu mananın verilmesinin sebebi ise sözleşme ehliyetinin zaten devamlı olarak onlarda mevcut olmasındandır. Bu yüzden nikah akdi manasından başka bir anlamda kullanılmıştır. İki manaya birden haiz olan ayet-i kerîmeye gelince o da Bakara Suresi 2/230. ayettir. Ayette “ İkinciden sonra koca eşini bir daha boşarsa, bundan sonra kadın, boşayandan başka bir koca ile evlenmedikçe ona helâl olmaz...” buyrulmaktadır. Sırf başka biriyle nikâh akdi yapmakla, eşinden kesin olarak boşanan kadının boşanıp, eski kocasıyla tekrar evlenmesinin helal olmayacağı konusunda icmâ vardır.¹⁵⁰ Daha açık bir ifadeyle kadının ikinci eşiyle nikâh akdini yapmasının yanında cinsel ilişki de yaşaması gerekir ki eğer bir sebeple eşinden ayrılırsa ilk eşiyle tekrar evlenebilsin.

Nisâ suresi 4/22. ayetteki ihtilafa dönmek gerekirse; ‘cinsel ilişki’ anlamı nikâh kelimesinin luğavî, ‘akit/evlilik sözleşmesi’ anlamı ise şer’î/hukukî manasıdır. Şâfiî âlimlerden Zencânî, Nisâ Sûresi 4/22. ayete ilişkin Hanefîlerle kendileri arasındaki görüş farkını şöyle izah eder: “Bir lafız, şer’î anlamı ile luğavî anlamı arasında deveran ettiğinde bize göre sözün luğavî anlamına değil, şer’î anlamına hamledilmesi ağır basar. Hanefîlere göre ise luğavî anlamına hamledilmesi önceliklidir ve mecaz olduğuna dair bir delil bulununcaya kadar da sözün hakikat anlamı esas alınır. Esastaki bu yaklaşım farklılığından dolayı bize göre zina hürmet-i müsâhereyi gerektirmez, Hanefîlere göre

---

150 Hınn, İslam Hukukuna Yöntem Tartışmaları, 56.

gerektirir.”¹⁵¹

Bu ayette konu esas itibariyle babaların nikâhladıkları kadınların yasaklanması olsa da bu daha sonra altında pek çok ihtilaflı konuya sebebiyet vermiştir. Mustafa Sait el-Hınn bu konuda şöyle demiştir: “Bu meseledeki ihtilaflı diğer meselelerdeki ihtilaflar takip etti. Oğlunun zina ettiği kadının kişiye haram olması, zina edilenin annesinin ve kızının kişiye haram olması gibi.”¹⁵² Bu ihtilaflı konuların biri de görüldüğü üzere rabîbenin haram olup olmamasıdır.

Mezhepler arasındaki bu ihtilaflı görüşleri daha net anlayabilmek için birkaç fakihin bu konudaki görüşlerine yer verilecektir.

Şâfi’î fakih el-Mâverdi ise eserinde konuyu şöyle açıklamıştır: “Annenin mutlak olarak haram olduğu, rabîbenin ise beraberlikle şartlandırıldığı sabit oldu. Rabîbenin haram olduğu beraberlik hakkında insanlar ihtilafa düştüler. Ebû Hanîfe dedi ki: Duhûl, annenin cinsel organına şehvetle bakmaktır, Rabîbeyi haram kılar. Şâfi’î dedi ki: Rabîbeyi haram kılan duhul, temasla olur. İmam Şâfi’î’nin iki görüşü vardır. Birincisi, cinsel olarak birlikte olmaktır. İkincisi, beraberlik yaşamasa bile öpme ve şehvetle dokunmadır. Ebu Hanîfe’nin görüşünün delili Peygamber Efendimiz’in(sav) “Annesinin ve kızının mahrem yerine bakana Allah-u Teâlâ bakmaz.” hadisi şerifidir. Dedi ki: Çünkü o faydalanmanın bir çeşididir. İlişki gibi, onu sıhriyetten dolayı haram kılmaya bağlamak caiz olur. Bizim delilimiz: Faydalanma gusûl gerektirmez. Sıhri haramlığı da gerektirmez. Kadının mahrem yerine bakmak yüzüne bakmak gibidir. Bu hadis rivayetinin de mevkuf olduğu söylenmiştir.”¹⁵³

Hanbelî fakih İbn Kudâme (ö. 620/1223) nin ifadesine göre duhûl cinsel ilişkidir. Duhûl kinaye olarak kullanılmıştır. Bir adam eşiyle halvete girse ancak beraberlik yaşamasa, kızı bu adama haram olmaz demiştir. Hırakî’ye göre ise bu durum haramlık oluşturur ancak onun her işi duhul olarak isimlendirdiğini ve onun sözüne iltifat olmadığını dile getirmiştir.¹⁵⁴

Salih b. Absussemin’ el-Abi el-Ezheri (ö. 1335/1917), İbn Ebu Zeyd el-Kayrevani’nin(ö. 386/996) *er-Risale* adlı meşhur eseri üzerine yazdığı şerhi *es-Semerü’ d-Dâni fî Takrîbi’ l-Me’ânî* adlı

---

151 Emrullah, Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere ve İlgili Bazı Meseleler”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 29(2017), 197.

152 Hınn, *İslam Hukukuna Yöntem Tartışmaları*, 57.

153 Mâverdi, *el-Hâvî’ l-Kebîr*, IX, 208.

154 İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, VII, 112.

eserinde Mâliki ve Hanefilerin görüşlerini şöyle açıklamıştır:

“Duhûlün manası cimâ’dır, cinsel ilişkidir. Duhûl ile kinaye yapılmasının nedeni gizli olmasındandır. Cimâ’ da ona dahildir, kasıtlı olarak erkeğin veya kadının cinsel organına dokunmak da vücudundan herhangi bir yerine dokunmak da dahildir. Aynı şekilde kadının cinsel organına bakmak da buna dahildir. Bize ve Ebu Hanîfe’ye göre böyledir. Nikahlı birine dokunmak ve benzeri beraberlik gibidir. Bize ve Ebû Hanîfe’ye göre zina ile yakınlaşmayla da haramlık sabit olur. Kim bir kadınla zina yaparsa, ne kadar uzaklaşsa bile kızı ona haram olur, ne kadar üstsoy olsa da annesi de haram olur. Bu kadın, adamın babasına ve çocuklarına haram olur. Cumhurun görüşü budur; İmran b. Huseyn, Ebu Hüreyre, Hasan, Hanefiler ve Mâlikîler onlardandır.”¹⁵⁵

İmam Şâfiî ve İmam Mâlik haram olan münasebetin helali haram yapmayacağı görüşündedir. Şâfiîler, ayette geçen ‘nikâh’ kelimesinin akitte ‘hakikat’, cinsel ilişkide ‘mecaz’ olduğunu savunurlar. Bu yüzden de babanın zina yaptığı kadınla evlenmek oğluna haram olmaz. Şâfiîler, bir diğer naklî delil olarak, “Haram, helali haram kılmaz.” hadisini kullanırlar. Pek çok varyantı bulunan hadisin Hz. Âişe’den gelen rivayeti şu şekildedir: “Hz. Peygamber’e bir kadını haram yoldan elde eden bir kişinin o kadının kızıyla, kızı haram yoldan elde eden kişinin de o kızın annesiyle evlenip evlenemeyeceği soruldu. Hz. Peygamber de: Haram, helali haram kılmaz. Ancak helal nikâhla olan haram kılar, cevabını verdi.”¹⁵⁶ Şâfiîler, zikri geçen ve benzer nitelikte ifadeler içeren hadisten hareketle zinanın taraflar arasında sıhriyet bağı oluşturmayaacağı, dolayısıyla haram olan zinanın helal olan evlenmeye hiçbir şekilde engel teşkil etmeyeceği sonucuna ulaşmaktadırlar.¹⁵⁷ Karşıt görüşte olan Hanefiler ise Şâfiîlerin delil olarak kullandıkları “Haram, helali haram kılmaz.” rivayetinin/hadisinin zayıf olduğunu ileri sürerler. Hadis âlimleri de bu hadisin zayıf olduğu kanaatindedirler.¹⁵⁸

Muvattâ’da İmam Mâlik’in ifade ettiğine göre zina, helal olan bir şeyi haram yapmaz. Çünkü Allah (c.c) : “Kadınlarınızın anneleri” buyurmuştur. Allah evlilik yönünden onu haram kılmıştır, zinanın haramlığını zikretmemiştir. Ayrıca İmam Mâlik, bir kadınla zina edip kendisine had uygulanan bir adam hakkında: “O, zina ettiği kadının kızıyla, zâninin oğlu da dilerse o kadınla evlenebilir. Çünkü

---

155 Salih b. Absussemi’ el-Abi el-Ezheri, *es-Semerü’-d-Dânî fî Takrîbi’-l-Me’ânî* (es-Semerü’-d-Dânî Şerh-i Risaleti İbn Ebi Zeyd el-Kayrevani) (Beyrut: Mektebetü’s-Sakafiyye, t.s.), 447.

156 Beyhakî, *es-Sünenü’-l-kübrâ*, VII, 274, No: 13966.

157 Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, 198.

158 İbn Mâce, *Sünen*, Nikâh, 63; Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, 200.

o adam, kadınla haram olan münasebette bulunmuştur. Allah'ın (sıhriyet dolayısıyla) haram kıldığı evlilik ise helal münasebet neticesinde veya nikah şüphesiyle meydana gelen sıhrî akrabalık evliliğidir.” demiştir.¹⁵⁹

Muvatta şârihi Bâci (ö.474/1082) de İmam Mâlik'in görüşünü desteklemiş ve mezhepte tutulan görüşün de bu olduğunu şöyle ifade etmiştir: “Adam kızın annesiyle zina yapmış ve kızı ise onun suyundan yaratılmışsa, bu şekilde çocuğun olması nesebi gerektirmez. Sıhri haramlık da oluşmaz. Mezhepte meşhur olan bunun caiz olmamasıdır.”¹⁶⁰

Kurtûbî de İmam Mâlik ile aynı görüştedir ona göre Irak ehli abartmış ve zina yoluyla beraberlik yaşasa veya şehvetle öpse, dokunsa adama rabîbesi haram olur demişlerdir. Ayrıca bize ve İmam Şâfiî'ye göre ise sahih nikahla haram olur, haram helali haram kılmaz ifadelerini kullanmıştır.¹⁶¹

İmam Nevevî bu konuda şöyle demiştir: “Bir adam bir kadınla sahih bir mülkiyetle, mülkiyete benzer bir durumla, nikah akti şüphesiyle beraberlik yaşasa ya da eşi veya kölesiyle ilişki yaşasa, anneleri ve kızları adama ebediyyen haram olur. Çünkü ilişki nesebin bittiği beraberlik olarak sayılır. Nikahtaki beraberlik gibi müsâhere tahrimi de taalluk eder. Mezhepte meşhur olan görüş budur.¹⁶² Görüldüğü üzere sahih mülkiyet, mülkiyete benzer durum, nikah akdi şüphesi gibi rabîbeyi haram kılan fiilleri zikretmiştir ancak buna zina dahil edilmemiştir.

Şâfiîler akli bir delil olarak ise şunu dile getirirler: “Hürmet-i müsâherenin sübutu bir nimet ve keramettir. Bu sıhriyet sebebiyle bir mahremiyet oluşur ve kadının annesi, kızları adamın annesi ve kızı gibi hüküm alır. Bunların bir arada oturmaları ve yolculuk yapmaları ise caiz olur. Bu toplumsal bir nimettir. Halbuki zina kötülenmiştir ve bununla nesep ve iddet sabit olmaz. Ağır cezaya sebep olduğundan da nimet ve keramete sebep olmaz. Ceza gerektiren zina, nimete vesile olan helal ilişkiye kıyas edilemez.”¹⁶³

Hanefî fukahasının bu akli delile karşı savundukları görüş ise şu şekildedir: Zina ile hürmet-i

---

159 Muvatta, 2/78; Hinn, İslam Hukukunda Yöntem Tartışmaları, 54.

160 Ebû'l-Velîd Süleymân b. Halef el-Bâcî, *el-Muntekâ Şerhu'l-Muvattâ'* (Mısır: Matba'atu's-Sa'âde, 1914), III, 308.

161 Kurtubî, *el-Câmi' li-Âhkâmî'l-Kur'ân*, V, 106.

162 Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmu' Şerhu'l-Muhezzeb*, XVI, 229-230.

163 Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 78-79.

müşâherenin sübutu bir nimet değil belki de bir dini ceza esasına dayanır. Zâni zinası yüzünden bir mahrumiyete uğramaktadır, zina yaptığı kadının usul ve fûrûundan hiçbir kadınla evlenemez, bu katilin mirastan mahrum edilmesi cezası gibi bir mahrumiyettir.¹⁶⁴

Mâlikî mezhebinde bu konuda ihtilaf olduğu belirtilmişti. Nitekim bu rivayetlerden birisi şöyledir: “İmam Mâlik dedi ki: “Kim ki bir kadından haram yoldan lezzet aldıysa, kızıyla evlenmesin.” Ebû Mutarrif bu ifadenin Muvattâ’da olanın hilafına olduğunu ileri sürmüştür.”¹⁶⁵ Meşhur Mâlikî ulemâsından Kâdî Abdulvehhâb (ö. 422/1031) ise ‘*Uyûnu'l-Mesâ’il*’ adlı eserinde şu ifadelerle yer vermiştir: “Adam bir kadınla zina etse ve kız çocuğu doğsa, zâni için bu kadınla evlenmesi İmam Şâfiî’ye göre helaldir. Ebû Hanîfe “Bu kız zâni için haramdır” demiştir. Ashab haram olması hususunda ihtilafa düşmüştür. Bazısı; “Haramdır, çünkü zina yaptığı kadının kızı onun rabîbesi olur, demiştir. Hanefilere göre zina anne ve kızı haram kılar, sıhri haramlığa sebep olur. Ebu Bekr er-Râzi şöyle söylemiştir :“Haram olur çünkü hem rabîbesidir hem suyundan yaratılmıştır. Bundan dolayı zâninin erkek kardeşi bununla evlenemez çünkü amcası olmuştur. Bizim aramızda bu konuda ihtilaf vardır. Şunda ise ihtilaf yoktur: “Adamın kızı olarak adlandırılmaz ve herhangi bir nesep ilişkisi de yoktur.”¹⁶⁶

Ömer Nasûhi Bilmen, Şâfiîlerin bu konudaki görüşü ile ilgili, Şâfiîlere göre zâninin zina ettiği kadına yaklaşmasından dolayı doğan kız ile evlenebildiğini, kadının anne-ninesi gibi usûlünün, kızı-torunu gibi fûrûunun da adama helal olduğunu söylediklerini ancak bu husustaki fukahânın ihtilafından kurtulmak için bu hanımlardan biriyle evlenmekten kaçınılması gerektiğini, böyle bir nikâhın mekruh olduğunu ifade eder.¹⁶⁷

Esasında Hanefiler, tıbbî verileri de kullanarak şöyle bir akıl yürütmektedirler: Cinsel ilişki, çocuk vasıtasıyla bir cüziyyet ilişkisi, yani biyolojik bir bağ ortaya çıkarır. Zira babanın spermi ve annenin yumurtasının birleşiminden meydana gelen çocuk her ikisinin de bir parçasıdır. Bu cüziyyet ilişkisi yani bu ilişki nedeniyle kurulan biyolojik bağ, hem kadının hem de erkeğin usul ve fûrûuna kadar uzanır. Bu da tıpkı evlilik içinde yaşanan helal ilişki gibi haramlığa sebep olur. Zira bu sonucun

---

164 Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 80.

165 Ebû'l-Muttarif ‘Abdurrahmân b. Mervân el-Ensârî el- Kanâzî’i, *Tefsîru'l-Muvatta’* (Katar: 2008), I, 349.

166 Kâdî ‘Abdulvehhâb, *‘Uyûnu'l-Mesâ’il*, 312.

167 Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 77.

doğmasında aslolan cinsel ilişkinin haram veya helal olması değil, bizatihi kendisidir. Dolayısıyla tıpkı helal olan cinsel ilişki gibi zina ile de hürmet-i müsâhere sabit olur.¹⁶⁸

Zinadan doğan kız ile ilgili meselede, Hanefî, Hanbelî ve Malikî mezhepleri, kişinin zinadan doğan kızıyla evlenemeyeceği yönünde ortak bir kanaat ortaya koymuşlardır. Zira meşrû bir evlilikten doğan kızla zinadan doğan kız, başka bir ifadeyle, haram ilişkiden doğan kızla, helal ilişkiden doğan kız arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü her iki durumunda da kız, o adamın sperminden yaratılmıştır. Şâfiî kaynaklarda ise İmam Şâfiî'nin: "Zinadan doğan kızla evlenmeyi mekruh görürüm. Ancak fesh etmem."¹⁶⁹ şeklinde bir görüşü aktarılır. Mezhep içerisinde, bu görüşe karşı çıkanlar olmakla birlikte Şâfiî mezhebinin öne çıkan görüşü bu istikamettir. Onlara göre zina ile nesep ahkâmının oluşmaması sebebiyle, zinadan doğan kız biyolojik babası nezdinde yabancı konumundadır.¹⁷⁰

Ebû Hanîfe ve Ahmed ise haram olan münasebetin helali haram kılacağı görüşünde olup ayetteki nikah kelimesinin 'cinsel ilişki' anlamının 'hakikat', 'akit' anlamının ise 'mecaz' olduğunu söylemekte ve ayetteki nikâh kelimesinin mutlak anlamda 'cinsel ilişki' olduğunu ileri sürmektedirler. Hanbelî fakîh İbn Kudâme eserinde bu konudan şöyle söz etmektedir: "Helal ve şüpheli ilişkide olduğu gibi haram ilişki de haram kılıcıdır. Yani, onun müsâhere hürmeti sabit olur. Bir adam kadımla zina yapsa, kadın, adamın babasına ve oğluna haram olur. Adama da kadının kızı ve annesi haram olur. Helal veya şüpheli bir ilişkide hüküm neyse bunda da aynıdır. Karısının kızıyla veya annesiyle adam beraberlik yaşasa Ahmed'in bildirdiği hükümde karısı ona haram olur. Buna benzer fetvayı İmran b. Huseyn, Atâ, Tâvûs, Mücahid ve ashâb-ı re'ydenden de bildirmiştir. İbn Abbas haram olan ilişki haram kılmaz, demiştir. Said b. Müseyyeb, Yahya b. Ma'mer, Zührî, Mâlik, İbn Münzir, Şâfiî de bu görüştedir. Hz. Peygamber, "Haram, helali haram kılmaz." buyurmuştur. Küçükle ilişki yaşamak gibi zina da hürmet oluşturmaz, demişlerdir. Bize göre {وَلَا تَنْكُحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ} ayeti kerimesi geçerlidir. Cinsel ilişki, nikâh diye adlandırılmıştır."¹⁷¹

Hanefî fakîhi Cessâs zinanın sıhrî haramlığı sabit kıldığını ve ayette geçen nikâh kelimesinin

---

168 Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 79; Dumlu, "Hürmet-i Mûsâhere", 195.

169 Şirâzî, *el-Mühezzebe*, II, 440; İmrânî, *el-Beyân*, IX, 256.

170 Dumlu, "Hürmet-i Mûsâhere", 201.

171 İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, VII, 117; Ebu'l-Ferec 'Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed el-Hanbelî, *eş-Şerhu'l-Kebîr 'alâ Memî'l-Muknî'* (y.y: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî), VII, 477.

cinsel ilişkiye delalet ettiğini şu şekilde delillendirmiştir: “Beraberlik, haramlığı gerektirmesi hususunda akitten daha sağlamdır. Çünkü sahih bir akit rabîbenin haram olmasını gerektirmez. Ancak sahih bir beraberlikte haramlığı gerektirmeyen hiçbir şey yoktur. Beraberlik; milk-i yemin ile olsun, nikâhlyken veya şüpheli bir şekilde olsun haramlığı gerektirir. Bundan anladık ki; beraberlik hangi hâl üzerine olursa olsun haramlığın gerekmesi için bir sebeptir. Burada helal ve haramlığın hükmü bu fetvayı değiştirmez. Bunun delili şudur; adam mecûsi cariyesiyle beraberlik yaşasa, cariyeye hayırlı olsa, beraberliği, cariyenin annesinin ve kızının haramlığını gerektirir. Bu beraberlik ittifakla haramdır. Bunun gibi, adam fâsit bir nikahla bir kadınla evlense ve beraberlik yaşasa, annesi de kızı da ona haram olur. Bunların hepsi; *ولا تتكحوا ما نكح آباؤكم* (babalarınızın evlendikleriyle evlenmeyin) ifadesinde beraberliğin kast olunduğuna delalet etmektedir.¹⁷²

Zinanın rabîbeyi haram kılacağına dair İmam Mâtürîdî'nin ifadelerine gelince karşıt görüşte olanların *وَرَبَائِكُمُ اللَّاتِي فِي خُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمْ* ayetini delil getirdiklerini ve Allah-u Teâlâ'nın, kadınların rabîbelerini, anneleriyle beraberlik yaşandığında haram kıldı, zina yapılan, zina yapanın eşi değildir, bu sebepten kızı ona haram olmaz, dediklerini ikretmiştir. Ancak buna bir delillerinin olmadığını çünkü Allah (c.c)'ın, onlarla beraberliği zikretmişliğini ancak nikâhı zikretmediğini söylemiştir. Dolayısıyla nikâhlyken beraberliği de kast etmemiş mutlak olarak duhûlü, beraberliği zikretmiştir. Ona göre bu nikâhlı olsun olmasın her halukarda beraberliktir. Buradaki haramlığın nedeni faydalanmadır, ikisinden birinden faydalandığı zaman diğerinden faydalanma söz konusu olmaz. Diğeriyile evlenmesi helal olmaz. Bu konuda Hz. Peygamber'den şu rivayeti delil getirmiştir “Kadının ve kadının kızının mahrem yerine bakan lanetlenmiştir.” Şunun üzerine icmâ olduğunu dile getirmiştir: Kişi kendi cariyesiyle beraberlik yaşasa, kızıyla evlenemez. Bu icmâ, nikâhlı ve nikâhsız beraberliğin aynı hükmü barındırdığına delildir. Aynı şekilde, herhangi bir şüpheden dolayı fâsit olan nikâhta kadınla beraberlik yaşasa, kadının kızının adama haram olması hakkında da icmâ vardır.”¹⁷³

Anne kız arasında birinin avret yerine bakmanın diğerini engellediği ve lanetlenerek men edildiği de görülmektedir. Ayrıca Hanefiler, bu hadisile ilgili olarak bu bakmanın nikahlı bir kadın olduğu şeklinde kayıtlanmadığı gerekçesi ile de görüşlerini delillendirmişlerdir. Mâtürîdî'nin eserinde delil olarak kullandığı bu hadise karşılık Maverdî şöyle bir itirazda bulunmuştur: “Birincisi; söz

172 Ebû Bekir el Cessas Ahmed b. 'Alî er-Râzî, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî* (y.y: Dâru'l-Beşâ'ir, 2010), IV, 326.

173 Mâtürîdî, *et-Te'vilât*, III, 97.

konusu rivayet, Vehb b. Münebbih'ten nakledilmiş olup baş tarafında; 'Tevrat'ta şöyle yazılıdır...' ifadesi yer almaktadır. Hal böyle olunca bu rivayet, Kur'an tarafından nesh edilmiştir. Dolayısıyla bizi bağlamaz. İkincisi ise söz konusu rivayetin içerdiği tehdit, bu durumun helal değil, haram olduğunu bildirmek içindir. Zira bunlardan biri mutlak surette haramdır."¹⁷⁴

Hanefî ve Hanbelî alimlerinin ifadelerinde de görüldüğü üzere zina ile sıhri haramlık sabit olmaktadır. Ancak yine bu iki mezhebin görüşüne göre bu haram fiil, helal ilişkinin hukuki sonuçlarını doğurmaz. Nitekim onlara göre zina ile nesep sabit olmaz, kadın mehir hakkı elde edemez, zina eden şahısların mahrem akrabaları arasında mahremiyet hükümleri geçerli olmaz ve kadının iddet beklemesi gerekmez. Nesebin sabit olmamasının hikmeti, insanları bu gibi gayri meşru ilişkilerden men etmeye dayanır. İddete gelince, nikah mevcut olmayınca iddeti vacip kılan sebep de bulunmamaktadır.¹⁷⁵

Yukarıda iki zıt ichtihadın naklî ve aklî delillerine yer verilmiştir. İki görüşün de sağlam ve mantıklı delillere sahip oldukları aşîkardır. Bu konuda Emrullah Dumlu; *Hürmet-i Müsâhere ve İlgili Bazı Meseleler* adlı makalesinde; her iki tarafın ortaya koyduğu delillerin, bir görüşün diğerini ikinci sıraya itemeyecek düzeyde oldukça güçlü ve tutarlı deliller olduğunu, bunlardan birini tercih etmek gerekirse, sorunla karşılaşan fetva mercii veya olası bir durumda kanun yapıcının görevli olacağını, 1917 Osmanlı Aile Kararnamesi heyetinin ise Şâfiî (ve de tercih edilen yaklaşımlarıyla Malikilerin) görüşünü tercih edip kararnamede zinaya evlenme engelleri arasında yer vermediğini ifade etmiştir.¹⁷⁶

Özetle; ayetteki nikâh kelimesinin mutlak anlamda 'cinsel ilişki' olduğunu ileri süren Hanefî ve Hanbelî ulemasına göre; bir adam kadınla zina yapsa, kadın, adamın babasına ve oğluna haram olur. Adama da kadının kızı ve annesi haram olur. Helal veya şüpheli bir ilişkide hüküm neyse bunda da aynıdır. Buradan da anlaşılacağı üzere bu iki mezhep, rabîbenin, annesinin nikâh dışı cinsel ilişki yaşadığı kimseye haram olduğunu kabul etmektedirler. Ayrıca bir kadın gayri meşrû ilişkiden sonra bir kız çocuğu doğursa "hem onun sperminden yaratıldığı için hem de rabîbesi olduğu için" ifadesini kullanarak Şâfiîler haricindeki üç mezhep, onu zâniye haram kılmışlardır. İki şekilde vasıflamalarının nedeni belki de ihtiyatlı davranmak ve eğer bu çocuk adamın biyolojik kızı değilse dahi annesiyle

---

174 Maverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, IX, 216; Dumlu, "Hürmet-i Müsâhere", 198.

175 Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 80.

176 Dumlu, *Hürmet-i Müsâhere*, 218.

ilişki yaşanmış bir rabîbe olduğu için haram kılınacağını ifade etmek içindir.

Zina fiili ele alındığına göre, şehvetle öpme, dokunma, sarılma gibi zinaya sebep olabilecek fiillerin rabîbeyi haram kılma noktasında, fukahânın gözünde yeterli bir neden olup olmayacağına değinilecektir.

2.3. Zinaya Sebep Olabilecek Fiillerle Sıhrî Haramlığın Sübûtu

Dokunma fiili; arada vücut sıcaklığını hissetmeyi engelleyecek kadar kalın bir engel bulunmaksızın şehvetle dokunma, kucaklama ve öpme gibi davranışları ifade etmektedir. Bu fiillerin şehvetsiz olarak gerçekleşmesi durumunda hürmete sebep olmayacağına ihtilaf yoktur. Şehvetli dokunmayla hürmet-i müsâherenin oluşup oluşmayacağı ihtilaflı olmakla birlikte; şehvetli dokunmanın hürmeti sabit kılacağını kabul edenler, sıcaklığı hissettirmeyecek derecede kalın bir kumaşla örtülü olması yahut elbiseyle dokunulan uzvun kapalı olması halinde bu dokunmanın da haramlığa sebep olmayacağını ifade etmişlerdir.¹⁷⁷

Hanefî mezhebine göre, şehvetle öpme, dokunma, sarılma gibi eylemlerle hürmet-i müsâhere sabit olur. Hasan'ın rivayet ettiğine göre Ebu Hanife “ Fâhiş bir şekilde oynamak, kendisinden bir şey çıkmasa bile abdesti bozar. Bunun üzerine, kadından istifade etmek rabîbenin haramlığını gerektirir.”¹⁷⁸ demiştir. Ayrıca bir kıyas yaparak, nasıl ki oynamak, cinsel ilişkide olduğu gibi ihramlı kişiye fide gerektirirse lezzet almanın da bu manada cinsel ilişki gibi olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁷⁹

Mezhep içerisinde ihtilaflar olmakla birlikte Mâlikî mezhebinde de benzer görüşler mevcuttur. Bu fiillerin meşru yahut gayri meşru bir surette vuku bulması arasında fark bulunmamaktadır. Ayrıca şehvetli bir şekilde dokunma, öpme veya bakmayla hürmetin hasıl olabilmesi hususunda, bunun kasıtlı veya unutarak yapılması yahut bir zorlama ile ya da isteyerek yapılması arasında bir fark yoktur. Bu bâbda fâilin ayık-içkili, âkil-deli, baliğ-mürâhik olması da aynı sonucu doğurur.

Zinada olduğu gibi, iki kişiden birinin şehvetle sarılması veya öpmesiyle de erkeğe o kadının

---

177 Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 76.

178 Kudûrî, *et-Tecrîd*, I, 177.

179 Râfî'î, *el- 'Azîz Şerhu'l-Vecîz*, VIII, 37.

annesi ve kızı haram olur, kadın da erkeğin oğluna ve babasına haram olur.¹⁸⁰

Mâlikî alim İbnü'l- Kassar (ö. 397/1007) bu konuda şöyle demiştir: “Bizim için kıyas şudur: Açıktır ki, cinsel organların karşılaşması, rabîbeyi haram kılıp abdesti de bozmaktadır. Ebû Hanîfe de bizim dediğimize muvafıktır ki, eğer adam kadını şehvetle öperse kadının kızı ona haram olmaktadır.¹⁸¹ Yine bu fakîhin ifadesine göre adam bir kadına veya kadının saçına şehvetle dokunsa o kişiye abdest gerekir. Şehvetsiz olarak dokunma çoğunlukla abdesti bozmaya sebep olmaz. Şehvetle olduğu zaman durum böyle değildir. İleri seviyede oynamakla abdest alması vacip olduğu gibi, şehvetle dokunmaktan da rabîbe haram olur, şehvetsiz bir dokunmadan ise haram olmaz.¹⁸² Ayrıca İbnü'l- Kassar rabîbeyi haram kılma konusunda şehvetle öpmenin, cinsel ilişki hükmünde olduğunu ifade etmiştir.¹⁸³

Kâdî ‘Abdulvehhâb’a göre, lezzet almak için öpmek veya dokunmak, rabîbe ve sıhriyetle haram olan tüm kadınlar için haram kılınması hususunda beraberlik gibidir. Çünkü o, ilişki gibi, faydalanmadan ve mübaşeretten bir parçadır.¹⁸⁴ {أو لامستم النساء} ayeti¹⁸⁵ ile ilgili olarak Ebu Hanife’ye göre beraberlik gibi dokunma da rabîbeyi haram kılar. Ancak Ebû Hanîfe’nin hilafına; dokunma ve öpme abdestin vücûbiyetine tesir etmektedir, çünkü bu rabîbeyi haram kılan bir dokunma olup (hüküm olarak) beraberliğe benzetilmiştir.¹⁸⁶

Hanefilerin bazı naklî delillerine değinmek gerekirse bu hususta İbn Abbas’tan şöyle bir rivayet zikredilmiştir: İbn Abbas (r.anh) şöyle dedi: “Duhûl, dokunma ve elleme bunların hepsi cinsel ilişkidir.”¹⁸⁷ Bu rivayetteki mesis ve limas kelimeleri cima anlamına geldiğine göre tutma ve dokunma fiilleri ile de hısımlık ve hurmet oluşacağı kabul edilmektedir.

İbn Mes’ud’un ashabından rivayetle, demişlerdir ki : “Adam bir kadınla evlense, karısını

---

180 Abdullah b. Mahmud Mevsilî, *el-İhtiyâr Metni el-Muhtâr li'l-Fetvâ* (çev. Celâl Yeniçeri) (İstanbul: Şamil Yayınevi, 2016), 359.

181 Ebû'l-Hasen ‘Alî b. ‘Ömer el-Bağdâdî İbnü'l-Kassâr, *‘Uyûnu'l-Edille fî Mesâ’ili'l-Hilâfi beyne Fukahâ’i'l-Emsâr* (Riyad: 2006), I, 525.

182 İbnü'l-Kassâr, *‘Uyûnu'l-Edille*, I, 536.

183 İbnü'l-Kassâr, *‘Uyûnu'l-Edille*, II, 556.

184 Kâdî ‘Abdulvehhâb, *el-İşrâf*, II, 703.

185 el-Mâide 5/6.

186 Kâdî ‘Abdulvehhâb, *el-İşrâf*, I, 147; Kâdî ‘Abdulvehhâb, *el-Ma’ûne*, I, 155.

187 Buhârî, *es-Sahîh*, VII, 11; İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, VII, 211-212; el-Beyhakî, *es-Sunenu'l-Kubrâ*, XIV, 258.

şehvetle öpse, kadının kızı ve annesi adama haram olur.” İbn Mes’ud’dan rivayet ederek şöyle söylemişlerdir: “Köle ve kölenin kızı da aynı durumdadır. Şehvetle öptüğü zaman kızı haram olur.”¹⁸⁸ Tabîünden Mesrûk b. el-Ecda‘ın da ölüm esnasında kendisine ait bir cariye için şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Şu cariyeyi satın. Bilin ki, ben bu cariyeden onu çocuğuma haram kılacak nitelikte öpme, dokunma gibi fiillerle yararlanmadım.”¹⁸⁹

Doğrudan konuya ilişkin bir nassın olmaması hasebiyle, Hanefiler görüşlerini ispat etmek için daha ziyade akli gerekçeler üzerinde yoğunlaşmıştır. Nitekim ihtiyat ilkesini temel alarak konu üzerinde şöyle bir akıl yürütmüşlerdir: Öpme ve dokunma gibi fiiller, cinsel ilişkiye götüren, ona sebep olan ve ona zemin hazırlayan mukaddimelerdir. Bu nedenle mezkûr fiiller, haramlığın ispatı konusunda ihtiyaten cinsel ilişki gibi kabul edilmişlerdir. Mücerred nikâh akdi de haramlığın sabit olması hususunda cinsel ilişki gibi kabul edilmiştir. Çünkü haramlığın temelinde ihtiyat vardır. Her ne kadar diğer hükümler, cinsel ilişkiye neden olabilecek mezkûr fiillerle sabit olmasa da ihtiyata göre hareket edilmesi gereken bir hususta ‘sebebin müsebbebin yerine kâim olması’ prensibine binaen bu fiiller cinsel ilişkinin yerine kâim olur ve bunlarla hürmet-i müsâhere sabit olur.¹⁹⁰

Konu hakkında olumlu kanaat belirten fukahanın kahir ekseriyeti haramlığın oluşabilmesi için tarafların belli bir düzeye ulaşmış olmasını şart koşar. Nitekim kadın tarafı için bu düzey, ‘müştehât olma’ yani şehveti celbedecek çağa gelmiş olmaktır. Fukahanın bu düzey için belirlediği yaş minimum dokuz yaştır. Fetvaya esas olan görüşe göre bu yaştan altındakilerle gerçekleştirilecek mezkûr fiillerle hürmet-i müsâhere sabit olmaz. Erkekler içinse bu düzey ‘akranlarının cinsel ilişkide bulunabileceği çağa gelmiş olmaktır.’ Bu düzey için fukahanın belirlediği yaş ise asgari olarak on ikidir. Klasik fıkıh geleneğinde kızlar için ‘dokuz yaş’ erkekler için ‘on iki yaş’ buluş çağının başlayabileceği en alt sınır olarak kabul edilir. Dolayısıyla zikri geçen fiillerle hürmet-i müsâherenin oluşabilmesi için tarafların buluş için belirlenen asgari yaş düzeyine ulaşmış olmaları şarttır. Zira fukaha hürmet-i müsâherenin illetini: ‘çocuk doğmasına sebep olan cinsel ilişki veya cinsel ilişkiye sebep olan dokunma’ olarak belirlemişlerdir.¹⁹¹

---

188 Abdurrezzâk, *el-Musannef*, V, 317.

189 Abdurrezzâk, *el-Musannef*, VI, 281, No: 10844; Şeybânî, *el-Asl*, X, 319; Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 231.

190 Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 231; Kâsânî, *Bedâi’ü’s-Sanâi’*, I, 244; ; Mergînânî, I, 193; Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, 204.

191 Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, 210.

İbn Kudâme bu konudaki izahına göre, bakma ve dokunmadaki tartışma, faydalanma çağına yaklaşmış veya ulaşmış kimselerdedir. Kız çocuklarında bu yaş dokuz ve üzeridir. Çocuklarda ise haramlık sabit olmaz. Ayrıca İmam Ahmed'den yedi yaşında kız çocukları hakkında şu rivayeti zikretmiştir: "Eğer bir kadını öperse annesi bu adama haram olur." Burada yedi yaştan kastın kendisiyle birlikte şehvetin bulunduğu bir yaşa hamledilme ihtimali taşıdığı söylenmiştir.¹⁹²

Şâfiî ve Hanbelî alimler, şehvetle dokunma, öpme gibi fiillerin sıhri haramlığa sebep olmadığını dile getirmişlerdir. Çünkü bunlar iddeti icap ettirmedığından hürmet-i müsâhere de oluşmaz.¹⁹³ İmam Ahmed'den bir rivayete göre ise bu fiiller şehvetle olduğu taktirde müsâheret sabit olur.¹⁹⁴

Şâfiî ulemasından İmrânî (ö. 558/1163) ve daha sonra da çok benzer ifadeler kullanan Nevevî (ö. 676/1277) bu konuda şu açıklamayı yapmışlardır: "Milk-i yeminde veya şüphe ile bir kadınla şehvetle beraber cinsel organ haricinde beraberlik yaşasa, bedeninden bir yeri öpse veya dokunsa, sıhri haramlık bu kadına bağlanır mı? Rabîbe ebediyyen haram olur mu olmaz mı? İki görüş vardır: Birincisi; bu haramlığa sebep olur. Çünkü bu Hz. Ömer'den rivayet edilmiştir. İmam-ı Azam ve İmam Mâlik'in görüşü de budur. Razi olunan bir görüştür ve sahabelerden de herhangi bir muhalefet yoktur. Çünkü o mübâşereyle beraber bir lezzet almıştır. Bu da cinsel beraberlikteki gibi müsâhere ve rabîbenin haramlığıyla ilişkilidir. İkincisi: Bu sıhri haramlık ve rabîbenin haramlığıyla ilişkilendirilmez. Bu Ahmed b. Hanbel'in görüşüdür. Çünkü Nisâ Suresi 4/23. ayette; duhûl ile şartlandırılmıştır. Bakma ise duhûl değildir. Gusûl gerektirmeyen bir dokunmadır. Şehvetsiz olan mübâşeret gibi buna da haramlık gerekmez."¹⁹⁵

İmrânî'nin yukarıda bahsettiği ve Hanefîlerin önemli delillerinden olan Hz. Ömer (r.anh) ile ilgili nakil şu şekildedir: Bir rivayete göre, "Hz. Ömer, kendisine ait bir cariyesinin elbisesini çıkarttırıp ona bakmış, bilahare oğullarından biri bu cariyeyle kendisine hibe etmesini istemiş, o da: 'O sana helal değildir.' cevabını vermiştir." Bu rivayetin pek çok varyantı vardır. Bu varyantlardan

---

192 İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, IX, 533.

193 Râfi'î, *el-'Azîz Şerhu'l-Vecîz*, VIII, 37.

194 Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 78.

195 Ebû'l-Huseyn Yahyâ b. Ebî'l-Hayr b. Sâlim el-İmrânî el-Yemenî eş-Şâfi'î, *el-Beyân fî Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfi'î* (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1421/2000) IX, 251; Nevevî, *el-Mecmu'*, XVI, 229-230.

bazılarında ‘ona baktı’ ifadesi, bazılarında ise ‘onunla baş başa (halvette) kaldı’ ifadesi yer almakta diğer bazılarında ise her iki ifade de bulunmamaktadır.¹⁹⁶

Râfi’î (ö. 623/1226)’nin bu konudaki açıklamasına göre İmam Ahmed *مَنْ نَسَايَكُمْ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ* ‘kendileriyle zifafa girdiğiniz kadınlarınızın kızları’ ayetini delil göstermiş ve tahrimde beraberliğin şart koşulduğunu söylemiştir. Bu görüşün İmam Şâfi’î’nin yanında da en sahih görüş olduğunu zikretmiştir. Dokunmanın haramlığa sebep olduğu söyleyenlerin görüşünün ise bu fiillerle beraber şehvet olduğu zaman haramlık olduğunu, şehvetsiz dokunmaya gelince, bunun haram kılmada herhangi bir tesiri olmadığı görüşünü dile getirmiştir.¹⁹⁷

Hanefilerden Kâsânî, belki de bu gerçeği ifade etmek üzere, Şâfi’î’ye göre zina ile hürmet-i müsâhere sabit olmuyorsa, bakma ve dokunma ile evleviyetle sabit olmaz¹⁹⁸ ifadesini kullanmaktadır.

İbn Kudâme bu konuda Ahmed bin Hanbel’in görüşünü şöyle zikretmiştir: “Avret yeri haricinde oynaşmak, şehvetsiz olursa, bildiğimiz kadarıyla ihtilafsız şekilde hürmete sebep olmaz. Eğer şehvetle olursa ve bunu yabancı biriyle yapsa yine haramlığa sebep olmaz. Cüzcânî dedi ki Ahmed’e karısının annesine şehvetle bakan, öpen ve onunla şehvetle oynaşan kişi hakkında sordum. ‘Cima dışında hiçbir şey haram kılmaz’ dedi.”

Eğer adam kendi karısı veya kölesi gibi kendisine helal olan bir kadınla oynaşsa, kadının kızını haram kılmaz. Allah-u Teâlâ *فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ* /eğer beraberlik yaşamamışsanız size bir günah yoktur buyurmuştur. Dokunma ise beraberlik değildir. Açık nassı terk etmek bu sebepten caiz değildir.¹⁹⁹

Ortaya konulan izahlar değerlendirildiğinde görülmektedir ki Hanefî ve Mâlikî alimler zinaya sebebiyet verebilecek şehvetli fiillerin rabîbeyi haram kılacağı görüşündedirler. Onlara göre tahrim ayetinde zikredilen duhûl lezzet alma anlamındadır. Emzirmeden dolayı akraba olanların cüziyyet şüphesiyle haram kabul edilmesinde olduğu gibi; bakma ve dokunma fiillerinin de zina fiilinin öncülleri olması bakımından, zinaya sebep olacağı düşüncesi ile hürmet oluşturmaları gerekir.²⁰⁰ Bu

196 Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, 205.

197 Râfi’î, *el-‘Azîz Şerhu’l-Vecîz*, VIII, 37.

198 Kâsânî, *Bedâi’ü’s-Sanâi’*, III, 424-425; Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, 207.

199 İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, IX, 531

200 Serahsi, *el-Mebcut*, IV, 207.

konuyu delillendirirken; ilgili nas olmamakla birlikte sahabe ve tabiûndan da çok fazla rivayet nakledilmemiştir. Hanefîler, bu delillerin kesin hüküm ifade etmediğini belirtenlere : “Toplumun yüce menfaatleri ve maslahatları, zinanın yasaklanmasını gerekli kıldığı gibi zinayı çağıran öncüllerinin de yasaklanmasını gerektirir. O halde dokunma ve bakma fiillerini de zinayı önleyici bir tedbir olarak ihtiyaten hürmet oluşturan fiiller sınıfına dahil etmek gerekir” şeklinde cevap vermişlerdir.²⁰¹

2.4. Şehvetle Bakma İle Hürmet-i Mûsâherenin Sûbûtu

Haram kılma konusunda bakma fiilinden kasıt, genel olan görüşe göre kadının cinsel organına şehvetle bakılmasıdır. Hanefîlerin ve Mâlikîlerin görüşüne göre bir kadının tenasül uzvuna şehvetle bakmak hürmet-i mûsâhereye sebep olur ve rabîbeyi de üvey babasına haram kılar. Esasen bakma fiili de zinaya sebep olan fiillere dahil olmakla birlikte bakmaya özgü rivayetlerin olması nedeniyle ayrı bir başlıkta incelenmesi uygun görülmüştür.

Buhârî şârihi İbn Battâl bu konuda şöyle demiştir: “Bakmada ihtilafa düşmüşlerdir. İmam Mâlik şöyle demiştir: “Eğer saçına, göğsüne veya güzelliklerinden herhangi birine şehvetle bakarsa, kızı ve annesi erkeğe haram olur. Kûfelîler şöyle dedi: “ Erkek kadının tenasül uzvuna şehvetle bakarsa, bu şehvetle dokunma derecesindedir. İbn Ebi Leyl “Bakma fiili, dokununcaya kadar haram olmaz “ demiştir.²⁰² Mâlikî fakîh Kanâzi’î demiştir ki: “İsâ dedi ki: Adam bir kadınla evlense, bakarak veya bakmanın üstü bir şekilde lezzet alsa, kadının annesi ona haram olur, adamın çocuğu ve babası için de kadın haram olmaktadır.”²⁰³

Bu konuda bakmanın haramlığa sebep olduğunu savunan alimlerin dayandığı deliller arasında en başta şu hadis-i şerîfler zikredilebilir:

“Ebu Hânî/Ümmü Hânî’den nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kim bir kadının tenasül uzvuna bakarsa, kadının kızı da annesi de ona helal olmaz.”²⁰⁴ İbn Mes’ûd’dan nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur. “Allah-u Teâlâ kadının ve kızının tenâsül

---

201 Kasani, *el-Bedâi*, III, 426.

202 İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, VII, 211-212.

203 Kanâzi’î, *Tefsîru'l-Muvatta*, I, 349.

204 İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, IX, 61; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, III, 481, No: 16235

uzvuna bakan kişinin yüzüne bakmaz.”²⁰⁵

Bu rivayetler hakkında, Hanbelîlerin de içinde bulunduğu ulemanın büyük çoğunluğu, Nisâ Sûresi 4/24. ayeti delil olarak gösterirler. Zira Nisâ Sûresi 4/23. ayette evlenilmesi yasak olan kadınlar sayıldıktan sonra ‘...Bunların dışında kalanlarla evlenmeniz size helal kılınmıştır’ ifadesi yer almaktadır. Bu ayetle, 23. ayette sayılanlar dışındakilerle evlenilmesi serbest bırakılmıştır. Dolayısıyla sırf bakma ile haramlık meydana gelmez. Bakmanın haramlık oluşturmayacağını kabul edenler bu hadisler hakkında “Bu konuda gelen haber zayıftır” demiştir. Dârekutni de şöyle söylemiştir: “Dendi ki İbn Mes‘ûd’dan gelen hadis mevkuftur. Bakma eylemi, cinsel ilişkiden kinaye olması ihtimali taşımaktadır.”²⁰⁶ Ayrıca Abdullah b. Mes‘ûd hadisi hakkında Emrullah Dumlu şu hususa işaret etmiştir: “Tespit edebildiğimiz kadarıyla bahse konu rivayet, hadis kaynaklarında Hz. Peygamberin değil, İbn Mes‘ûd’un sözü olarak nakledilmektedir.”²⁰⁷

Hanefîler ayrıca sahabe uygulamasından da delil getirmişlerdir. Buna göre Hz. Ömer (r.a.) oğluna bir cariye hediye etmiş ve “Ona dokunma. Çünkü ben onun avret mahallini gördüm. Sana helal olmaz”²⁰⁸ demiştir. Dolayısıyla Hz. Ömer’in bu sözü ile bakma fiilinin hısımlık ve hürmet oluşturduğunu ifade ettiği kabul edilmiştir. Başka bir rivayete göre ise “Hz. Ömer, kendisine ait bir cariyesinin elbisesini çıkarttırıp ona bakmış, bilahare oğullarından biri bu cariyeyi kendisine hibe etmesini istemiş o da: ‘O sana helal değildir.’ cevabını vermiştir.”²⁰⁹

Hanefîler bu noktada toplumun yüce menfaatlerinin, zinanın yasaklanmasını gerekli kıldığı gibi zinayı çağıran öncüllerinin de yasaklanmasını gerektirdiğini, dolayısıyla dokunma ve bakma fiillerinin de zinayı önleyici bir tedbir olarak ihtiyaten hürmet oluşturan fiiller sınıfına dahil etmek gerektiğini kabul etmişlerdir.²¹⁰

Zinaya sebebiyet veren fiillerin sıhrî haramlığa neden olmadığını savunan Şâfiî mezhebine göre ise sahih kabul edilen görüşe göre şehvetle öpme, dokunma, fiziksel temasta bulunma ve tenasül uzvuna bakma gibi eylemlerle hürmet-i müsâhere sabit olmaz. Bu çerçevede Şâfiî fakîh İmrânî şu

---

205 Kudûrî, *Tecrid*, IX, 4462.

206 İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, IX, 533.

207 Dumlu, “Hürmet-i Müsâhere”, 205.

208 İmam Mâlik, *Muvatta*, Nikâh, 35.

209 İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, III, 479-480, No: 16217-16231; Şeybânî, *el-Asl*, X, 318-319; Kudûrî, *Tecrid*, IX, 4462.

210 Kasanî, *el-Bedâi*, III, 426.

açıklamada bulunmuştur: “Adam şehvetle kadının avret yerine baksa, müsâhere veya rabîbe hürmeti gerçekleşmez. Sevrî ve Ebû Hanîfe (rahimehumullah) ise bununla haram olduğunu söylemişlerdir. İmam Şâfiî’nin meşhur olmayan başka bir görüşünün de bu yönde olduğunu Mes‘ûdî söylemiştir. Bu konuda bizim delilimiz şudur: “Bedenin bir kısmına bakmakla hürmet taalluk etmez. Yüzüne bakınca nasıl ki hürmet sabit olmuyorsa burada da durum aynıdır.”²¹¹

Hanbelîlere göre tenasül uzvuna bakmakla hürmet-i müsâhere sabit olur ancak İmam Ahmed’den diğer bir rivayete göre ise hürmet sâbit olmaz.²¹² İbn Kudame konuyu genel olarak ele almış ve mezhepler arası görüş birliklerinden ve ihtilaflardan şu şekilde söz etmiştir: Ashâbımızdan bazısı şöyle demiştir: “Tenâsül uzvuna veya diğer bölgelere şehvetle bakma arasında fark yoktur. Sahih olan görüş ise bunun hilâfinadır. Genital bölge harici bölgeler bunun üzerine kıyas edilemez. Çünkü aralarında fark vardır. Yüze bakmanın hürmeti gerektirmediğine dair bir ihtilaf bilmiyoruz. Bedenin geri kalan kısmı da böyledir. Aynı şekilde bakma şehvetsiz gerçekleşirse de hürmet gerektirmediğine dair ihtilaf yoktur. Çünkü bundan daha yüksek mertebede olan dokunma eğer şehvetsiz olursa hürmet gerektirmez. Bakma ve dokunmadaki tartışma, faydalanma çağına yaklaşmış veya ulaşmış kimseler için geçerlidir. Bu yaş, kız çocuklarında dokuz yaş ve üzeridir. Çocuklarda bu haramlık sabit olmaz. Ahmed’den yedi yaşında kız çocukları hakkında şu rivayet gelmiştir: ‘Adam eğer kız çocuğunu öperse, kızın annesi ona haram olur.’ Kâdî dedi ki: ‘Bu kendisiyle birlikte şehvetin bulunduğu bir yaşa hamledilme ihtimali taşır.’ Bir kadının, adamın cinsel uzvuna şehvetle bakmakla hürmet oluşmasının hükmü adamın ona bakmasındaki hükümle aynıdır. Ahmed buna şöyle hüküm vermiştir: Bu haramlığı gerektiren bir manadır. Adam ve kadın cimâdaki hüküm gibi denk olmuştur. Kadının öpmesi veya dokunması da şehvetle olursa bizim zikrettiğimiz hükümlerin aynısını ihtiva eder.”²¹³

Burada hem Şâfiî hem Hanbelî alimlerden bir görüş verilmiştir. İkisinin de ortak özelliği şudur: Yüze veya bedenin başka bir bölümüne kıyas edilerek kadının tenasül uzvuna bakmanın da hürmet oluşturmayacağını ifade eden alimler olmuştur. Ancak burada şu da dikkati çekmektedir ki Hanbelî mezhebi içerisinde bakmanın hürmet oluşturup oluşturmamasına dair ihtilaf bulunmaktadır.

---

211 İmrânî, *el-Beyân*, IX, 251.

212 Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 78.

213 İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, IX, 533.

Zira, İbn Kudâme kadının tenasül uzvuyla bedeninin geri kalanının farklı olduğunu ve bunları kıyas etmenin uygun olmadığını dile getirmiştir. Ayrıca İmam Ahmed'den de cinsel uzva şehvetle bakmanın haramlığa sebebiyet verdiğini söylediğini nakletmiştir.

Hanefî ve Mâlikîler zinaya sebep olabilecek şehvetle öpme, dokunma gibi fiillerin rabîbenin haramlığının sübûtunda etkili olduklarını söyledikleri gibi bakma fiilini de bu kategoride değerlendirdikleri görülmektedir. Şâfî mezhebine gelince, hürmet oluşmasına etki etmede dokunma fiili bakma fiiline kıyasla daha güçlü bir neden olarak görünmekteyken, dokunma eylemi bile onlara göre hürmet-i müsâhereye sebep olmamaktadır. Bu nedenle bakma fiilini de haramlığın bir sebebi saymamaları kendi görüşleri içerisinde tutarlı görünmektedir.

2.5. Zifaktan Önce Annesinin Ölümüyle Rabîbe'nin Haramlığının Sübûtu

İhtilaflı olmakla birlikte, zina veya şehvetle dokunma/bakma gibi fiilleri zifaf olarak değerlendiren mezheplerin bulunduğu önceki bölümlerde değinilmişti. Bu bağlamda ele alınan mesele ise şudur ki adam karısıyla zifafa girmeden önce eşi vefat ederse, karısının ölümü zifaf hükmünde değerlendirilebilir mi? Yahut kadının ölümü zifaf yerine geçmez ise bundan ötürü adamın, kadının kızıyla yani rabîbesiyle evlenmesi caiz olur mu? Bu konuda cumhurun görüşü ölümün zifaf yerine geçmeyeceği şeklindedir. Ancak Zeyd b. Sabî ve bazı fakihler ise ölümü zifaf olarak değerlendirmiş ve dolayısıyla rabîbeyi de üvey babasına haram olarak görmüşlerdir. Hanbelî alimi İshak b. Mansûr el-Kevsec (ö. 251/865) konuyla ilgili şu açıklamada bulunmuştur: “Beraberlik yaşamadan önce kadının ölümüyle kızının haram olmasına dair meselede iki rivayet vardır: Bunlardan birincisine göre rabîbe haram olur. Zeyd b. Sâbit bu fetvayı vermiştir. Hanbelîlerden Ebu Bekr'in tercihi de budur. Çünkü kadının iddet beklemesinde ve mehri tam olarak verme hususunda ölüm cinsel ilişki gibi değerlendirilmektedir. Bu durumlarda ölüm beraberliğin yerine geçmiş olduğu için rabîbenin haram olmasında da beraberliğin yerine geçer, demişlerdir. İkinci rivayete göre ise bu durumda rabîbe haram olmaz. Bu Hz. Ali'nin görüşüdür, alimlerin çoğunluğunun görüşü de budur. Hatta İbn Münzîr bu konuda icma olduğunu söylemiştir, tercih edilen görüş de budur.”²¹⁴

---

214 Ebû Ya'kûb İshâk b. Mansûr b. Behrâm el- Kevsec el-Mervezî, *Mesâilu'l-İmâm Ahmed ve İshâk b. Râheveyh.* (Medine: İmâdetu'l-Bahsi'l-İlmî, 1425/2002), IX, 4604.; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, VII, 112.; Mekkî b. Ebî Tâlib, *el-Hidâye*, II, 1272.

Yukarıdaki bilgilere ek olarak İbn Kudâme şöyle demiştir: “İbn Münzir dedi ki; alimlerin çoğu, adam bir kadınla evlenir de, kadınla beraberlik yaşamadan önce boşanırsa veya kadın ölürse, adamın, kadının kızıyla evlenmesinin helal olduğunda icma etmiştir. İmam Mâlik, Sevrî, Evzâî, Şâfi’î, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râheveyh, Ebû Sevr ve onlara tabi olanlar da aynı fetvayı vermişlerdir. Çünkü Allah-u Teâlâ Nisâ suresi 4/23. ayette buyurdu ki:

{مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ...} “Kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur...” Bu ayet zayıf bir kıyas sebebiyle terk edilemeyecek bir nasstır. Rabîbe, zifaktan önce talak gerçekleştiğinde haram olmadığı gibi bu durumda da haram olmaz. Ölüm helal kılma hususunda, kadının muhsan vasfını kazanmasında ve üç hayız iddetinde duhûl yerine geçmez. Bir yönüyle ölümün zifafın yerine geçmesi, başka bir yönden onun yerine geçmemesinden evla değildir. Ölüm her yönüyle zifafın yerine geçse bile, ayet-i kerîme ve Hz. Peygamber’in (sav) gerçek zifafî şart koşan açık nassları, kıyasla veya onun dışında bir şeyle terk edilemez.”²¹⁵

Bu ifadelerden şu sonuca ulaşılmaktadır: Zeyd b. Sâbit ve birkaç fukahâ haricinde, cumhura göre cinsel ilişkiden önce vuku bulan ölüm zifaf yerine geçmez yani rabîbe, annesiyle zifaf yaşanmamış olduğu için üvey babasına haram olmaz.

2.6. Zifafın Ayette Zikredilmesinin Hikmet-i Teşri’i

Ayette, rabîbenin haram olması için zikredilen iki şarttan söz edilmişti, bunlardan birincisi rabîbenin üvey babasının evinde bulunması, ikincisi ise adamın, rabîbenin annesiyle zifafa girmiş olması kaydıdır. Daha önceki bölümlerde açıklandığı üzere fukahânın büyük çoğunluğu rabîbenin hücrede bulunma kaydını şart olarak görmemekte ve genel olan durumu ifade etmek için ayette zikredildiğini söylemektedirler. Duhûl kaydına gelince o, rabîbe için zorunlu bir şarttır ve alimler, bu şartın zikredilmesinin bazı hikmetleri içinde barındırdığını ifade etmişlerdir. Hanefî fakîh Zeynüddin er-Râzi (ö. 666/1268) tefsir eseri *Es’iletü’l-Kur’ân* adlı eserinde bunu şöyle dile getirmiştir:

“فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ”, “Eğer onlarla (annelerle) zifaf girmiş değilseniz, (nikâh

215 İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, VII, 112; ‘Abdurrahman el-Makdisî, *eş-Şerhu’l-Kebîr*, VII, 477; İbnu’n-Neccâr, *Ma’ûnetu ‘Ulî’n-Nühâ*, IX, 88.

ortadan kalktığında) kızlarını almanızda size bir sakınca yoktur.” ayet-i kerîmesinde duhûlün zikredilmesindeki fayda nedir, diye soracak olursa faydası şudur: Hücre kaydında olduğu gibi, zorunlu bir şart olarak değil de çoğunluk ve adete göre zikredilmiş olduğu zifaf kaydı için de düşünülmesin diye ayette bu şekilde kullanılmıştır.”²¹⁶

Şâfiî fakîh Demîrî (ö. 808/1405) ise rabîbenin annesinin nikâhla haram olurken rabîbenin haramlığında duhûlün de şart koşulmasının nedenini şu şekilde açıklamıştır: “Anne ve kız arasındaki fark şudur, adam nikahtan sonra kadının annesiyle konuşmakta mecbur olabilir, ayrıca annesi kızının işleriyle ilgilenen kişidir. Bu sebepten dolayı, Şâri‘ nikâh akdiyle beraber anneyi haram kılmıştır, bu haram kılma, kadına damadıyla halvette olabilme imkanı verir. Ayrıca kızının işleriyle ilgilenmesine de imkan sağlamıştır. Ancak kızı annesinin işleriyle pek ilgilenemez. Bu sebepten dolayı duhûlle haram olmuştur.”²¹⁷

Bu meseleyi başka bir yönden ele alarak annelerin çocuklarına karşı daha merhametli olduğunu, eşiyle ilişki yaşamadan annesiyle evlenmek isteyen bir adamın olması durumunda kızın sıla-i rahimi kesebileceğini, annenin ise böyle bir durumda evladiyla görüşmeye devam edebileceğini söyleyen alimler de olmuştur. Örnek vermek gerekirse annede kızlarına karşı bir yumuşaklık, muhabbet vardır, kızlarda ise annelerine karşı bu yoktur. Kızın haram olmasında anne ile beraberlik şartlandırılmıştır. Çünkü kocasıyla beraberlik yaşadıktan sonra kızıyla evlenmesine razı olur. Kızda ise durum böyle değildir. Kocanın, beraberlikten önce annesine yönelmesinden bir uzaklaşma doğar. Bu da sıla-i rahimi kesmeye sebep olur. Bu sebepten dolayı annenin haramlığında cinsel ilişki şart koşulmamıştır.”²¹⁸

Anne, kocası tarafından zifaktan önce boşanmış olması durumunda kızına karşı bir nefret, bir noksanlık ve kıskançlık duymaz; kadınların adeti ve annelerin tabiatı böyle olduğu için(annenin eski kocası) kızıyla evlenebilir. Kızlar açısından ise durum böyle değildir. Kız, eğer kocası kendisini zifaktan önce boşar da annesiyle evlenirse, annesine karşı akrabalık ilişkilerini koparmaya kadar varabilecek kin ve nefret duyabilir. Akrabalık bağlarını koparmak ise haramdır. Dolayısıyla, kızıyla

---

216 Ebû ‘Abdillâh Zeynüddin Muhammed b. Ebî Bekr b. ‘Abdulkâdir er-Râzi el-Hanefî, *Enmûzecun Celîl fî Es’ileti ve’l-Ecvibeti ‘an Ğarâibi Âyi’t-Tenzîl* (Riyad: Dâru ‘Âlemi’l-Kutub, 1413/1991), 66.

217 Ebû’l-Bekâ Muhammed b. Mûsâ ed-Demîrî, *en-Necmu’l-Vehhâc* (y.y: 2004), VII, 159.

218 el-Cubbî (ö.5. h.yüzyıldan önce), *Şerhu Ğarîbi Elfâzi’l-Mudevvene* (Beyrut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 2005) 102.

sadece akit yapmanın annesiyle evlenmeyi haram kılması, yasaklanmış bulunan akrabalık bağlarını koparmaya engel olmuş olur ve anneyle kızı arasında bağ devam eder. Bu, annenin evlenip de kocasıyla zifafa girmesi durumundan farklıdır. Bu durumda kocanın rabîbesiyle evlenmesi haram olur. Çünkü anneyle kocası arasındaki olay kesinleşmiş ve onun kızı sanki kocasının kızı gibi olmuştur.²¹⁹

Ömer Nasuhî Bilmen, *Kamus*'unda şu ifadelerle yer vermiştir: “Malumdur ki anneler, birçok haklarda ve haz veren şeylerde kızlarını kendi nefislerine tercih ederler. Ancak kızlar böyle değildir. Kadın, zifaktan önce ayrıldığı eşi kızıyla evlense o kadar üzülmez. Ancak zifaf gerçekleşince kocasına olan sevgisi artmış ve kesinleşmiştir, bu durumdayken eşinin kadının kızıyla evlenmesi ise akrabalık bağını kesmeye sebep olur. Kat'ı rahim haram olduğu için ona sebep olan bu nikah da haram olmuş olur.”²²⁰

Bu açıklamalardan anlaşıldığı üzere alimler iki yönden konuya yaklaşmıştır. Birincisi, anne, kızının ihtiyacı olduğunda yardıma gelir, sık sık ziyaret edebilir, bu yüzden de nikâh akdiyle duhûl şartı olmaksızın damadına haram kılınmıştır. Bir diğer ifade ise aile bağlarını zedeleyecek bir durumun açığa çıkmasını engellemek için annenin nikahla haram kılındığını ifade etmektedir.

---

219 Kâsânî, *Bedâi'*, II, 257; Zeydan, *el-Mufasssal*, VII, 393.

220 Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 81.

3. BÖLÜM: RABİBE KAVRAMI ETRAFINDA ŞEKİLLENEN FIKHÎ MESELELER

I. Eşin Annesiyle Evlenmek

Eşin annesiyle evlenilmesinin hükmü rabîbe ile yakından alakalı bir meseledir. Nitekim bu hususla ilgili ortaya çıkan ihtilafların asıl sebebi, Nisâ Sûresi 4/23. ayette rabîbe için zikredilen “duhûl” kaydının, rabîbeden hemen önce geçen “kadınlarınızın anneleri” ibaresi için de geçerli olup olmadığı üzerine şekillenmektedir. Başka bir ifadeyle, ma’tûfta yani ‘rabîbede’ bulunan duhûl kaydıyla ma’tûfun aleyh konumunda olan, rabîbeden önce zikredilen ‘kadınlarınızın anneleri’ lafzının da bu kayıtlı kayıtlarıp kayıtlanamayacağı ihtilafa neden olmuştur. Bu usul farklılığından kaynaklanan ihtilaf sonucunda, temelde üç farklı görüş ortaya çıkmıştır. Eşin annelerinin de tıpkı rabîbe gibi duhûl kaydına dahil olduğunu savunan görüşe göre kayınvalidenin haram kılınması için nikâh akdi yeterli görülmemekte ve kızı ile zifafın gerçekleşmiş olması şartı aranmaktadır. Bu görüş, Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Zübeyr, İbn Mes’ûd ve Mücahid’e nispet edilmiştir. İkinci görüş sahiplerine göre ise, kadınların anneleri ayette mutlak olarak zikredilmiştir, herhangi bir kaydı bulunmamaktadır. Rabîbenin kaydı kendinden önce gelen cümleyi kayıtlayamaz, böylece sırf kızıyla evlenme akdinin yapılması, kayınvalideyi damadına haram kılar. Bu görüş İbn Mes’ûd’dan ve İbn Abbas’tan rivayet edilen ikinci bir görüşe göre, İbn Ömer, Câbir ve İmran b. Husayn ile pek çok tabîinden rivayet edilmiştir. Hanefiler, Şâfiîler, Mâlikîler ve Hanbelîler de bu görüştedir. Üçüncü görüşün sahibi Zeyd b. Sâbit’tir. O, ölümle yahut boşanma ile olan ayrılık arasında fark olduğunu dile getirmiştir. Daha önce zikredildiği gibi, Zeyd b. Sâbit, ölümün duhûlün yerine geçtiğini, eğer rabîbenin annesi zifaf öncesi vefat ederse, rabîbenin haram olacağını savunmaktadır. Burada da eğer boşanma ölümünden kaynaklanmakta ise anne damada haram olurken, zifaktan önce boşama ayrılığında nikâh akdini yeterli görmemekte ve kayın valideyle evlenmeyi caiz görmektedir. Bu bağlamda söz konusu üç görüşün delillerini ele almak yerinde olacaktır.

1. Kızıyla Zifafa Girmediği Sürece Kayınvalidenin Damada Helal Olması Görüşü

Bu konuda klasik eserlerde genellikle Hz. Ali’den gelen şu rivayet örnek verilmektedir:

“Hallas’tan rivayetle Hz Ali’ye; bir kadınla evlenip beraberlik yaşamadan önce ayrılan adam, karısının annesiyle evlenebilir mi, diye soruldu. Hz. Ali dedi ki: “İkisinin tek hükmü vardır. Tek bir

kanalda gitmektedirler. Eğer kızla beraberlik yaşamadan önce boşamışsa annesiyle evlenebilir, annesiyle evlenip beraberlik yaşamadan önce ayrılırsa, kızıyla evlenebilir.”²²¹

Bu rivayete karşı İbn Battal karşıt görüş ifade ederek şu açıklamada bulunmuştur: Seleften bir grup demiştir ki: “Anne ve rabîbe denktir. Birinden biriyle beraberlik yaşamadıkça, biri diğerini haram kılmaz. Oysa bu yanlış bir Kur’an te’vilidir. Demişlerdir ki;

{وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ} [النساء: 23]

ayetindeki manaya göre duhûl şartı anne ve rabîbeleri beraber kapsamaktadır. Hallas’tan, Hz. Ali’den, İbn Abbas’tan bu konuda rivayet vardır ve bu İbn Zübeyr’in de sözüdür. Bu, fetva ulemasından kimsenin benimsemediği bir görüştür. Hallas’ın Hz. Ali’den naklettiği rivayeti, hüccet olarak kabul görmemektedir. Çünkü hadis uleması onun rivayetlerini sahih kabul etmemişlerdir.²²²

Karısının annesi, eşiyle beraberlik yaşayınca kadar haram olmaz. Bu görüş Hz. Ali’den, İbn Mes’ûd’dan ve Câbir’den rivayet edilmiştir ki onlar

{وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ} [النساء: 23]

ayetini delil getirmişlerdir. Ayet, kadınlarınızın annelerini zikretmiş, haram olma konusunda rabîbeleri atıf edatıyla bunlara bağlamıştır. Sonra da bu iki cümleyi zifaf şartıyla devam ettirmiştir. Böylece duhûl şartı ikisini de kapsamıştır. İkisinin haramlığını da zifaf ile kayıtlamışlardır. İbn Mes’ûd daha sonra, bu görüşten rücû’ etmiştir.²²³

Bu görüşü savunanların İbn Zübeyr’den naklettikleri delilleri ise şu şekildedir: San’a kadısı Semmak b. Fadl’a isnadla şöyle rivayet edilmiştir; İbn Zübeyr demiştir ki: “Rabîbe ve anne eşittir. Onlardan birisiyle zifafa girmediği sürece, (eşinden ayrıldığında) erkeğin diğeriyle evlenmesinde bir beis yoktur.”²²⁴

Şunu belirtmek gerekir ki, İbn Abbas’tan gelen iki farklı rivayet bulunmaktadır. Kayınvalideyi zifaf ile haram kılan görüşü aşağıda verilmiştir. Annenin haram olması için nikâh akdinin yeterli

---

221 Taberî, *Câmi’u'l-Beyân*, VIII, 145; İbnu'l-Munzir, *Tefsîru'l-Kur’ân*, II, 627; Ebû Muhammed ‘Abdurrahman b. Muhammed b. Ebî Hâtim er-Râzî, *Tefsîru'l Kur’âni’l-‘Azîm* (y.y: Mektebetu Nizâr Mustafâ el-Bâz, 1998), III, 911.

222 İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, VII, 206.

223 Zeyla’î, *Tebyînu'l-Hakâik*, II, 102.

224 İbn Ebî Hâtim, *et-Tefsîr*, III, 912; Abdurrezzâk, *el-Musannef*, V, 318.

olduğunu ifade ettiği görüş ise cumhurun delillerinde zikredilecektir.

Müslim b. Uveymir'den rivayet edildiğine göre babası onu Taif'te bir kadınla evlendirdi. O diyor ki: Kayın pederim vefat edip de evlendiğim kadının annesinden ayrılana kadar evlendiğim kadına dokunmadım. Kadının annesinin çok malı vardı. Babam: “Onun annesiyle evlenebilir misin?” dedi. İbn Abbas'a sordum ve hadiseyi ona anlattım, İbn Abbas: “Annesiyle evlen” dedi.²²⁵

Bu rivayetlerde görüldüğü üzere Hz. Ali, İbn Zübeyr, İbn Abbas gibi sahabeler, annenin, tıpkı rabîbe gibi kendisinden sonra zikredilen duhûl kaydına tabi olduğunu, böylece kızıyla beraberlik yaşanmadıkça, bir ayrılık vuku bulduğunda kayınvalidenin damada helal olacağını savunmuşlardır.

2. Mücerred Nikâh Akdiyle Annenin Damada Haram Olması Görüşü

Cumhur kızıyla sırf nikâh akdinin bulunması sebebiyle annenin damada haram olması ile ilgili olarak karısının usûlüyle evlenmesinin erkeğe haram olması için eşiyle zifafa girmiş olma şartının aranmadığı ve mücerred nikâh akdinin, karısının usûlünün haramlığını sabit kıldığı görüşündedir. Hz. Ali'nin görüşünde olanlar ise Nisâ Sûresi 4/23. ayetteki duhûl kaydının hem anne hem rabîbe için geçerli olduğunu savunmaktadırlar. Karşıt görüşü savunan ulemânın bu konu hakkındaki görüşleri ise aşağıdadır.

Maverdî de konuyu şu şekilde özetlemektedir: Adam kadınla evlense; ona nispet edilenlerden üç sınıf haram olur. En üstü annelerdir. Ortası kızlardır. Denk sınıf ise kız kardeşler, teyzeler ve halalardır. Kadında nikah akdi devam ettiği müddetçe bu kadınların hepsi muharremâttır. Eğer ölüm, boşanma veya fesihle herhangi bir şekilde bu nikah akdi ortadan kalkarsa; bu haram olan kadınlar üç kısma ayrılır: Birincisi, eşiyle evlilik akdi sonlandıktan sonra, ister onunla beraberlik yaşamış olsun ister yaşamasın helal olan kadınlardır; onlar kız kardeşler, teyzeler ve halalardır. Haram olmalarının sebebi hepsini bir nikah altında toplamanın haramlığındandır, ebedi olarak haram olmalarından değildir. İkinci kısım, ister nikâh akdi bitsin ister bitmesin, karısıyla beraberlik yaşasın veya yaşamasın ona helal olmaz. Bunlar annelerdir. Akitle ebediyyen haram olurlar. Üçüncü kısım ise eşiyle ayrıldıktan sonra beraberlik yaşamadıysa helal olan kısımdır. Beraberlik yaşadıysa haram olmaktadır. Bunlar rabîbelerdir. Rabîbenin annesiyle beraber tek nikah altında toplanması haram

---

²²⁵Hımn, *İslam Hukukunda Yöntem Tartışmaları*, 441.

olur. Akitle ebediyyen haram olan annelerin hilafına, zıfafla annesinin kocasına ebediyyen haram olur. Bu sahabe, tabiûn ve fukahânın cumhurunun görüşüdür. Ali b. Ebi Talib, Abdullah b. Zübeyr ve Mücahid'den rivayet edildiğine göre anneler de rabîbeler gibidir, duhûl olmadan haram olmazlar. Beraberlikle anneyi haram kılmada ve annelerin rabîbelerle birlikte değerlendirilmesinde de Nisâ 4/23. ayeti delil göstermişlerdir.²²⁶

Zeyd b. Sabit'ten rivayet edildiğine göre ise adam eşinden boşanarak ayrılırsa, duhulün gerçekleşmiş olması durumunda tıpkı rabîbede olduğu gibi annesi ona haram olur. Eğer karısı ölmüşse, kayınvalidesi, rabîbenin hilafına beraberlik yaşamamışsa bile haramdır. Çünkü ölüm, mehrin tamamının verilmesinde beraberlik yaşanan kimse gibi değerlendirilir. Bu noktada Zeyd b. Sâbit'in iki görüşten farklı bir yol izleyerek, zifaktan önce ölüm ayrılığı ve boşanma ayrılığı arasında ayrım yaptığı görülmektedir. Nitekim Zeyd b. Sâbit şayet ayrılma boşama ayrılığı ise Hz. Ali gibi anneye evlenmeyi caiz görmektedir. Eğer ölüm ayrılığı ise ölümü zıfaf olarak değerlendirdiği için anneyi damada haram kabul etmektedir. Kâdî Abdülvehhâb onun görüşünü şu şekilde zikretmiştir: Zeyd b. Sabit (r.anh) şöyle demiştir: “Beraberlikten önce boşanırsa annesiyle evlenmesi caizdir. Beraberlikten önce kadın ölse annesiyle evlenmesi caiz değildir.” Çünkü o, ölümü duhûl gibi kabul etmiştir.²²⁷

Konuyu açıklayıcı bir şekilde ele alan Kurtubî de bu konuda şunları dile getirmiştir: “Selefin cumhuru, annenin kızıyla nikâh akdi yapıldığı zaman direkt olarak haram olduğunu, kızın ise anneye beraberlik yaşandığı zaman üvey babasına haram olduğu görüşünü kabul etmişlerdir. Fetva imamlarının hepsi bu şekilde fetva vermiştir. Seleften bir topluluk anne ile rabîbenin denk olduğunu, ikisinden birinin, diğeriyle beraberlik olmadan haram olmadığını söylemişlerdir. (وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ) ayet-i kerîmesinin manası ile ilgili olarak duhûlün hem anneleri hem kızlarını kapsadığını söylemişlerdir. Hallâs bunu Ali b. Ebi Talib'den rivayet etmiştir. İbn Abbas, Câbir ve Zeyd b. Sabit'ten de rivayet edilmiştir. İbn Zübeyr ve Mücahid'in fetvası da böyledir. Mücahid, iki lafız için de murad edilen husus beraberliktir, demiştir. Cumhur ise buna muhalefet etmiştir. Hüküm ve fetva da buna göredir. Hallâs'ın Hz. Ali'den rivayeti ise delil olarak sunulmaz. Hadis ilmi ehlinin yanında rivayeti sahih değildir. Hz. Ali'den sahih olan görüş ise cumhurun görüşüdür. İbn Cüreyc dedi ki: Atâ'ya dedim ki;

226Mâverî, *el-Hâvî'l-Kebîr*, IX, 206-207.

227Kâdî 'Abdülvehhâb, *'Uyûnu'l-Mesâ'il*, s. 309-310

bir adam kadını görmeden evlense, sonra beraberlik yaşamadan ayrılrsa, o adam için karısının annesi helal midir? Dedi ki; hayır, o nikahın haramlığı annesine geçmiştir, ister beraberlik yaşasın ister yaşamasın fark etmez.”²²⁸

İmam Şâfiî, *el-Ümm* adlı eserinde soru cevap şeklinde ayetteki annelerin kapsamını göstererek ve anneyi mücerred akitle haram kılınmasının nedenini açıklayarak şu hususlara işaret etmektedir: “Ona şöyle sordum: “Kızla beraberlik yaşamasa dahi bir kadınla evlense, onun annesi, annesinin annesi ve diğer büyük nineleri de haram olur, değil mi?” “Evet” dedi. “Şayet anneye evlense; kadın ölünceye kadar veya ondan ayrılınca kadar beraberlik yaşamasa, kızı ona helal olur mu?” dedim. “Evet” dedi. “Neden ikisini ayırdın ve rabîbede; hem nikah ve hem beraberlikle, annede ise sadece akdin varlığıyla, beraberlik olmaksızın haram kıldın?” dedim. Şöyle dedi: “Allah-u Teâlâ anneye beraberlik olmaz ise, rabîbeyi helal kıldı ve anneyi mübhem bıraktı. İkisini bu yüzden farklı gördüm. “Neden anneyi üvey evlada kıyas etmedin? ” dedim. Dedi ki: “Allah-u Teâlâ anneyi kapalı (mübhem) bırakınca biz de bunu mübhem bıraktık. Beraberlik olmaksızın anneyi helal kıldık. Rabîbede ise duhûl şartı koydu. Bu, Allah’ın vazetmiş olduğu hükümdür.”²²⁹

İmam Şâfiî annenin mübhemliği konusunda da “Allah’ın haram kıldığını haram kılar ve Allah’ın özellikle helal kıldığını helal kılarım. Her bir hükmü yerinde kullanırım.” ifadesiyle rabîbede olduğu gibi annede de neden duhûl kaydını geçerli görmediğini açıklamıştır.²³⁰ Aşağıda, daha sistematik sunulması açısından cumhurun delilleri farklı başlıklar altında ele alınacaktır.

2.1. Cumhurun Ayet-i Kerîme Delili

Hiz. Ali’nin görüşünü savunan alimler Nisâ 4/23. ayeti delil göstermiş, cumhur da yine aynı ayet ile karşıt görüşlerini ifade etmiştir. Nitekim İmam Muhammed eş-Şeybânî ayetle ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur:

وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَالزَّوْجَاتُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ...

ayetinde, adam bir kadınla evlense ve kadınla zifaf olmadan önce kadın vefat etse veya

---

228Kurtubî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, V, 106.

229Şâfiî, *el-Ümm*, VI, 402.

230Şâfiî, *el-Ümm*, VIII, 69.

boşansalar, her ne kadar uzak olsa bile annesi veya annesinin annesi, eşiyle beraberlik yaşamış olsun veya olmasın, damada helal olmaz, haramdır.²³¹

Ayet-i kerîmedeki duhûl vasfının sadece rabîbelere ait olduğunu İbn Hazm şu şekilde delillendirmiştir: “Allah’ın ‘üvey kızlarınız’ ifadesi ‘haram kılındı’ ifadesine matufur. ‘Yanınızda kalan’ ifadesi ise üvey kızların sıfatıdır. ‘Kendileriyle zifafa girdiğiniz kadınlarınız’ ayeti ise üvey kızların sılasıdır. Bunun dışında olması caiz değildir. Eğer ‘kendileriyle zifafa girdiğiniz kadınlarınız’ ayeti ‘kadınlarınızın anneleri ayetine raci olsaydı, ayetin dizilişi şöyle olurdu:

وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ مَنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ ‘kendileriyle zifafa girdiğiniz kadınlarınızın anneleri...’. Halbuki, cümlenin böyle olması imkansızdır. O halde duhûl kaydının, rabaîbde olması sahihtir, kadınlarınızın annelerine raci olması mümkün değildir.²³²

İbn Kayyim el- Cevziyye’nin bu konudaki ifadesine göre bir grup {اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ} lafzında, bu kayıt, kadınlarınızın annelerinin ve rabîbelerin vasfıdır demişlerdir. Buna göre kızıyla beraberlik yaşadıktan sonra annenin haram olduğunu söylemişlerdir. Ancak kelamın nazmı bu görüşü reddeder. Bu, matufun, sıfatla mevsuf arasına girmesi demektir. Kuran’ın indirildiği dilde bu şekilde vasıflama yoktur.²³³

Burada ma’tûftan kasıt, sonradan zikredilmiş olan rabîbedir, duhûl de rabîbeden sonra zikredildiği için onun kaydıdır. Bu sıfatın kendinden önce zikredilen, matufun aleyh konumunda olan ‘kadınlarınızın anneleri’ lafzına ait olmadığını, duhûl kaydının ikisine birden raci olamayacağını ifade etmiştir. Ayrıca İbn Kayyim, Kur’an’da böyle bir kelime diziminin olmadığını ifade etmiştir.

İbnu’l-Münzir, bu ayet-i kerîme hakkında Allahu Teâlâ’nın zikrettiği herkesin haram olduğuna ilim ehlinin icma ettiğini, adam bir kadınla evlense sonra boşansa veya kadın ölse, kadınla beraberlik yaşasın veya yaşamasın annesinin her halükarda haram olduğunu söylemiştir. Beraberlik yaşamasa veya beraberlik yaşamadan ayrılrsa, kadının kızı ona helaldir, demiştir.²³⁴

231Şeybânî, *el-Asl*, IV, 361.-362

232Hınn, *İslam Hukukunda Yöntem Tartışmaları*, 442.

233İbnu’l-Kayyim, *Zâdu’l-Me’âd*, V, 111.

234Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Münzir en-Nisâbü’rî, *el-İknâ’* (y.y: 1408H.) I, 305; Kanâzi’î, *Tefsîru’l-Muvatta’*, I, 349.

Şâfiî fakîh Semîn el-Haleb (ö. 756/1355) tefsirinde şöyle demektedir: “{مِنْ نِسَائِكُمْ} rabîbelerle alakalıdır. Manası, beraberlik yaşanan kadından olan rabîbe, kadının kocasına haramdır, demektir. Beraberlik yaşamadıysa rabîbe helal olur. Eğer dersen ki, duhûl kaydının {وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ} eşlerinizin annelerine bağlanması caiz midir? Derim ki, hayır caiz değildir.”²³⁵

İmam Mâturîdî'nin bu konudaki ifadeleri ise şu şekildedir:

(. . . وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّائِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّائِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ) ayetinde karısından ayrılınca kadar beraberlik yaşamadığında, kadının annesi hakkında ihtilafa düştüler. Bizim ashabımız: “İster annesiyle beraberlik yaşasın, ister yaşamasın kadının annesi haramdır” dedi. Diğerleri ayetin sonundaki beraberlik şartı hem anneye hem rabîbeye aittir, bunlardan herhangi biriyle beraberlik yaşamazsa, ayrıldığı zaman diğeriyle evlenmesi helaldir, demiştir. Çünkü Allahu Teâlâ, kadınların annelerini ve rabîbeleri zikretti, sonra beraberliği şart koştu. Şartın her ikisine de bitişmesi vacip olur, demişlerdir.”²³⁶ “Delilimizden biri de, anneler lafzı zikredilmemiş olsa kelamın tam olup olmamasına bakarız, o zaman “beraberlik yaşadığınız kadınlarınızın kızları” kısmı kalır, bu ise tam bir kelamdır. Bu da kadınlarınızdan şartının kızları için geçerli olup anneleri kapsamadığını göstermektedir. İbn Abbas ve İmran b. Huseyn “أُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ” lafzının mübhem olduğunu söylemiştir.”²³⁷

Mâturîdî'nin eserinde bahsettiği, anne lafzının mübhem olmasıyla ilgili olarak bazı fakihlerin açıklamalarına da değinmek yerinde olacaktır. Nitekim Debûsî (ö. 430/1039) *Takvîmü'l-Edille* adlı eserinde İbn Abbas'tan (r.anh) ve Hz. Ömer'den (r.anh) şu rivayetleri nakletmiştir: İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre “Allah'ın mübhem bıraktığını siz de mübhem (kapalı) bırakın.” demiştir. Hz. Ömer “Allah'ın kitabında kadının annesi mübhemdir.” demiştir. Buradaki İbn Abbas'ın ‘mübhem bırakın’ ifadesini İbn Kudâme şöyle yorumlamıştır: “Ayetin hükmünü her halükarda genel bırakın ve zifafa girilen kadın ile girilmeyen arasında fark gözetmeyin.”²³⁸ Debûsî'ye göre rabîbede beraberlik kaydıyla haram kılma halindeki kayıt annede bulunmamaktadır ve bunun üzerine sonrakiler icma etmişlerdir. Anneler hakkındaki kadınlar, mutlak olarak zikredilmiştir. Rabîbeler hakkında ise

---

235Ebü'l-'Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrahim('Abdiddâim) el Halebî, *ed-Dürü'l-Masûn fî 'Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn* (Dimeşk: Dâru'l-Kalem), III, 642.

236Mâturîdî, *et-Te'vilât*, III, 93.

237Mâturîdî, *et-Te'vilât*, III, 95.

238Zeydan, *el-Mufasssal*, VII, 389.

beraberlik şart koşulmuştur. Mutlak olan, mukayyed üzerine hamledilmez.²³⁹

Ahmed b. Hanbel ise şöyle demiştir: “Allah’ın kitabında üç şey mübhemdir. Birincisi, ‘çocuklarınızın helalleri’ lafzıdır (Nisâ 4/23). İkincisi, babalarınızın nikahlandığı ile nikahlanmayın, ayetidir (Nisâ 4/22). Üçüncüsü de hanımlarınızdan olup hücrelerinizde beraber yaşadığınız üvey evlatlarınızdır. (Nisâ 4/23). Bir erkek, anneye evlendiğinde beraberlik yaşamazsa, isterse kızıyla evlenebilir. Eğer kızıyla evlendiyse beraberlik yaşasın veya yaşamasın bu kişi annesiyle evlenemez çünkü ayet-i kerimede “eşlerinizin anneleri” bu şekilde geçmiştir.”²⁴⁰

Sa’id b. Mansûr, İbn Mes’ûd’dan gelen rivayeti eserinde şu şekilde vermiştir: “Bir adam, Benî Şamh’dan bir kadınla evlendi, sonra kadının annesini gördü ve annesi, adamın daha çok hoşuna gitti. Bunun üzerine İbn Mes’ûd’a gitti ve şöyle dedi: “Ben bir kadınla evlendim, beraberlik yaşamadım, sonra annesi hoşuma gitti, kadından ayrılıp annesiyle evlenebilir miyim?” İbn Mes’ûd: “Evet” dedi. Kadından ayrıldı ve kadının annesiyle evlendi. Abdullah, Medine’ye geldi ve bu meseleyi Hz. Peygamber’in (sav) ashabına sordu. Onlar da ‘bu doğru olmaz’ dedi. Sonra tekrar döndü ve Beni Şamh’a geldi: “Evli olduğu kadının annesiyle evlenen adam nerede?” diye sordu. “Burada” dediler. “Eşinden ayrılın, bu Allah Teâlâ tarafından haram kılınmıştır” dedi.”²⁴¹

İbn Mes’ûd’dan rivayet edilen bir başka hadis ise şu şekildedir: “Bir adam İbn Mes’ûd’a sordu: Beraberlik yaşamadan önce karısından ayrılan bir adam onun annesiyle evlenebilir mi? “Evet” dedi. Adam karısının annesiyle evlendi ve çocuğu oldu. Sonra, İbn Mes’ûd, Hz. Ömer’in yanına gitti ve durumu sordu. “İkisinin arasını ayır” dedi. Kadının çocuk doğurduğunu söyledi. “On tane doğursa da ayır” dedi.”²⁴²

Bu noktada ulemânın ayet-i kerîme hakkındaki görüşleri aktarılmış; İbn Abbas, Hz. Ömer ve İbn Mes’ûd’un rivayetlerine de yer verilmiştir. Cumhurun sıkça kullandıkları ikinci delilleri ise Amr b. Şuayb hadisidir.

239Ebû Zeyd ‘Abdullâh b. Muhammed b. ‘Ömer b. ‘Îsâ ed-Debûsî, *Takvîmu'l-Edille fî Usûli'l-Fıkh* (y.y: 1421/2001), I, 146.

240Ahmed b. Hanbel, *Mesâ'ilü Ahmed b. Hanbel*, s. 234.

241Sa’id b. Mansûr, Ebû ‘Osmân Sa’id b. Mansûr el-Ĥorâsânî, *es-Sünen*, I, 218.

242Celâlüddin ‘Abdurrahmân b. Ebi Bekr es-Süyûtî, *Cem’u'l-Cevâmi’* (Kahire: Ezherü'l-Şerif, 2005), XV, 374.

2.2. Cumhurun Hadis-i Şerîf Delili

Daha önce rabîbenin haramlığı konusunda delil olarak kullanılan Amr b Şuayb hadisi, annenin nikahla haram kılınmasını da içinde barındırdığı için bu konuda bir delil olarak kabul edilmiştir. Hadis-i şerîf şu şekildedir: Evzâî'nin Amr b. Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesi Abdullah b. Amr b. As'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Herhangi bir adam bir kadınla evlense ve beraberlik yaşamadan önce kadından ayrılrsa veya kadın vefat etse kızıyla evlenmesinde bir beis yoktur. Herhangi bir adam, bir kadınla evlense, beraberlik yaşamadan önce kadından ayrılrsa veya kadın ölse, adamın bu kadının annesiyle evlenmesi helal olmaz.”²⁴³

Cessâs bu konuda *Âhkâmu'l-Kur'ân* isimli eserinde Hz. Peygamber'den şu hadisi şerifi zikretmiştir: “Biradam karısıyla beraberlik yaşamazsa, kadının kızıyla evlenebilir. Kim bir kadınla evlenirse beraberlik yaşasın veya yaşamasin annesiyle nikahlanması helal olmaz.” buyurdu. Hallas'tan rivayetle Hz. Ali: “Rabîbe ve annesinin haramlığı birdir, tek bir yol üzerine gider.” dedi. Cessâs, Hz. Ali'den gelen rivayetin, yukarıdaki hadisin hilafına olduğunu söylemiş ve Hz. Ali'ye göre anne de, kızıyla beraberlik yaşandığı zaman haram olur demiştir.²⁴⁴ Ayrıca Cessâs, beraberlik şartının, rabîbeler hakkında olup anneler için geçerli olmadığını dile getirmiştir.²⁴⁵

İmam Mâlik ise bu konuda şöyle demiştir: “Zeyd dedi ki: “Anne mübhemdir, hadis-i şerifte herhangi bir şart yoktur, şart getirilen husus üvey kız evlatlarla ilgilidir.”²⁴⁶

Kâdî Abdulvehhâb Hz. Peygamber'den “Adam bir kadınla evlense ve beraberlik yaşamadan önce boşansa, kadının kızıyla evlenebilir. Annesiyle evlenmesi caiz değildir.” hadisini zikrederek akit gerçekleştiği zaman, annesinin haram olması vacip olur çünkü akitte aslolan ilişkidir açıklamasını yapmıştır.²⁴⁷

Kâsânî, Kâdî Abdulvehhab'ın akitte aslolan ilişkidir, ifadesini şu sözlerle açıklamaktadır: Kadınla nikâh akdi yapmak onunla zifafa girmenin sebebidir. İhtiyatlı olunması gereken yerlerde

---

243 Cessâs, *Âhkâmu'l-Kur'ân*, II, 162; Mâturîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sunne*, III, 95; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VI, 569; Kâdî 'Abdulvehhâb, *el-İşrâf 'alâ Nuketi Mesâ'il-i'l-Hilâf*, II, 703.

244 Cessâs, *Âhkâmu'l-Kur'ân*, III, 72.

245 Cessâs, *Âhkâmu'l-Kur'ân*, II, 162.

246 Ebû 'Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî, *el-Mudevvene* (y.y: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994), II, 194.

247 Kâdî 'Abdulvehhâb, *el-İşrâf*, II, 703.

sebeup sonucun yerine geçer. Bu da kız ile sadece nikâh akdi yapmakla kızın annesiyle evlenmenin haram olmasını gerektirir. Şu halde bir kadınla evlense zifaktan önce boşasa, kocanın onun annesiyle evlenmesi helal olmaz.²⁴⁸

Cumhur ulemâsı, bu konuyu şu veciz cümle ile ifade etmişlerdir: “Anneyle zifafa girmek kızları haram kılar. Kızları nikâhlamak anneleri haram kılar.”²⁴⁹ Zeydan, konu ile ilgili olarak tercih edilen görüşün bu şekilde olduğunu, kızla sadece sahîh nikah akdi yapmanın anneleri ve diğer usûlleri haram kıldığını, bu görüş sahiplerinin delillerinin daha güçlü olduğunu ifade etmiştir.²⁵⁰

II. Farklı Nedenlerle Rabîbe ve Annesini Aynı Nikâhta Cem’ Etmek

Klasik fıkıh eserlerinde, anne ve kızını aynı nikahta toplamaya sebep olabilecek durumlar üzerinde de durulmuş ve bunlar hakkında özel fetvalar verilmiştir. Bu durum şu şekillerde açığa çıkmış olabilir; adam iki kadınla beraber evlenmiş ve sonradan birinin diğerinin kızı olduğunu öğrenmiş olabilir veya iki hanımından büyük olan küçük olan kadını emzirmiş dolayısıyla kadının süt kızı olmuş olabilir ya da gayri müslim bir adam, anne-kızla beraber evlenip sonradan hepsinin müslüman olması halinde adam rabîbe ve annesini tek nikâhta toplamış olabilir.

Bu noktada alimlerin bahsi geçen durumlarla ilgili olarak yapılmasını uygun gördükleri içtihatlar değinmek yerinde olacaktır. Nitekim Râfî’î’ye göre bir adam tek nikahta iki kadınla beraber evlenmiş ve sonradan, birinin diğerinin annesi olduğu ortaya çıkmışsa iki nikah da batıl olur. Mehr-i müsemma gerekmez. İkisinden biri için herhangi bir şey de gerekmez. İkiyle veya ikisinden biriyle beraberlik yaşamışsa mehr-i misil gerekir. Şayet iki ayrı akitte nikahlanırsa ve ikisinden biriyle beraberlik yaşarsa, sonra birinin diğerinin annesi olduğu anlaşılrsa, annenin nikahı mı önce kıyılmış yoksa kızın nikahı mı bakılır. Eğer annenin nikahı önce kıyılmış ve beraberlik yaşanan kişi de anne ise nikah olduğu gibi kalır diğer eşi rabîbesi olur. Eğer kızıyla ilişki yaşamışsa iki nikah da batıldır. Kızın nikahının batıl olmasının sebebi annesiyle beraber nikahlanmış olmasıdır. Anneye gelince şüpheli beraberlik yaşadığı kadının annesi olmuştur. Ancak adam isterse sonradan kızıyla nikahlanabilir.

248Kâsânî, *Bedâi’*, II, 257; Zeydan, *el-Mufasssal*, VII, 390.

249Alauddîn Muhammed b. Ali el-Haskefî, *Dürrü’l-muhtâr* (Beyrut:1419/1998) (İbn Âbidîn’in Reddû’l-muhtâr isimli eseriyle birlikte basılmıştır) IV, 84.

250Zeydan, *el-Mufasssal*, VII, 394.

Çünkü o beraberlik yaşamadığı karısının rabîbesidir.²⁵¹

Hanbelî fakîhi Ruheybânî (ö. 1243/1827) ise aynı anda kıyılan nikahta, Şâfiî alim Râfi'î'nin aksine, iki nikahı birden fesh etmemiştir. Bu konudaki görüşü şu şekildedir: “Adam, bir akitte kızı ve anneyi cem’ ederse, kız ile olan akit sahihtir, anneninki sahih değildir. Çünkü bu, iki akit barındıran tek akittir, biri olmaksızın diğerini sahih olarak kabul etmek mümkündür. Sahih olan sahih kabul edilir, bozulan da bozular. Annenin nikah akdinin önce yapıldığı, daha sonra da akdin bozulduğu farz edilirse, ardından da kız ile akit yapsa kızın akdi sahihtir, bunun aksinin hilafına. İkisi aynı anda olsa, kızın nikahı annesinin nikahını bozar çünkü karısının annesi olarak haram olmuştur. Annenin nikahı kızın nikahını bozmaz, çünkü beraberlik yaşamadığı karısının rabîbesi sayılmış olur.”²⁵²

Hanbelî fakîhi Ebû ‘Alî el-Hâşimî (ö. 428/1037) beraberlik yaşanan kadın birincisinin kızıysa, ikisinden ayrılır, sonra isterse yeni bir nikahla kızıyla evlenebilir, anneye gelince ebediyyen haram olur, demiştir. İkisiyle de beraberlik yaşaması durumunda ise ikisinin de ebediyyen haram olduğunu ve ikisine de mehr-i müsemma gerektiğini ifade etmiştir.²⁵³

Emzirmeden kaynaklı olarak anne ve kız ile aynı anda nikahlı olma (cem’) ile ilgili fetvalar şu şekildedir:

Adam büyük ve küçük yaşta iki kadınla evlense, büyük olan kadın küçük olanı emzirse ikisi de kocaya haram olur. Şerh: Nikâh fesh olunur. Şâfiî ve Ahmed de bu görüştedir. Mâlik’ten rivayet edilen görüşe göre büyükle beraberlik yaşamamışsa ikisinin nikahı da bozular. Küçüğün nikahı sabit olur. Büyük hanımından ayrılır. Büyüğün nikahı bozulduğu için iki akrabayı toplamak söz konusu olmaz. Süt anne ile süt kızı bir nikâhta toplamış sayılır. Neseben anne ve kızı cem’ etmek haram olduğu gibi süt anne ile süt kızı bir nikahta toplamak da haramdır. Büyük olan karısıyla beraberlik yaşamadıysa büyüğe mehir vermez. Büyük kadın, emzirmeyle nikahın fesadını kast etsin veya kast etmesin aynıdır. Küçüğüyle tekrar evlenmesi caizdir. Çünkü annesiyle beraberlik yaşanmamış bir rabîbe olmuştur. Büyük hanımıyla evlenemez çünkü karısının annesidir.²⁵⁴

251Râfi’î, *el-‘Azîz Şerhu'l-Vecîz*, VIII, 39.

252Mustafâ b. Sa’d b. ‘Abduh es-Suyûtî er-Ruheybânî, *Metâlibu Uli’n-Nuhâ fî Şerhi Gâyeti'l-Muntehâ* (y.y: 1994), V,117.

253Ebû ‘Alî Muhammed b. Ahmed b. Ebî Mûsâ eş-Şerîf el-Hâşimî el-Bağdâdî, *el-İrşâd ilâ Sebîli'r-Reşâd* (y.y: 1998), 275.

254Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, 2000), V, 275.

Hanbelî alim Şemsuddîn ez-Zerkeşî (ö. 772/1370)'nin bu konudaki ifadeleri ise şöyledir: “Adam büyük ve küçük iki kadınla evlense, emme döneminde olan küçük eşi, büyük hanımı emzirene kadar büyük eşiyle ilişki yaşamamışsa, büyük olan kadın haram olur, küçük kızın nikahı sabit olur. Bunun izahı şu şekildedir: Büyüğün haram olmasına gelince, kadınlarının annelerinden olmuştur. Kadınların anneleri sırf akit kıyılınca haram olurlar. Küçüğün nikahının sabit olmasına gelince, annesiyle beraberlik yaşanmamış rabîbe olmuştur, bu sebeple haram olmamıştır. Ahmed'den nakledilen en meşhur iki görüşten birisi budur. İkinci görüşe göre ise aynı şekilde küçüğün nikahı da fesh olunur. Çünkü anne kız olmuşlardır ve bir kişinin nikahında toplanmışlardır. İkisini bir nikahta toplamanın haram olduğunda herhangi bir şüphe yoktur.”²⁵⁵

Bu kişilerin gayri müslim iken, evlendikten sonra müslüman olmaları durumunda zikredilen fetvalar sadedinde şu hususlardan bahsedilmiştir:

Kâfir bir adam anne ile kızını bir nikahta toplayıp, onlarla beraberlik yaşamadan önce müslüman olursa, kızın nikahı geçerlidir anneninki değildir. Kızla beraberlik yaşadktan sonra müslüman olursa annesi haram olur. İkişiyile beraberlik yaşadktan sonra müslüman olursa ihtilaf olmaksızın her ikisi de haram olur.”²⁵⁶

Bir adam anne ve kızıyla beraber evlense, adam, kadın ve kadının kızı beraberlikten önce müslüman olsalar, annenin nikahı bozular. Anneyle beraberlik yaşamışsa her ikisinin de nikahı bozular. Açıklamak gerekirse adam anne ve kızıyla birlikte evliyken müslüman olmuştur. Anneyle beraberlik yaşamadan önce anne ve kız beraber müslüman olmuşlar ise annenin nikahı bozular çünkü kızıyla nikah kıyılmış bir annedir. {وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ} ayetinin kapsamı altına girer. Kafirlerin nikahları sahihtir veya sahih hükmündedir. Anneyle beraberlik yaşamışsa her ikisinin de nikahı bozular çünkü böyle bir durumda annesiyle beraberlik yaşanan bir rabîbedir. {وَرَبَائِكُمْ} ifadesi Nisâ 4/23. ayeti kerimesinin kapsamına dahildir. Sadece biri müslüman olsa hüküm aynı şekilde geçerlidir. Şayet müslüman olan anneyse nikahları bozular. Aynı şekilde ilk müslüman olan kızs ve annesiyle beraberlik yaşanmışsa nikahları bozular. Annesiyle beraberlik yaşanmamışsa nikahı sabit olur. Allah

---

255 Muhammed b. ‘Abdullâh Şemsu'ddîn ez-Zerkeşî el-Mısırî, *Şerhu'z-Zerkeşî 'alâ Muhtasari'l-Hırakî* (y.y: Dâru'l-‘Ubeykân, 1993), V, 595.

256 Ruheybânî, *Metâlibu Uli'n-Nuhâ*, V, 117.

en iyi bilendir.²⁵⁷

Bu üç ayrı durumdan hareketle şu ortak sonuca varmak mümkündür: Şayet anne ile beraberlik yaşanmamışsa, kızının nikahı annesinin nikahını bozar çünkü anne, karısının annesi olarak haram olmuştur. Annenin nikahı kızın nikahını bozmaz, çünkü beraberlik yaşamadığı karısının rabîbesi sayılmış olur. Anne ile beraberlik yaşamışsa, ikisinin nikahı da bozulur çünkü anne ile kızı aynı nikah altında birleştirmesi caiz değildir. Kadınla ilişki yaşadığı için daha sonradan kızıyla da evlenemez çünkü ilişki yaşadığı kadından olan rabîbesi olur ve adama haram olmuştur.

III. Rabîbe İle Üvey Babasının Oğlunun Evlenmesinin Helal Olması

Bir kişi bir kadınla evlendiğinde, bu kadının ne annesi ne de kızı, kocasının babasına ve oğluna haramdır. Çünkü bunların arasında haram kılma sebepleri yoktur. Dolayısıyla birisi bir kadınla evlense, oğlu da kadının annesiyle evlense, bu evliliğin haram olmasını gerektiren herhangi bir sebep bulunmadığından bu caiz olur. Baba ve oğlun her birinin birer çocukları olsa, oğlun çocuğu babanın çocuğunun dayısı olur (oğlun çocuğu, babanın karısının kardeşi olmuştur), babanın çocuğu da oğlun çocuğunun amcası olur (babanın çocuğu, oğlunun kardeşi olmuş olduğu için).²⁵⁸

Adamın bir kadınla, oğlunun da bu kadının kızıyla evlenmesinde ve adamın bir kadınla evlenip oğlunun da bu kadının annesiyle evlenmesinde de bir beis yoktur. Cemaatin fetvası bu şekildedir. Tâvûs, bir adam kadınla evlenince oğlunun da kadının kızıyla evlenmesini, eğer kız anne ile beraberlik yaşadıktan sonra doğmuşsa haram kılmıştır. Beraberlik yaşamadan önce doğması durumunda ise men etmemiştir. Benzeri görüş Mücahid'den de aktarılmaktadır. Mâverdî ise bunun bir hata olduğunu belirtmiştir. Çünkü rabîbenin babaya haramlığı, beraberlikten önce veya sonra doğmuş olsa da hükmen aynıdır. Beraberlik yaşamadan önce de yaşadıktan sonra da oğlu için kızın mübah olmasının hükmünün de denk olması gerekir. Hz. Ömer babasının karısının kızıyla zina yapan çocuğa celde cezası uygulamıştır. İkisini evlendirmek istemiş fakat çocuk bunu istememiştir. Hz. Ömer'in bu davranışı, doğum haline itibar etmeksizin rabîbenin, üvey babasının oğluyla evlenmesinin caiz

---

²⁵⁷Zerkeşî, *Şerhu'z-Zerkeşî*, V, 214.

²⁵⁸Zeydan, *el-Mufasssal*, VII, 394.

olduğunu gösterir.²⁵⁹

Annesinin kocasının kızı ve annesi adama haram olmaz. Kızının kocasının kızı ve kızının kocasının annesi de haram olmaz. Babasının karısının annesi ve babasının karısının kızı haram olmaz. Oğlunun karısının annesi veya kızı haram olmaz. Rabîbinin karısı haram değildir. Musannif dedi ki: Oğlunun rabîbesi haram olmaz. Rabîbin kızı ittifakla haramdır.²⁶⁰

Bu bilgilerden hareketle görülmektedir ki bir adama, bu kişinin üvey kız kardeşi, üvey anneannesi, üvey babaannesi, üvey torunu, gelininin annesi haram değildir. Rabîbinin kızı da rabîbe olarak sayıldığı için haramdır. Ancak rabîbin karısı, rabîbin ölmesi veya eşini boşaması halinde, üvey babasına haram olmaz. İmam Nevevî bu konuyu şöyle açıklamıştır:

“Mesele: Rabîbin annesinin kocasına, öldüğünde veya boşandığında rabîbin karısıyla evlenmesi helal midir? -Allahu a‘lem haram olmaz. Rabîb, annesiyle evlenilmesi sebebiyle, adamın hücresinde terbiye ettiği erkek çocuğudur. Onun eşi üvey babaya yabancısıdır. Rabîb ölse veya boşansa, üvey babanın, rabîbin annesinin üzerine evlenmesi helaldir.²⁶¹

Bu bilgiler ışığında şu hususa dikkat çekilebilir ki eski eşlerinden çocukları olan iki kişi evlendiğinde, her ne kadar kardeş gibi oldukları düşünülse de, bu iki çocuğun evlenmeleri caiz olduğu için bu hassasiyete ve mahremiyet ilişkisine de dikkat ederek çocukların büyütülmesi gerekmektedir.

IV. Rabîbe ve Zihâr İlişkisi

Zihâr, kocanın, kendisine haram kılmak maksadıyla karısını veya karısının baş, yüz, sırt gibi bütünü ifade eden bir bölümünü evlenmesi dinen yasak olan mahremi bir kadına benzetmesi demektir. Cahiliye Arapları arasında da bir boşanma şekli olarak kullanılmaktadır. Zihâra dair hükümlerin eksenini oluşturan Mücâdile Sûresi 58/1-4. âyetlerle söz konusu çirkin benzetmenin boşama sayılmayacağı ve ağır bir keffâret yükümlülüğünün yerine getirilmesi şartıyla karı-koca ilişkisinin devam edebileceği bildirilmiştir.

259Mâverîdî, *el-Hâvî'l-Kebîr*, IX, 213; Ebû'l-Mehâsin Fahrulislâm 'Abdulvâhid b. İsmâ'îl b. Ahmed er-Rûyânî et-Taberî, *Bahru'l-Mezheb* (y.y: 2009), IX, 210.

260Demîrî, en-Necmu'l-Vehhâc, VII, 159.; İbnu'n-Neccâr, Ma'ünetu Üli'n-Nüha, IX, 88.

261Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, Fetâvâ'n-Nevevî, (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1996) 189.

Zihârın gerçekleşmesi için gerekli rûkûn ve şartlar konusunda fakihler birçok açıdan ihtilâf etmişlerdir. Benzetilen organla ilgili ihtilâflar yanında benzetilen eşin, kendisine benzetilen kadının nitelikleri, benzeten kocanın bazı özellikleri ve zihârın şartlı olup olamayacağı hususu ile keffâretinin ayrıntılarında derin görüş ayrılıkları bulunmaktadır.²⁶² Konunun rabîbeyle olan ilişkisi ise kendisine benzetilen kadının, adama başta helal iken sonradan haram olan bir kadın olması durumunda zihârın geçerli olup olmayacağıdır. Şâfiî fakîh Begavî (ö. 516/1122) *et-Tehzîb* adlı eserinde konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Adam süt annesi, süt ninesi, süt kız kardeşi, babasının veya oğlunun eşi, kayınvalidesi, yahut annesiyle beraberlik yaşadığı rabîbesi gibi, ilk başta kendisine helal olup sonradan haram olan bir kadına benzeterak eşine zihâr yapsa bunun zihâr olup olmayacağına ihtilaf vardır. Birinci görüşe göre bunun hükmü ebediyyen haram olan kadınlara benzetmek gibidir, çünkü son durumda bu kadınlar da ebediyyen haramdır. İkinci görüş sahipleri zihâr olmadığını söylemişlerdir. Çünkü ilk başta helal olup sonra haram olan bir kadına benzetmiştir. Telaffuz anında haram olmayan bir kişiye benzetse, sonra ona haram olsa, mesela karısına dese ki; senin sırtın bana rabîbemin sırtı gibidir, ancak bunu söylerken henüz anneyle beraberlik yaşamamış olsa, sonra annesiyle beraberlik yaşasa bu zihâr olmaz. Çünkü zihârı telaffuz ettiği anda rabîbe ona haram değildir.”²⁶³

V. Rabîbe ve Liân İlişkisi

Fıkıh terimi olarak liân, karısının zina ettiğini veya doğan/doğacak çocuğun zina ürünü olduğunu iddia eden kocanın hâkim huzurunda bunu yeminle teyit etmesi, kadının da kocasının yalan söylediğine ve kendisinin mâsum olduğuna aynı tarzda yemin etmesidir. Koca, hâkim huzurunda dört defa açık bir yeminle karısının zina yaptığını ileri sürer veya doğan/doğacak çocuğun kendisinden olmadığını söyler. Bu durumda kocaya kazf cezası verilmez. Kadın ise aynı şekilde zina isnadını dört yeminle reddeder ve o da zina eden kimse için öngörülmüş olan cezadan kurtulmuş olur. Liân işleminin tamamlanmasından sonra Ebû Hanîfe’ye göre hâkim eşleri birbirinden ayırır. İmam Mâlik’e ve tercih edilen rivayette Ahmed b. Hanbel’e göre böyle bir tefrik kararına gerek olmaksızın evlilik kendiliğinden sona erer. İmam Şâfiî ise bu sona eriş için sadece kocanın liân yapmasını yeterli görür. Ayrılığın kendiliğinden olacağını söyleyenlere göre bu bir fesih, hâkim hükmüyle olacağını

²⁶²Ahmet Yaman, "Zihâr", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zihar> (08.06.2025).

²⁶³Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mes’ûd b. Muhammed b. el-Ferrâ’ el-Begavî, *et-Tehzîb fî Fıkhi'l-İmâm eş-Şâfi’î* (y.y: 1997), VI, 154.

söyleyenlere göre ise bâin talâktır.²⁶⁴

Konunun rabîbe ile olan ilişkisine gelince, liânla reddedilen çocuğun, annesinin kocasıyla neseb bağı kesilip sadece anneye bağlanır. Ancak böyle bir durumda, fukahâ, bu çocuğun bu adamla evlenip evlenemeyeceğini ele almışlardır.

Liân ile reddedilen kız ile ilgili olarak adam, liân yaptığı annesiyle beraberlik yaşamışsa bu kızla nikahlanması caiz değildir. Çünkü beraberlik yaşadığı kadının kızıdır. Eğer ki beraberlik yaşamadıysa iki görüş vardır. Birincisi, zinadan olan kız gibi helal olmasıdır ki bu kabul edilmemiştir. En sahihi ise bu evliliğin engellenmesidir. Her ne kadar liân yapmış olsa dahi bu adamdan soyu nefyolunmaz. Adam eğer kendini yalanlarsa, bu kız ondan sayılır.²⁶⁵

Burada bir ihtiyat söz konusu olduğu için annesiyle beraberlik yaşanmamış olsa dahi bu kız adama haram kılınmıştır. Demîrî bu konuda şöyle demiştir: “Liânla reddedilenler istisnadır. Çünkü sahih olan görüşe göre annesiyle beraberlik yaşamasa da, liânla reddedilen rabîbe haram olur.”²⁶⁶ Hatîb eş-Şîrbînî de bu konuyu destekleyen şu ifadelerde bulunmuştur: “Annesiyle beraberlik yaşamasa bile, rabîbe onu liân ile reddeden kişiye haram olur. Çünkü kat’i olarak neseben ondan çıkmaz. Eğer adam kendisini yalanlarsa, o kızın kendisinden olduğu sabit olur.”²⁶⁷

Liân yaparak nesebini reddettiği çocukla onu reddeden baba ve onun yakınları arasında kan, sıhrî hısımlık ve süt hısımlığından doğan evlilik engelleri geçerliliğini korur. Bu ihtiyat, bir gün liân yapanın yalan söylediğini itiraf etmesi ve tekrar neseb ilişkisinin kurulması ihtimaline dayanmaktadır.²⁶⁸

---

264 Mehmet Âkif Aydın, "Liân", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/lian> (08.06.2025).

265 Râfî’î, *el-‘Azîz Şerhu'l-Vecîz*, VIII, 31; Demîrî, *en-Necmu'l-Vehhâc*, VII, 154.

266 Demîrî, *en-Necmu'l-Vehhâc*, VII, 159.

267 Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, 288.

268 Aydın, "Liân", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/lian> (08.06.2025).

SONUÇ

Kendisinde barındırdığı özel şartlar nedeniyle muharremât içerisinde farklı bir yeri olan rabîbe, bu çalışmada tanımından başlanarak ele alınmış, rabîbenin kapsamı belirtilmiş, ayet-i kerîmedeki özel şartlar açıklanmış ve son olarak rabîbenin etrafında şekillenen fikhî meselelerden bazı örnekler son bölümde sunulmuştur. Bu bölümlerden hareketle ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

Rabîbenin kapsamında ele alındığı üzere kadının başka kocasından olan rabîbeye, rabîbenin kızı ve kız torunları da dahildir. Ancak şu da önemli bir noktadır ki kadının neseben kızının yanında bu kadının süt kızları hatta kadının oğlunun yani rabîbinin kız çocukları ve kız torunları da rabîbe kapsamına dahildir.

Türk Medeni Kanununda rabîbe meselesine bakıldığında İslam Hukukunda olduğu gibi rabîbenin hısımlıktan kaynaklı kesin evlenme engellerine dahil olduğu görülmektedir. Ancak TMK’da İslam Hukukundaki gibi anneyle duhûl şartı bulunmamaktadır. Ayrıca TMK’da İslam Hukukunda herhangi bir soybağı oluşturmadığı kabul edilen evlat edinme mevcuttur ve üvey ebeveyn isterse üvey evladını evlat edinerek aralarında yapay bir soybağı sağlayabilir.

Kur'an-ı Kerîm'de içerisinde rabâib kelimesinin geçtiği ve rabîbenin haram kılındığı tek ayet Nisâ sûresi 4/23. ayettir. Ayet-i kerîmede “...kendileri ile birleştiginiz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı...” buyrulmaktadır. Nisâ sûresi 4/3. ayette ise rabîbenin ismen geçmediği ancak ayetteki “yetim kızlar” lafzının rabîbeleri ifade ettiği şeklindeki tefsirini Bâkillânî eserinde zikretmiş ve bunu doğru bir te’vil olarak yorumlamıştır. Bâkillânî, İslamın başında beraberlik yaşadıkları kadınların kızlarıyla evlenmenin mübah olduğunu, rabîbesiyle evlenen kişilerden; rabîbenin velisi olduğu, onu terbiye ettiği ve işleriyle ilgilendiği için; rabîbeyle diğer eşler arasında adaleti sağlayamayacağı korkusunun da bulunduğu için Allah-u Teâlâ’nın “Yetimler arasında adaleti sağlamaktan korkarsanız...” buyurduğunu söylemiştir. Yani siz onlardan biriyle evlendiğinizde karı koca hakkı oluşur ve diğer eşlerinizle onların arasında adaleti sağlama zorunluluğu ortaya çıkarsa; hücrenizde olmayan ve sorumluluğu size ait olmayan diğer kadınlarla evlenin şeklindeki bu te’vil de doğrudur, diyerek bu konudaki tarihi bir bilgiyi de aktarmış bulunmaktadır. İslamdan önce cahiliye toplumunda var olan ve İslam’ın bunları yasakladığı nikah çeşitlerinin olduğu bilindiği için, rabîbelerle evlenmiş olmaları uzak bir ihtimal olarak görünmemektedir. Ancak bu ayetin rabîbe ile

ilişkilendirilmesinde, araştırmalar çerçevesinde sadece bu eserde denk gelinmiş olunması nedeniyle yaygın bir görüş olmadığı söylenebilir.

Amr b. Şuayb'dan nakledilen hadise göre Hz. Peygamber: “Herhangi bir adam bir kadınla evlense ve beraberlik yaşamadan önce kadından ayrılrsa veya kadın vefat ederse kızıyla evlenmesinde bir beis yoktur. Herhangi bir adam, bir kadınla evlense, beraberlik yaşamadan önce kadından ayrılrsa veya kadın ölse, adamın bu kadının annesiyle evlenmesi helal olmaz.” buyurmuştur. Bu hadisi cumhur hem rabîbenin haram kılınması için annesiyle duhûl şartının gerektiğine hem de annenin nikah akdiyle beraber zifaf gerekli olmaksızın haram olacağı konusunda delil olarak kullanmıştır. Amr b. Şuayb hadisinin zayıf olduğu, Muhammed b. Cerîr et-Taberî'nin hadisi zayıf kabul ettiği söylenmiş olsa da pek çok sahabeden hadisin manasına uygun fetvalar nakledilmiştir.

Rabîbenin haram kılınmasında ayette görülen ilk kayıt üvey babasının yanında, hücresinde bulunması kaydıdır. Bu konuda dört mezhep alimlerinin ittifak ettiği görüşe göre, hücre kaydı, rabîbenin genellikle annesiyle beraber üvey babasının evinde yaşadığını göstermek için zikredilmiştir. Onlara göre bu rabîbenin haram kılınmasında etkisi olan bir şart değil, genel durumu ifade etmek için kullanılan bir ibâredir. Bu ayeti zâhir manasıyla kabul edip benimseyen Dâvûd ez-Zâhirî, İbn Hazm gibi alimler, hücre kaydını zâhir manasıyla kabul etmiştir ve hücrede bulunmayan üvey kızın; üvey babasıyla nikahlanmasında bir beis görmemiştir.

Ayette zikredilen ve cumhurun da asli bir şart olarak gördüğü duhûl kaydına gelince, rabîbenin annesi, üvey babasıyla zifafa girerse rabîbenin üvey babasına haram olacağı açıktır. Burada bir ihtilaf görünmemektedir. Ancak ayet-i kerîmede “duhûl” lafzıyla geçen kelime ve kapsamı hakkında alimler arasında görüş ayrılığı vardır.

Bu konuda duhûlün çerçevesini geniş tutarak en esnek davranan mezhep Hanefiler iken, en katı tutum Şafîlilere aittir.

Hanefîlere göre duhûl, cinsel ilişkinin yanında şehvetle vuku bulan dokunmayı ve bakmayı da içine alan umumi bir kelimedir. Bu ilişki ister helal yolla olsun, ister zina ile olsun aynıdır, sıhrî haramlığı sağlar. Bir zina fiili sonucu doğan kız ile ilgili meselede, Hanefî, Hanbelî ve Malikî mezhepleri, kişinin zinadan doğan kızıyla evlenemeyeceği yönünde ortak bir kanaat ortaya koymuşlardır. Haram ilişkiden doğan kızla, helal ilişkiden doğan kız arasında hiçbir fark yoktur.

Çünkü her iki durumunda da kız, o adamın sperminden yaratılmıştır.

Bu görüşleri benimseyen Hanefilere şuna benzer itirazlar dile getirilmiştir: Kadın erkek arasındaki mesafelerin kalkmış olduğu günümüzde bu tür eylemlerin yaşanma olasılığının önceki dönemlere nispetle çok daha fazla olacağı da inkâr edilemeyecek bir gerçektir. Böyle bir toplumsal ortamda Hanefilerin görüşünü benimsemek sıhri haramlık çemberini bir hayli genişletmek anlamına gelecektir. Ayrıca Hanefilerin bu tür eylemlerin kasıtlı, unutarak, baskı altında ve yanlışlıkla yapılması halinde de haramlık oluşturacağı görüşü, içinde yaşadığımız sosyal gerçeklikle birlikte düşünüldüğünde bu çemberi daha da genişletecektir. Kaldı ki hata, unutma ve baskı halinde sorumluluğun olmadığını ifade eden açık nass varken bu hallerde gerçekleşen mezkûr eylemlerle sıhriyet bağının oluşacağını iddia etmek tartışmaya açık bir yaklaşımdır.

Mâlikî mezhebi de genel olarak Hanefilerle benzer görüşlere sahiptir. İmam Malik’e göre zina ile hürmet-i müsâhere sabit olmazken, mezhep içerisinde zinanın sıhrî haramlığa sebep olacağını kabul eden alimler mevcuttur. Zinaya sebep olabilecek fiillere gelince, ihtilaf olmakla birlikte Mâlikîlere göre de hürmet sabit olur.

Hanbelî mezhebi de zina ile hürmetin sabit olacağı görüşündedir. Şehvetle öpme, dokunma, bakma gibi fiillere gelince, bunlar hürmete neden olmaz. Ancak, İbn Kudâme, şehvetle genital uzva bakmakla vücudun herhangi bir yerine bakmanın farklı şeyler olduğunu, birbiri üzerine kıyas edilemeyeceğini dile getirmiştir.

Şafîî mezhebine göre, nikah hukukî anlamda nikâh akdi manasındadır, ve bundan dolayı nikâh dışı ilişki hürmete sebep olmaz. Ayrıca şehvetle öpme, dokuma, bakma gibi fiiller de haramlığa sebep olmaz çünkü bunlar iddeti gerektirmez, hürmet-i müsâhere de sabit olmaz.

Zinadan doğan kız ile ilgili diğer üç mezhep gibi net bir görüş sunmayan Şafîîlere yöneltilen eleştiri ise şöyledir: Zinadan doğan kız, ‘hukuken’ olmasa da ‘hakikaten yani biyolojik olarak’ annesinin zina ettiği adamın kızı, o adam da o kızın babasıdır. Dolayısıyla zikri geçen üç mezhebin de savunduğu üzere, tıpkı meşru evlilikten doğan kız gibi zinadan doğan kızla evlenmek asla söz konusu olamaz. Hele hele günümüz biliminin ulaştığı ispat seviyesi düşünüldüğünde Şafîîlerin ortaya koydukları görüşün hiçbir değeri kalmaz. Zira bugün DNA testiyle yüzde yüze yakın bir oranla baba tespiti yapılabilmektedir. Dolayısıyla bu konuda meşru ilişkiden olan kızla gayri meşru ilişkiden olan kız arasında herhangi bir farklılık söz konusu olamaz.

İmam Şafî'nin bu meseleye ilişkin akıl ve vicdan sınırlarını zorlayan mezkûr görüşü onun içtihat sistematığının bir gereğidir. Zira İmam Şâfiî, bir işlemin geçerliliği için onun hukuk kurallarına şeklen uygunluğuna son derece önem vermektedir. Tarafların içlerinde taşıdıkları niyeti pek dikkate almaz. Zira tüm mezheplere göre zinadan doğan çocuk, hukuken biyolojik babasına nispet edilemez. Onun nesebi annesinden devam eder. İmam Şafî bu meselede işte bu hukuki durumu dikkate almış ve aradaki biyolojik bağa itibar etmeyerek mezkûr görüşünü ortaya koymuş olsa gerektir. Fakat her ne gerekçeyle olursa olsun İmam Şafî'nin benimsemiş olduğu görüşü tasvip etmek mümkün değildir. Zaten salim insan fıtratı da böyle bir eylemi asla onaylamaz.

Üçüncü bölümde ele alınan, rabîbe etrafında şekillenen fıkhi meselelere gelindiğinde, Nisâ sûresi 4/23. ayette zikredilen duhûl kaydının, kadınların annelerinin de şartı olup olmadığı ihtilaflı bir konudur. Rivayetlerde görüldüğü üzere Hz. Ali, İbn Zübeyr, İbn Abbas gibi sahabeler, annenin, tıpkı rabîbe gibi kendisinden sonra zikredilen duhûl kaydına tabi olduğunu, böylece kızıyla beraberlik yaşanmadıkça, bir ayrılık vuku bulduğunda kayınvalidenin damada helal olacağını savunmuşlardır. İkinci görüş sahiplerine göre ise rabîbenin kaydı kendinden önce gelen cümleyi kayıtlayamaz, böylece sırf kızıyla evlenme akdinin yapılması, kayınvalideyi damadına haram kılar. Bu görüş İbn Mes'ûd'dan ve İbn Abbas'tan rivayet edilen ikinci bir görüşe göre, İbn Ömer, Câbir ve İmran b. Husayn ile pek çok tabînden rivayet edilmiştir. Hanefiler, Şâfiîler, Mâlikîler ve Hanbelîler de bu görüştedir. Sahabe arasında ihtilaf görünmekle birlikte, Debûsî rabîbede beraberlik kaydıyla haram kılma halindeki kaydın annede bulunmadığını ve bunun üzerine sonrakilerin icma ettiğini ifade etmiştir.

Bu meselelerde önemli bir konu da rabîbenin üvey babasının oğluna haram olmamasıdır. Yani bir adam bir kadınla oğlu da onun kızıyla yahut adam anneyle babası da bu kadının kızıyla evlenmiş olsa herhangi bir sorun yoktur, dinen caizdir. Rabîbin karısı da üvey baba için çocukların eşleri kategorisine dahil değildir ve rabîbin ölmesi veya eşini boşaması halinde, rabîbin eşi üvey babaya helaldir. Buradan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür, başka eşlerden çocukları olan kadın ve erkeğin evlenmeleri gayet mümkündür ancak, bu çocuklar eğer farklı cinsiyette iseler, aynı evde yaşamaları mahremiyet açısından uygun olmayacaktır ve büyüdüklerinde evlenmeleri caiz olacağı için bu çocukları kardeş gibi büyütmek de uygun değildir.

Dikkat çeken bir başka meseleye değinmek gerekirse liânla reddedilen çocuğun, annesinin

kocasıyla neseb bağı kesilip sadece anneye bağlanır. Böyle bir durumda, fukahâ, bu çocuğun bu adamla evlenip evlenemeyeceğini ele almışlardır. Annesiyle beraberlik yaşamasa bile, liân yapan adamın daha sonra kendisini yalanlamasıyla rabîbenin nesebi sabit olacağı için, fukaha ihtiyatlı davranmak gerektiğini düşünmüş ve annesiyle beraberlik yaşanmasa dahi rabîbeyi liân ile reddeden kişiye haram kılmışlardır. Rabîbede annesiyle duhûl şartı çok net bir kayıt iken, istisna olarak liânda bu şartın ihtiyattan ötürü kalktığı görülmektedir.

Daha kapsamlı bir araştırma neticesinde rabîbe ile ilgili farklı hadis rivayetlerinin bulunup bulunmadığı araştırılabilir, rabîbe etrafında şekillenen fikhî meselelerin sayısı artırılabilir. Çalışmanın sınırlı kaldığı husus olarak bunu zikretmek mümkündür.

KAYNAKÇA

‘Abdulvâhid er-Rûyânî, Ebû'l-Mehâsin Fahrulislâm ‘Abdulvâhid b. İsmâ‘îl b. Ahmed er-Rûyânî et-Taberî. *Bahru'l-Mezheb*. Nşr. Târik Fethî es-Seyyid. 14 Cilt. y.y: 2009.

‘Abdurrahman el-Makdisî, Ebu'l-Ferec ‘Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed el-Hanbelî. *eş-Şerhu'l-Kebîr ‘alâ Metni'l-Mukni’*. y.y: Dâru'l-Kitâbi'l-‘Arabî, t.s.

‘Abdurrezzâk, Ebû Bekr ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San‘ânî. *el-Musannef*. Kahire: Dâru't-Te‘sîl, 2015.

Ahmed b. Hanbel, Ebû ‘Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Mesâ‘il - Rivâyetu İbni Ebi'l-Fadl Sâlih*. Hindistan: ed-Dâru'l-‘İlmiyye, t.s.

Ahmed b. Hanbel, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. el-Hasen. *Mesâ‘ilu Ahmed b. Hanbel*. Kahire: Dâru'l-Fârûk, 1434/2013.

Atar, Fahreddin. “Muharremât”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 31, Ankara: TDV, 2020, 6-8. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muharremat> (05.05.2024).

Atar, Fahreddin. “Nikâh”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 33, İstanbul, TDV, 2007, 112-117 <https://islamansiklopedisi.org.tr/nikah> (09.03.2025).

Aydın, Mehmet Âkif. "Lian", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 27, Ankara, TDV, 2003, 172-173. <https://islamansiklopedisi.org.tr/lian> (08.06.2025).

Aynî, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed el-Aynî. *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, 1420/2000.

Bâcî, Ebû'l-Velîd Suleymân b. Halef. *el-Muntekâ Şerhu'l-Muvattâ’*. Mısır: Matba‘atu's-Sa‘âde, 1914.

Bâkillânî, Ebû Bekr Muhammed b. et-Tayyib el-Bâkillânî. *el-İntisâr li'l-Kurân*. Nşr. Muhammed ‘İsâm el-Kudât. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Feth - Dâru İbn Hazm, 1422/2001.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü*. 2. Baskı. İstanbul: Nizamiye Akademi, 2017.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-i İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Rabbani

Yayınevi, t.s.

Buhârî, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. İsmâ‘îl. *el-Câmi‘u'l-Musnedu's-Sahîhu'l-Muhtasar*. Nşr. Muhammed Zuheyr en-Nâsır. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422H.

Cessas, Ebû Bekir Ahmed b. ‘Alî er-Râzî. *Âhkâmu'l-Kur‘ân*. Nşr. Muhammed Sâdık el-Kamhâvî. Beyrut: Dâru ‘İhyâ‘i't-Turâsî'l-‘Arabî, 1405.

Cessas, Ebû Bekir Ahmed b. ‘Alî er-Râzî. *Âhkâmu'l-Kur‘ân*. Nşr. ‘Abdu's-Selâm Muhammed ‘Alî Şâhîn. 3 Cilt. Beyrût- Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, 1415/1994.

Cessas, Ebû Bekir Ahmed b. ‘Alî er-Râzî. *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*. Nşr. ‘İsmetullâh ‘Înâyetullah Muhammed. y.y: Dâru'l-Beşâ‘ir, 1431/2010.

Debûsî, Ebû Zeyd ‘Abdullâh b. Muhammed b. ‘Ömer b. ‘Îsâ. *Takvîmu'l-Edille fî'l-Usûli'l-Fıkh*. Nşr. Hâfîl Muiyîddîn el-Meyyis. y.y:1421/2001.

Demirel, Esra. “Evlenme Engelleri Nelerdir”, <https://www.esrademirel.av.tr/evlenme-engelleri-nelerdir/> Erişim: 23 Kasım 2022.

Dumlu, Emrullah. “Hürmet-i Müsâhere ve İlgili Bazı Meseleler”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 29/1 (2017): 185-219.

Ebû ‘Alî el-Hâşimî, Ebû ‘Alî Muhammed b. Ahmed b. Ebî Mûsâ eş-Şerîf el-Hâşimî el-Bağdâdî.

el-İrşâd ilâ Sebîli'r-Reşâd. Nşr. ‘Abdullâh b. ‘Abdulmuhsin et-Turkî. y.y:1419/1998.

Ebû Hilâl el-‘Askerî, Ebû Hilâl el-Hasen b. ‘Abdullâh. *et-Telhîsu fî Ma‘rifeti Esmâi'l-Eşyâ’*. Dımeşk: Dâru Tılâs, 1996.

Ebû Muhammed el-Beğavî, Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mes‘ûd b. Muhammed b. el-Ferrâ’ el-Begavî, *et-Tehzîb fî Fıkhî'l-İmâm eş-Şâfi‘î*. Nşr. ‘Âdil Ahmed ‘Abdulmevcûd, ‘Alî Muhammed Muavvid. 8 Cilt. y.y: 1418 /1997.

Ebû Nasr el-Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî el-Fârâbî. *Tâcu'l-Luğâ ve Sihâhu'l-Arabiyye*. Beyrut: Dâru'l-‘İlm li'l-Melâîyîn, 1987.

Ebû ‘Ubeyd, Ebû ‘Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. ‘Abdullâh el-Herevî. *Ğarîbu'l-Hadîs*. Nşr. Muhammed Abdulmu‘îd Hân. Haydarâbâd: Dâiratu'l-Ma‘ârifî'l-‘Usmâniyye, 1964.

- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. 7. Baskı. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.
- Eşkan, Selma. *İslam Aile Hukukunda Çocuğun Bakım ve Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Gayretli Aydın, Seda. “Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi”. *TBB Dergisi*, 136 (2018): 263-292.
- Gladding, Samuel,T. *Aile Terapisi: Tarihi, Kuram ve Uygulamaları*. Trc. İ. Keklik ve İ. Yıldırım. Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları, 2012.
- Gûrânî, Şihâbuddîn Ahmed b. İsmail b. ‘Osmân el-Gûrânî. *el-Kevseru'l-Cârî ilâ Riyâdi Ehâdîsi'l-Buhârî*. Nşr. eş-Şeyh Ahmed ‘İzzû ‘Înâye. 11 Cilt. Beyrût: 1429/2008.
- Halebî, İbrahim b. Muhammed b. İbrahim. *Mültekâ'l-Ebhur*. İstanbul: Yain Yayınevi, 2005.
- Halîl b. Ahmed, Ebû ‘Abdurrahmân el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî. *Kitâbu'l-'Ayn*. Nşr. Mehdî el-Mahzûmî, İbrahim es-Sâmerrâ’î. 8 Cilt. Beyrut: Mektebetu'l-Hilâl, 1988.
- Haskefî, Alauddîn Muhammed b. Ali el-Haskefî. *ed-Dürri'l-muhtâr*. Beyrut:1419/1998. (İbn Âbidîn’in Reddû'l-muhtâr isimli eseriyle birlikte basılmıştır.)
- Harâ’itî, Ebû Bekr Muhammed b. Ca’fer b. Muhammed b. Sehl es-Sâmerrî, *el-Muntekâ min Kitâbi Mekârimi'l-'Ahlâk ve Me’âlîhâ*. Nşr. Muhammed Mutî’ el-Hâfız. Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1406.
- Helvacı, Serap ve Erlüle, Fulya. *Medeni Hukuk*. 4. Baskı. İstanbul: Legal, 2016.
- Hınn, Mustafa Said, *İslam Hukukunda Yöntem Tartışmaları*. Trc. Halit Ünal. Kayseri: Rey Yayınları, 1993.
- İbn Battâl, Ebû el-Hasan ‘Alî b. Halef b. ‘Abdumelik İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Nşr. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm. 10 Cilt. Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1423/2003.
- İbn Ebî Hâtîm, Ebû Muhammed ‘Abdurrahman b. Muhammed er-Râzî. *Tefsîru'l Kur’âni'l-'Azîm*. Nşr. Es’ad Muhammed et-Tayyib. y.y: Mektebetu Nizâr Mustafâ el-Bâz, 1419/1998.
- İbn Fâris, Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Fâris el-Kazvînî. *Mu’cemu Mekâyîsi'l-Luğâ*. Nşr. ‘Abdusselâm Muhammed Hârûn. 6 Cilt. y.y: Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbn Ferhûn, Ebû Muhammed ‘Abdullâh b. Muhammed el-Ya’murî. *el-'Udde fî İ’râbi'l-'Umde*. 3

- Cilt. Devha: Dâru'l-İmâm el-Buhârî, t.s.
- İbn Fers, Ebû Muhammed 'Abdilmun'im b. 'Abdurrahîm. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Nşr. Tâhâ b. 'Alî, Munciyye binti'l-Hâdî. Salahu'd-Dîn Bû 'Afîf. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1427/2006.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed 'Alî b. Ahmed el-Endelusî. *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*. Nşr. 'Abdulğaffâr Süleyman el-Bundârî. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.s.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffaku'd-din Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî. *el-Muğnî li İbni Kudâme*. y.y: Mektebetul-Kâhire, 1968.
- İbn Kudâme el-Makdisî, Ebû Muhammed 'Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemâ'ilî. *Ravdatu'n-Nâzır ve Cennetu'l-Munâzır fî Usûli'l-Fıkh alâ Mezhebi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. 2 Cilt. y.y: Muessesetu'r-Reyyân, 1423/2002.
- İbn Nüceym, Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed. *Bahrü'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*. y.y: Dâru'l-Kütübi'l-İslâmî, t.s.
- İbn Sîde, Ebû el-Hasan 'Alî b. İsmail b. Sîde el-Mursî. *el-Muhassas*. Nşr. Halîl İbrâhim Ceffâl. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'î't-Turâsi'l-'Arabî, 1417/1996.
- İbnu'l-'Attâr, Ebû'l-Hasan 'Alî b. İbrâhîm b. Dâvûd b. Selmân b. Suleymân 'Alâ'uddîn b. el-'Attâr. *el-'Udde fî Şerhi'l-'Umde fî Ehâdisi'l-Ahkâm*. Nşr. Nizam Muhammed Sâlih Ya'kûbî. Beyrût: 1427/2006.
- İbnu'l-Enbârî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım. *el-Eddâd*. Nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm. Beyrût: 1407/1987.
- İbnu'l-Kassâr, Ebû'l-Hasan 'Alî b. 'Ömer el-Bağdâdî. *Uyûnu'l-Edille fî Mesâ'ili'l-Hilâfî beyne Fukahâ'i'l-Emsâr*. Riyad: 2006.
- İbnu'l-Kayyim, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb el-Cevziyye. *Zâdu'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-'İbâd*. 5 Cilt. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1415/ 1994.
- İbu'l-Munzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbü'rî. *el-Evsat fî's-Sunen ve'l-İcmâ' ve'l-İhtilâf*. 15 Cilt.y.y: Dâru'l-Felâh, 1430/2009.
- İbnu'l-Munzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbü'rî. *el-İknâ'*. Nşr. 'Abdullâh b. 'Abdul'azîz

el-Cibrîn. 2 Cilt. 1408H.

İbnu'l-Munzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbü'rî. *Kitâbu Tefsîri'l-Kur'ân*. Nşr. Sa'd b. Muhammed Sa'd. 2 Cilt. Medine: Dâru'l-Me'âşir, 1423/2002.

İbnu'n-Neccâr, Ebû Abdullâh Muḥammed b. Mahmûd, *Ma'ûnetu 'Ulî'n-Nühâ Şerhu'l-Muntehâ*. Nşr. 'Abdumelik b. 'Abdullâh Duheş.

İnal, İdil. "Üvey Çocuğun Hukuksal Konumu"

https://www.academia.edu/13169904/%C3%9Cvey_Evlad%C4%B1n_Hukuksal_Konumu

Kabakçı, Yusuf. "Hz. Muhammed'in Üvey Çocukları". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*. 6/2 (Aralık 2022): 561-582. doi: 10.32711/tiad. 1185734

Kâdî 'Abdulvehhâb, Ebû Muhammed 'Abdulvehhâb b. 'Alî. *el-İşrâf 'alâ Nuketi Mesâ'ili'l-Hilâf*. Nşr. el-Habîb b. Tâhir. 2 Cilt. Beyrût, 1420/1999.

Kâdî 'Abdulvehhâb, Ebû Muhammed 'Abdulvehhâb b. 'Alî. *el-Ma'ûne 'ala Mezhebi 'Âlimi'l-Medine*. Nşr. Hamîş 'Abdulhak. 3 Cilt. Mekke: Mektebetu'l-Mustafâ, 1415/1995.

Kâdî 'Abdulvehhâb, Ebû Muhammed 'Abdulvehhâb b. 'Alî. *et-Telkîn fi'l-Fıkhi'l-Mâlikî*. Nşr. Ebî 'Uveys Muhammed el-Hasanî et-Tavvânî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1425/2004.

Kâdî 'Abdulvehhâb, Ebû Muhammed 'Abdulvehhâb b. 'Alî. *Uyûnu'l-Mesâ'il*. Nşr. 'Alî Muhammed İbrâhîm Bûrvîbe. Beyrut: 1430/2009.

Kahveci Nuri, Bilginer Yahya, "Medeni Hukukla Mukayeseli Olarak İslam Hukukunda Geçici Evlenme Engelleri", Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17 (Haziran 2021) 125-140.

Kalender, Mustafa. *İslam Hukukunda Hısımlık ve Oluşturduğu Evlenme Engelleri*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Kanâzî'î, Ebû'l-Muttarîf 'Abdurrahmân b. Mervân el-Ensârî. *Tefsîru'l-Muvatta'*. Katar: 1429/2008.

Karâfî, Ebû'l-'Abbâs Ahmed b. İdrîs. *Envâru'l-Burûk fî Envâri'l-Furûk*. 4 Cilt. y.y: 'Âlemu'l-Kutub, t.s.

- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed, *Bedâ'î'ü's-Sanâ'î fî Tertibi's-Şerâi'*. y.y: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986.
- Kılınç, Ayşe Nur. “Üvey Çocukla Üvey Anne/Baba Arasındaki İlişkinin Hukuken Değerlendirilmesi”, 7. *Uluslararası Hukuk Sempozyumu* (27-29 Mayıs 2021) Asos Yayınevi, 2021.
- Kirmânî, Ebû Muhammed Harb b. İsmâ'il b. Halef. *Mesâ'ilü Harb el-Kirmânî*. Nşr. Fâyiz b. Ahmed b. Hâmid. 3 Cilt. y.y: Câmî'atu Ummu'l-Kurâ, 1422H.
- Kurtubî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî. *el-Câmî' li-Âhkâmi'l-Kur'ân*. Nşr. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim İtfeyyîş. 20 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Kutubî'l-Misriyye, 1384/1964.
- Kutoğlu, Tuba. *Üvey Ailede Hukuki İlişkiler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Mahoney, Margaret M., “A Legal Definition Of The Stepfamily: The Example Of Incest Regulation”, *BYU Journal Of Public Law*, s. 22- 23 (internet adresi: <https://digitalcommons.law.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1145&context=jpl>)
- Mâlik b. Enes, Ebû 'Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî. *el-Müdevvene*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1415/1994
- Ma'mer b. el-Musennâ, Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. el-Musennâ et-Teymî el-Basrî. *Mecâzu'l-Kur'ân*. Nşr. Muhammed Fuâd Sezgin. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 1381/1961.
- Mâverîdî, Ebû'l-Hasen 'Alî b. Muhammed el-Basrî. *el-Hâvî'l-Kebîr fî Fıkhi Mezhebi'l-İmâmî's-Şâfi'î*. Nşr. 'Alî Muhammed Mu'avvad, 'Âdil Ahmed 'Abdulmevcûd. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1419-1999.
- Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. *Te'vîlâtü Ehli's-Sunne*. Nşr. Mecdî Bâsellûm. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1426/2005.
- Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî. *el-Hidâye ilâ Bulûğî'n-Nihâye*. Nşr. eş-Şâhid el-Bûşîhî. 13 Cilt. y.y: Mecmu'atu Buhûsi'l-Kitâb ve's-Sunne, 1429/2008.
- Merginani, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Ferganî el-Merginânî. *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyetü'l-Mübtedi*. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, t.s.

- Mevsîlî, Ebu'l-Fadl 'Abdullâh b. Mahmûd el-Hanefî. *el-İhtiyâr li Ta'îlî'l-Muhtâr*. 5 Cilt. Kâhire: Matba'atu'l-Halebî, 1356/1937.
- Mevsîlî, Abdullah b. Mahmud. *el-İhtiyâr Metni el-Muhtâr li'l-Fetvâ*. Trc. Celâl Yeniçeri. İstanbul: Şamil Yayınevi, 2016.
- Munteceb el-Hemedânî, Ebû Yûsuf el-Munteceb b. Ebû'l-İzz. *el-Kitâbu'l-Ferîd fî İ'râbi'l-Kur'ânî'l-Mecîd*. Nşr. Muhammed Nizâmud-Dîn el-Fetîh. 6 Cilt. Medine: Dâru'z-Zemân, 1427/2006.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbü'rî. *el-Musnedu's-Sahîhu'l-Muhtasar bi Nakli'l-'Adl 'ani'l-'Adl ilâ Resûlillâh*. Nşr. Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru 'İhyâit-Turâsî'l-'Arabî, t.s.
- Nehhâs, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Murâdî. *Me'ânî'l-Kur'ân*. Nşr. Muhammed 'Alî es-Sâbûnî. Mekke: Câmi'atu Ummu'l-Kurâ, 1409H.
- Nesâ'î, Ebû 'Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb el-Horâsânî. *es-Sunenu'l-Kubrâ*. Kahire: Dâru't-Tesîl, 1433/2012.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref. *el-Mecmû 'Şerhu'l-Muhezzeb*. y.y: Dâru'l-Fikr. t.s.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, *Fetâvâ'n-Nevevî*. Beyrut: Dâru'l-Beşâirî'l-İslâmiyye, 1417/1996.
- Peker, Semra. "İslam Hukukunda Evlenme Yasağı ve Hikmetleri." *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 9 (2020) 187-215.
- Râfî'î, Ebû'l-Kâsım 'Abdulkerîm b. Muhammed b. 'Abdulkerîm el-Ğazvînî. *el-'Azîz Şerhu'l-Vecîz*. Nşr. 'Alî Muhammed 'Avd, 'Âdil Ahmed 'Abdurmevcûd. 13 Cilt. Beyrût: 1417/1997.
- Râzî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Ömer et-Teymî. *Mefâtîhu'l-Ğayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1421/2000.
- Ruheybânî, Mustafâ b. Sa'd b. 'Abduh es-Suyûtî er-Ruheybânî. *Metâlibu Uli'n-Nuhâ fî Şerhi Gâyeti'l-Muntehâ*. 6 Cilt. y.y: 1415/1994.
- Sâhib, Ebû'l-Kâsım İsmail b. 'Abbâd et-Tâlikânî. *el-Muhît fî'l-Luğa*. Nşr. Muhammed Hasen Âlu Yâsîn. 10 Cilt. Beyrut: 'Âlemu'l-Kutub, 1414/1994.

- Salih b. Absussemi' el-Abi el-Ezherî, *es-Semerü'd-Dâni fî Takrîbi'l-Me'âni* (es-Semerü'd-Dâni Şerh-i Risaleti İbn Ebi Zeyd el-Kayrevani). Beyrut: Mektebetü's-Sakafiyye, t.s.
- Semîn el-Halebî, Ebû'l-'Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrahim('Abdiddâim) el Halebî, *ed-Dürü'l-Masûn fî 'Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn*. Dimeşk: Dâru'l-Kalem.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1993.
- Serozan, Rona. *Çocuk Hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017.
- Sülü Akgül C. ve Yıldız R. "Yeniden Yapılanan Ailelerin Tanınması ve Yaşanılan Başlıca Güçlük Alanlarının Belirlenmesi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 15/89. (2022) s. 449-476.
- Süyûti, Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûti. *Cem'u'l-Cevâmi'*. Kahire: Ezherü'l-Şerif, 2005.
- Şâban, Zekiyüddin. *İslam Hukuk İlminin Esasları*. Trc. İbrahim Kâfi Dönmez. Ankara: TDV Yayınları, Şubat 2018.
- Şâfi'î, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İdrîs. *el-Musned*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1370/1951.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî. *el-Ümm*. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1990.
- Şemsüddîn ez-Zerkeşî, Muhammed b. 'Abdullâh ez-Zerkeşî el-Mısırî. Şerhu'z-Zerkeşî 'alâ Muhtasari'l-Hırakî. 7 Cilt. Yy: Dâru'l-'Ubeykân, 1413/1993.
- Şeybânî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. el-Hasen. *el-Asl*. Nşr. Muhammed Boynukalın. 12 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012.
- Şirbinî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *Muğni'l-Muhtâc*. y.y: Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, 1994.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Suleymân b. Ahmed eş-Şâmî. *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. Nşr. Hamdî b. 'Abdulmecîd es-Selefi. 25 Cilt. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, t.s.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî. *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*.

Nşr. ‘Abdullâh b. ‘Abdilmuhsin et-Turkî. 24 Cilt. y.y: Dâru Hicr, 1422/ 2001.

Tekinay, Selahattin Sulhi, *Türk Aile Hukuku*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Neşriyat, 1949.

Yaman, Ahmet. "Zihar", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 44, İstanbul, TDV, 2013, 387-390.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/zihar> (08.06.2025).

Zeydan, Prof. Dr. Abdulkerim. *el-Mufasssal, Mezheplere Göre Bütün Yönleriyle Kadın ve Aile Fıkhi Ansiklopedisi*, 1. Baskı. İstanbul: Asalet Yayınları, 2019.

Zeynuddîn er-Râzî, Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. Ebî Bekr b. ‘Abdulkâdir el-Hanefî. *Enmûzecun Celîl fî Es’ileti ve’l-Ecvibeti ‘an Ğarâibi Âyi’t-Tenzîl*. Nşr. ‘Abdurrahman b. İbrahim. Riyad: Dâru ‘Âlemi'l-Kutub,1413/1991.